

Рим, юли 2014 г.

Република България
Министерство на регионалното развитие - Главна
дирекция „Управление на териториалното
сътрудничество“
**ПРЕДВАРИТЕЛНА ОЦЕНКА И СЕО НА ПРОГРАМАТА ЗА
ТРАНСГРАНИЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО ИПП БЪЛГАРИЯ -
СЪРБИЯ 2014-2020 г.**
Доклад за екологична оценка

СЪДЪРЖАНИЕ

1	НЕТЕХНИЧЕСКО РЕЗЮМЕ	4
2	ВЪВЕДЕНИЕ	11
2.1	ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ И ЦЕЛИ НА СЕО	12
2.2	МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ОЦЕНКАТА	13
2.3	МЕТОД ЗА ОЦЕНКА НА ОКОЛНАТА СРЕДА	13
2.4	КОНСУЛТАЦИИ ПО ДОКЛАДА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ ОБХВАТА НА ОЦЕНКАТА	15
2.5	КОНСУЛТАЦИЯ ПО ЕКОЛОГИЧНИЯ ДОКЛАД.....	15
3	ОПИСАНИЕ НА ПРОГРАМАТА ЗА ТГС БЪЛГАРИЯ-СЪРБИЯ 2014-2020 Г.	16
3.1	ОПРЕДЕЛЕН ГЕОГРАФСКИ РАЙОН.....	16
3.2	СЪОТВЕТСТВАЩ ПЕРИОД ОТ ВРЕМЕ.....	17
3.3	ОСНОВНО СЪДЪРЖАНИЕ НА ПРОГРАМАТА	17
3.3.1	<i>Обща рамка и съдържание на Програмата .....</i>	<i>17</i>
3.3.2	<i>Основни цели и приоритети на Програмата .....</i>	<i>19</i>
3.4	ВРЪЗКА С ДРУГИ ПРОГРАМИ И СТРАТЕГИИ В ТАЗИ ОБЛАСТ	28
4	ПОЛИТИЧЕСКА РАМКА ПО ОКОЛНАТА СРЕДА: ИМАЩИ ОТНОШЕНИЕ ПЛАНОВЕ, ПРОГРАМИ И ЦЕЛИ ПО ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА, КОИТО ИМАТ ОТНОШЕНИЕ КЪМ ПРОГРАМАТА И ИЗЯСНЯВАНЕ НА ЦЕЛИТЕ НА СЕО. 31	
4.1	ВЪЗДУХ И КЛИМАТ	34
4.2	БИОЛОГИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ, ФАУНА И ФЛОРА.....	39
4.3	ВОДИ.....	42
4.4	ПОЧВИ.....	45
4.5	НАСЕЛЕНИЕ И ЧОВЕШКО ЗДРАВЕ.....	48
4.6	КУЛТУРНО/ПРИРОДНО НАСЛЕДСТВО И ЛАНДШАФТ.....	51
4.7	ЦЕЛИ НА СЕО И ВЪПРОСИ ЗА ОЦЕНКА.....	54
5	ТЕКУЩО СЪСТОЯНИЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВЕРОЯТНОТО МУ РАЗВИТИЕ, АКО ПРОГРАМАТА НЕ БЪДЕ ИЗПЪЛНЕНА (СЦЕНАРИЙ С НУЛЕВА ОПЦИЯ).....	63
5.1	ВЪЗДУХ И КЛИМАТ	64
5.2	БИОЛОГИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ, ФАУНА И ФЛОРА.....	71
5.3	ВОДИ.....	78
5.4	ПОЧВИ.....	87
5.5	КУЛТУРНО/ПРИРОДНО НАСЛЕДСТВО И ЛАНДШАФТ.....	93
5.6	МЕЖДУДИСЦИПЛИНАРНИ ТЕМИ.....	96
5.6.1	<i>Обзор на енергетиката в трансграничната област .....</i>	<i>96</i>
5.6.2	<i>Текущо състояние на системата за мобилност и транспорт .....</i>	<i>99</i>
5.6.3	<i>Състояние на системата за отпадъци в трансграничния регион България - Сърбия .....</i>	<i>103</i>
6	ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОКОЛНАТА СРЕДА ЗА ТЕРИТОРИИ, КОИТО ВЕРОЯТНО ЩЕ БЪДАТ ЗНАЧИТЕЛНО ЗАСЕГНАТИ.....	109
7	СЪЩЕСТВУВАЩИ ЕКОЛОГИЧНИ ПРОБЛЕМИ, УСТАНОВЕНИ НА РАЗЛИЧНИ РАВНИЩА И ИМАЩИ ОТНОШЕНИЕ КЪМ ПРОГРАМАТА ВКЛЮЧИТЕЛНО ПО-КОНКРЕТНО ТЕЗИ, СВЪРЗАНИ С ОБЛАСТИ ОТ КОНКРЕТНА ЕКОЛОГИЧНА ВАЖНОСТ	109

8	ЕВЕНТУАЛНИ ПОСЛЕДИЦИ И ВЪЗДЕЙСТВИЯ ВЪРХУ ОКОЛНАТА СРЕДА, ПРОИЗТИЧАЩИ ОТ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРОГРАМАТА И ПРЕПОРЪКИ ЗА СМЕКЧАВАНЕ НА ЗНАЧИМИТЕ ОТРИЦАТЕЛНИ ПОСЛЕДИЦИ	110
8.1	ОЧАКВАНИ ПОСЛЕДИЦИ И ВЪЗДЕЙСТВИЯ ОТ ПРЕДВИЖДАНИТЕ ДЕЙСТВИЯ ВЪРХУ ОКОЛНАТА СРЕДА	110
8.1.1	<i>Кумулативни въздействия.....</i>	<i>116</i>
8.2	ПРЕПОРЪКИ И ДОПЪЛНИТЕЛНИ ПРЕДЛОЖЕНИЯ	116
9	СЪОБРАЖЕНИЯ ЗА ИЗБОР НА АЛТЕРНАТИВИТЕ	117
10	ОПИСАНИЕ НА ПРЕДВИДЕНИТЕ МЕРКИ ЗА МОНИТОРИНГ	117
10.1	ПОКАЗАТЕЛИ	118
10.2	ЕКОЛОГИЧНА САМООЦЕНКА	119
11	ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ	121

1 Нетехническо резюме

Съгласно Директивата за СЕО за Програмата за ТГС ИПП България - Сърбия 2014-2020 се изисква оценка на последиците за околната среда. Целта на тази директива е да предвиди високо равнище на защита на околната среда и да допринесе за интегрирането на екологичните съображения в подготовката и приемането на някои планове и програми с цел насърчаване на устойчиво развитие. Поради това **Екологичният доклад** (основният документ в СЕО) оценява възможните въздействия върху околната среда, свързани с Приоритетните оси и Специфичните цели на Програмата и дава препоръки как да се подобри качеството на Програмата по отношение на екологичните аспекти. Настоящият Доклад се внася от Управляващия орган на програмата и трябва да бъде предоставен, заедно с Оперативната програма (ОП), на съответните органи и обществеността в двете участващи държави в **процеса на консултации с обществеността**.

Основните компоненти на Екологичния доклад са:

Глава 2, която съдържа описание на методологическия подход: начин на оценка на въздействията върху околната среда, процедурите, които трябва да бъдат следвани съгласно Директивата за СЕО.

Глава 3 съдържа описание на Програмата за ТГС България - Сърбия 2014 - 2020 г. Посочени са основните цели и приоритети, както и разпределението на финансовите ресурси:

ПРИОРИТЕТНИ ОСИ	% ¹
1. Устойчив туризъм	40%
2. Младех	20%
3. Околна среда	30%

Във всяка Ос са включени Специфични цели и Индикативни действия, които ще бъдат подпомогнати:

Приоритетна Ос 1 - Устойчив туризъм	
Специфична цел	Примерни дейности, които ще бъдат подпомогнати
СЦ-1.1. ПРИВЛЕКАТЕЛНОСТ ЗА ТУРИЗЪМ Повишаване привлекателността за туризъм на пограничния район чрез по-добро използване на природното и културното наследство	Рехабилитация на пътищата за достъп до природни, културни и исторически туристически обекти; Подобряване на комуналните услуги (електроснабдяване, ВиК и др.); Малки туристически гранични преходи и свързани с тях съоръжения; Развитие/надграждане на ИКТ Развитие на трансграничен обществен транспорт, велосипедни или пешеходни алеи до туристически обекти; Възстановяване и поддържане на обекти от историческо и културно значение; Съхраняване и опазване на природното, историческото и културното наследство (материално и нематериално); Развитие на информационни центрове и/или пунктове за насочване на евентуалните посетители; Разработка на общи платформи за ГИС; Разработка на общи платформи за резервации и плащане онлайн и др.

¹10% от общата сума ще се предостави като „Техническа помощ“.

<p>СЦ-1.2. ТРАНСГРАНИЧЕН ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ Стопанско използване на благоприятните условия за разнообразен туризъм в пограничния район чрез създаване на обща търговска марка за трансграничния туризъм</p>	<p>Съвместни проучвания на потенциални ниши за туристическа дейност и/или търсене на нови туристически дестинации и занимания; Проучвания за създаване на туристически продукти с потенциал за предлагане под трансгранични марки; Развитие на местна(и) марка(и) въз основа на природното, историческото и културното наследство на региона; Съдействие за развитието на нови и иновационни туристически продукти и услуги, които да се предлагат на обектите; Създаване на мрежи за знания за туристическите иновации в пограничния регион; Многоезични туристически платформи, достъпни онлайн; Онагледяване на местните марки, в т.ч. триизмерно представяне, мобилни приложения, социални мрежи, платформи в интернет, разработени за индивидуални нужди и други новаторски средства; Избор и прилагане на най-добри практики в рекламата на туризма; Организиране (и участие в) панаири и свързани с тях дейности (напр. изложби, конференции, семинари, кръгли маси, представяния и др.).</p>
<p>СЦ-1.3. МЕЖДУНАРОДНИ МЕЖДУЛИЧНОСТНИ КОНТАКТИ Извличане на ползи от последиците на културния и природния туризъм за пограничните общности</p>	<p>Услуги по обучение и консултантска помощ за туристически предприятия/заведения за подобряване на уменията и резултатите в работата; Организиране на прояви за общуване, в т.ч. онлайн форуми, за обмен на добри практики в устойчивото управление на туризма; Проучване на вътрешното и международното търсене на трансграничен туристически занимания, проучване на качеството на съществуващите услуги, проекти за наблюдение на устойчивото развитие на туризма и свързаните с това услуги и др.; Организиране на съвместни прояви за реклама на трансграничното природно и културно наследство, като еднодневни фестивали, изложения, представяния и др.; Реклама и развитие на общите традиции от двата погранични района. Кампании за подобряване на осведомеността за ценностите на регионалното и природното наследство, в т.ч. сред младите хора</p>

Приоритетна ос 2 - Младеж	
Специфична цел	Примерни дейности, които ще бъдат подпомогнати
<p>СЦ-2.1. УМЕНИЯ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО Развитие на умения и насърчаване на предприемачество сред младите хора за създаване на предпоставки за подобряване на възможностите за младежка заетост в пограничния регион</p>	<p>Ремонт и обновяване на наличната инфраструктура и съоръжения, свързани с младежта и образованието (напр. учебни зали, библиотеки, лаборатории, спортни съоръжения, учебни заведения и др.) Инвестиции за осигуряване на физическата достъпност на инфраструктурата и съоръженията, свързани с младежта и образованието; Инвестиции в подобряване на съоръженията за ИКТ; „Работна“ инфраструктура от малък мащаб (напр. бизнес-инкубатори, работни площи за общо ползване, стартиращи производства и „гаражни“ предприятия (т.е. нов модел на общо работно пространство „начинание в гаража“ - http://www.garage-lausitz.de), осигуряване/общо ползване на оборудване и др.); Инициативи за насърчаване на обучението в подкрепа на иновациите, творчеството и предприемачеството при младите хора; Планове и програми за обучение (напр. KAB, NFTE, CEFE) Мини-предприятия (конкурси) за учащи (напр. "Junior", "Achievers International"); Училищен предприемач/стопански дейности и прояви (напр. "KEIP", "Ученици на стола на шефа"); Симулационни игри (често на база компютри) (напр. „Primanager,</p>

Глава 4 разглежда рамката на политиката по околна среда на европейско (7-ма Програма на ЕС за действие за околната среда (ПДОС), Стратегия „Европа 2020“; Стратегията за устойчиво развитие на ЕС, Плана за действие по СЕСДР (Стратегия на ЕС за Дунавския регион)) и национално равнище за България и за Сърбия.

Анализът на тези документи позволи да бъдат определени „Целите на СЕО“ по всеки екологичен проблем:

Екологичен проблем	Цели на СЕО
Въздух и климат	<ol style="list-style-type: none"> 1. Намаляване на замърсяването на въздуха 2. Намаляване на емисиите на парникови газове 3. Подобряване на енергийната ефективност и повишено използване на възобновяеми енергийни източници 4. Подпомагане на екосъобразни видове транспорт 5. Подпомагане на управлението на противопожарната дейност и превенция 6. Насърчаване на устойчивостта на изменението на климата и бедствията, свързани с климата 7. Насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в борбата с изменението на климата
Биологично разнообразие, Флора и Фауна	<ol style="list-style-type: none"> 1. Опазване на биологичното разнообразие, местообитанията и екосистемите и техните услуги 2. Опазване на природното разнообразие на фауната, флората и местообитанията в защитените територии и обектите от „Натура 2000“ 3. Защита на застрашени видове (растения и животни) 4. Намаляване загубата на биологично разнообразие 5. Насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в опазването на биологичното разнообразие и природните територии 6. Насърчаване на туризма, което да осигури висока степен на опазване на природата
Води	<ol style="list-style-type: none"> 1. Намаляване на замърсяването на водите от организирани и неорганизиран източници 2. Намаляване на еутрофикацията 3. Постигане на добро екологично състояние и добро химично състояние на водните обекти 4. Насърчаване на устойчивото използване на водните ресурси 5. Намаляване на рисковете от наводнения 6. Насърчаване на устойчив туризъм с оглед опазване на водните ресурси 7. Насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в устойчиво ползване на водите
Почви	<ol style="list-style-type: none"> 1. Опазване на функционалността на почвите 2. Намаляване на деградацията и замърсяването на почвите 3. Насърчаване на устойчивото използване на почвените ресурси 4. Намаляване образуването на отпадъци, по-добро оползотворяване на отпадъците и рециклиране на всички отпадъци 5. Насърчаване на устойчив туризъм с оглед опазване на земите 6. Насърчаване на устойчиво управление на земите, избягващо рискове и опасности 7. Насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез подобряване на обучението и информираността за опазването на почвите

Екологичен проблем	Цели на СЕО
Население и човешко здраве	<ol style="list-style-type: none"> 1. Намаляване на заболяванията, причинени от рискове свързани с околната среда 2. Предотвратяване на излагането на шум от околната среда 3. Укрепване на мерките за контрол на рисковете и опасностите за здравето, свързани с околната среда 4. Подобряване превенцията на рискове и управлението на природни и предизвикани от човека бедствия 5. Насърчаване на устойчивото управление на отпадъци с цел опазване на човешкото здраве 6. Насърчаване на екосъобразно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в решаването на проблемите във връзка с околната среда
Културно/природно наследство и ландшафт	<ol style="list-style-type: none"> 1. Опазване и възстановяване на културното и природното наследство 2. Насърчаване на устойчиво управление и планиране на културния и природния ландшафт 3. Насърчаване на устойчивото използване на природните ресурси с цел устойчив туризъм 4. Насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез подобряване на обучението и информираността за опазването и съхраняването на наследството и ландшафта

Определени са също различни въпроси за оценка, свързани с всяка от целите.

В **Глава 5** се описва текущото състояние на околната среда в територията, обхваната от Програмата, за всеки екологичен параметър. Това описание е функция от определянето на основните черти на територията (**Глава 6**) и на основните екологични проблеми (**Глава 7**), което изяснява следните рискове:

- Суши, наводнения, горски пожари, свлачища (големи рискове)
- Замърсяване на водите (умерени рискове)
- Замърсяване на въздуха (ниски рискове)

и имащите отношение Слаби страни и Заплахи:

Слаби страни:

- Ниско равнище на системите за управление при бедствия и на подготвеността за извънредни ситуации;
- Слабо развита инфраструктура за обработка на твърдите отпадъци и съоръжения за отпадъчни води
- Недостатъчни системи за управление на опасните отпадъци

Заплахи:

- Недостатъчни финансови източници от държавния бюджет за финансиране на екологичната инфраструктура
- Неефективни мерки за борба и превенция на пожари.

В **Глава 8** се описват очакваните последици на предвидените действия за околната среда отчитайки дейностите, предвидени в Програмата, целите по опазване на околната среда на европейско и национално равнище, състоянието на околната среда, екологичните проблеми.

Като цяло **вероятните значими последици** и въздействия върху околната среда, които са резултат от изпълнението на Програмата са **най-вече косвени**, макар че в някои от случаите те могат да са по-преки.

Приоритетна ос 1 - Устойчив туризъм: Специфичната цел за Привлекателност за туризъм се очаква да доведе до засилване на туристическото присъствие в резултат от инициативите по Програмата. То - ако не се управлява правилно - може да доведе до други екологични рискове, които подходът възприет от Програмата за ТГС ИПП би следвало да може да избегне:

- отрицателните последици върху замърсяването на въздуха поради засиленото пътно движение, ще бъдат компенсирани от развитието на устойчива транспортна система;
- в някои природни местообитания (особено в защитените територии) заплахите от отрицателно въздействие върху биологичното разнообразие, флората и фауната могат да бъдат избегнати чрез прилагане на наличните регламенти за ограниченията върху тяхното използване или определяне на подходящи норми, ако такива липсват;
- подобряването на ВиК системите ще поеме увеличеното потребление на вода и отрицателните последици за качеството на водата
- Възстановяването/поддържането на обекти от историческо и културно значение и съхраняването/опазването на природното и културното наследство ще позволи да бъде опазен и подобрен традиционният ландшафт.

Общата устойчивост на тази ОС се подсилва от кампаниите за подобряване на осведомеността на ценностите на регионалното културно и природно наследство (особено подходящо за младите хора).

Приоритетна ос 2 - Младеж: може да се направи извод, че действията, предвидени по Програмата, не могат да доведат до значими последици за околната среда. При все това известни положителни последици могат да се очакват, в случай че - наред с другите теми на обучението по бизнес - бъдат включени и екологични проблеми, което да позволи да се подобри екологичната осведоменост на младите предприемачи.

Приоритетна ос 3: Околна среда: този компонент е пряко насочен към най-важните проблеми в географския район на проекта, а именно предотвратяване на природните бедствия и замърсяването на водите. СЦ 3.1. е насочена към управление на риска и насърчава общ подход между България и Сърбия с цел създаване на система за ранно предупреждение и управление при бедствия, в т.ч. инвестиции в оборудване, действия в малки мащаби (повторно залесяване, борба срещу наводнения и др.), както и неосезаеми действия, като кампании за разгласяване и осведомяване за предотвратяването на рискове. Инициативите от СЦ 3.2 Защита на природата са свързани с материални инвестиции в защитени територии и защита/възстановяване на екосистеми/застрашени видове флора и фауна, обуславящи положителни въздействия върху биологичното разнообразие, традиционния ландшафт, подобрена устойчивост на изменението на климата.

Препоръките по-долу се отнасят най-вече за дейностите по Приоритетна ос 1 - Устойчив туризъм:

- Очаква се дейностите по Програмата да подтикнат развитието на частни инициативи във връзка с туристическия сектор, но този ръст трябва да върви ръка за ръка с подобряването на свързаните с това инфраструктури (ВиК системи, транспортни съоръжения и др.) в противен случай устойчивостта на цялата система ще бъде отслабена.
- Също така едно неконтролирано развитие на туристическите структури би могло да доведе до изчерпване на природното, историческото и традиционното наследство на региона и на свързания с него местен ландшафт. Поради това може да е подходящо да се подготви конкретно законодателство за разрешителните за нови съоръжения/места за настаняване на туристи/сгради,

които следва да съответстват на традиционния ландшафт, като по възможност се използват местни материали и техники на строителство.

- Поради това следва да се предвиди, където е целесъобразно, въвеждане/прилагане на конкретни ограничения върху използването на природни обекти, които се нуждаят от специална закрила;

Едно допълнително съображение - което ще се използва най-вече като принос за засилване на положителните въздействия от Програмата върху околната среда - е свързано с възможността екологичните проблеми да бъдат включени в рамките на общата подкрепа, осигурявана за младите предприемачи (Приоритетна ос 2, СЦ 2.1).

Глава 9 отбелязва, че за Програмата не могат да бъдат намерени алтернативи, а в **Глава 10** са илюстрирани имащите отношение показатели за мониторинга и се дава пример за Въпросник за самооценка.

2 Въведение

Регулаторната рамка за периода 2014-2020 г. насочва европейските политики, напр. Политиката за сближаване към резултати, които да допринесат за Стратегията „Европа 2020“ за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. За тази цел Регламентът за общи разпоредби (1303/2013) утвърждава ролята на добре подготвените програми, които да отчитат в пълна степен европейските, националните и регионалните потребности, както и очакваните резултати. В тази рамка се утвърждава ролята на предварителната оценка като съществена опора за програмиращите органи при избора на архитектурата на Оперативните програми (за ясно организиране на логиката на действията им и определяйки приноса им към Стратегия „Европа 2020“) и набелязвайки подходящи средства за изпълнение и контрол, които да отговорят на изискванията на оценката.

Когато е целесъобразно предварителната оценка се съчетава със **Стратегическа екологична оценка (СЕО)**, извършена съгласно европейска Директива 2001/42/ЕО относно оценката на последиците на някои планове и програми върху околната среда, известна като Директива за СЕО. Целта на настоящата директива е да *предостави високо равнище на защита на околната среда и да допринесе за интегрирането на екологичните съображения в подготовката и приемането на планове и програми, с оглед съдействие за устойчиво развитие* чрез осигуряване, че в съответствие с настоящата директива, се изготвя екологична оценка на определени планове и програми, които е вероятно да имат съществени последици върху околната среда.

В този контекст тъй като не може да се изключи, че бъдещата Програмата за трансгранично сътрудничество ИПП България - Сърбия 2014-2020 г. може да има положителни и/или отрицателни последици за околната среда, е необходима Стратегическа екологична оценка (СЕО).

Поради това подготовеният **Екологичен доклад** - основният документ в СЕО - оценява възможните въздействия върху околната среда, свързани с Приоритетните оси и Специфичните цели на Програмата и дава препоръки как да се подобри качеството на Програмата по отношение на екологичните аспекти.

Екологичната оценка на Програмата за ТГС ИПП България- Бивша югославска република Македония 2014-2020 г. следва стъпките от процеса на СЕО, отговарящи на обичайните етапи на програмиране в рамките на Политиката за сближаване, както е определено в „*Насоките за предварителна оценка (2014-2020 г.)*“.

Трябва да се отбележи, че Програмата за ТГС ИПП България - Сърбия 2014-2020 г. е европейска програма за трансгранично сътрудничество, която има за цел да подпомогне, чрез Инструмент за предприсъединителна помощ (ИПП) реформите в „страните, обхванати от процеса на разширяване“ с финансова и техническа помощ. Програмата ИПП подкрепя политическите реформи и икономическото, социалното и териториалното развитие - за постигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж - и насърчава регионалната интеграция и териториалното сътрудничество. Това означава, че Програмата за ТГС ИПП България - Бивша югославска република Македония 2014-2020 г. подпомага т.нар. „меки фактори“² (като изграждане и подобряване на капацитет, в т.ч. обмен на знания и добри практики сред участващите страни) при ограничени преки последици за околната среда, които са предмет на

---

²В същото време Програмата осигурява подкрепа и за инфраструктурите с малък мащаб.

процеса на СЕО³. При все това подпомагането на „меките фактори“ е основа за последващите инвестиционни дейности.

След процедурата по СЕО и в съответствие с българското и сръбското законодателство относно екологична оценка настоящият Доклад за СЕО (Екологичен доклад) се внася от Управляващия орган на програмата и трябва да бъде предоставен, заедно с Оперативната програма (ОП), на съответните органи и обществеността в двете участващи държави в процеса на консултации с обществеността (вж. параграф 2.5).

2.1 Предназначение и цели на СЕО

Съгласно изискванията на Директива 2001/42/ЕО и местната българска уредба⁴ СЕО има за цел оценка на възможните въздействия върху околната среда от изпълнението на Програмата за ТГС ИПП България - Сърбия 2014-2020 г. Предназначението на СЕО е да предвиди високо равнище на защита на околната среда и да допринесе за интегрирането на екологичните съображения в подготовката и приемането на някои планове и програми с цел насърчаване на устойчиво развитие. СЕО се провежда в хода на подготовката на програмата и ще бъде завършена преди представянето на програмата на Комисията.

Първата стъпка от СЕО е **процесът на определяне на обхвата**, проведен за да се вземе решение относно обхвата и нивото на подробност на информацията, която трябва да бъде включена в Доклада за екологична оценка. Съответно е разработен и съгласуван с компетентните органи проект на Доклад за обхвата.

За да се установят взаимодействията между Програмата и околната среда посоченият **Доклад за СЕО** включва обзор на текущото състояние на околната среда, който се обсъжда по отделни компоненти (биологично разнообразие, почви, води, въздух и др.) в Раздел 5 и описание на основното съдържание на Програмата, по-конкретно Логиката на действието (обща цел, тематични приоритети, приоритетни оси, дейности, които ще бъдат подкрепени).

Екологичният доклад дава, наред с другите неща, **оценка на вероятните значителни последици от Програмата**, в т.ч. вторични, кумулативни, краткосрочни и дългосрочни, положителни и отрицателни последици от дейностите по Приоритетните оси, вземайки под внимание съгласуваните на етап процес на определяне на обхвата цели и географски обхват. Друга важна част от Екологичния доклад са препоръките как да се засили екологичното въздействие на Програмата и да се предотвратят, намалят и компенсират неблагоприятните последици. Разглеждат се също така алтернативи, включително нулева опция, която се определя като „изходна точка“ за целия процес на оценка. Най-накрая Екологичният доклад представя различните видове мерки, които

---

³ В този контекст следва да се отбележи, че Програмата въвежда рамка за трансгранично сътрудничество с малък бюджет и дейности по проекти за „мрежи за обмен“, при които екологичните съображения са силно застъпени. Това не може да доведе до значителни непосредствени неблагоприятни екологични въздействия. В този контекст предмет на анализ е най-вече дали Програмата създава за рамка за развитие, която има косвени дългосрочни отрицателни въздействия. В същото време дългосрочните ползи за околната среда са изведени и подчертани.

⁴ България транспонира Директивата за СЕО чрез Закона за опазване на околната среда (ДВ, бр.91/2002 г.) и Наредбата за условията и реда за подготовка на екологични оценки на планове и програми (Приета с Решение на МС № 139 от 24.06.2004 г., последно изменена с ДВ, бр. 94 от 30.11.2012 г.);

могат да спомогнат за мониторинга на възможни значими последици за околната среда които биха могли да произтекат от прилагането на Програмата за ТГС ИПП България - Сърбия 2014-2020 г.

Екологичният доклад се основава на проекта на Програмата от юни 2014 г., версия 1, който заедно с Екологичния доклад ще стане предмет на консултации с обществеността.

2.2 Методологически подход към оценката

Що се отнася до **методологията на оценката** СЕО на Програмата е проведена като **повтарящ се процес**, основан на междинни резултати от процеса на програмиране и в тясно сътрудничество с екипа за програмирането и предварителната оценка. Оценката се основава *in primis* [преди всичко] на един **качествен подход**⁵.

По-конкретно, **методите и техниките**, използвани за екологичната оценка и съставянето на този Екологичен доклад са изброени в документите с указания на Комисията и докладите за прилагането на Директивата за СЕО, по-конкретно в следните документи:

- „Ръководство по СЕО за Политиката за сближаване 2007-2013 г.” (Наръчник по СЕО) – м. януари 2006 г., “Зелени/екосъобразни програми за регионално развитие”;
- Ръководство за „Прилагане на Директива 2001/42/ЕО относно оценката на последиците на някои планове и програми върху околната среда“;
- Ръководство за интегриране на изменението на климата и биологичното разнообразие в стратегическа екологична оценка – ЕО, 2013 г.;

Взети са под внимание също специфичното национално законодателство, ръководства и указания, разработени от България и Сърбия.

2.3 Метод за оценка на околната среда

Екологичната оценка е извършена с определяне на възможните последици и въздействия, произтичащи от изпълнението на Програмата, отчитайки тяхната вероятност, мащаб, честота/времетраене, обратимост, трансгранично измерение и степен на неопределеност.

Оценката на вероятните последици и въздействия, произтичащи от изпълнението на Програмата, е проведена на равнище Приоритетни оси и отговарящите им Специфични цели, вземайки предвид трансграничните дейности, които могат да бъдат подкрепени.

В този контекст оценката на равнище програма може да даде само общите очертания на възможните последици за околната среда. Това се дължи на факта, че по-подробна информация за вероятните последици ще има във фазата на изпълнение на финансираните проекти.

Екологичната оценка се е ръководела от следния **централен въпрос**:

---

⁵ Използваният инструментариум включва както качествени (контролни списъци, матрици и др.), така и количествени (показатели, прости или съставни индекси) средства, както и междинни средства.

„Специфичните цели (и отговарящите им трансгранични дейности) свързани с Приоритетните оси, определени в Програмата за ТГС ИПП България - Сърбия 2014-2020 г. имат ли значителни положителни или отрицателни последици за екологичните въпроси (въздух и климат; биологично разнообразие, фауна и флора; води; почви; население и човешко здраве; културно/историческо наследство и ландшафт - и свързаните с тях междудисциплинарни теми) в географския район на Програмата?“

За да се отговори на централния въпрос оценката е допълнена с насочващи **Въпроси за оценка**, обобщени чрез определените Цели на СЕО (вж. § 4.7)

Екологичната оценка е извършена въз основа на следната скала от 5 точки

СКАЛА НА ТОЧКИТЕ	ОПИСАНИЕ
+	Възможни положителни екологични последици
-	Възможни отрицателни екологични последици
+/-	Възможни са и положителни, и отрицателни последици за околната среда
0	Няма значими екологични последици
/	Оценка не е възможна (наличната информация е ограничена)

Резултатите от оценката са дадени в **матрица за екологична оценка**. Междудисциплинарните теми са разгледани при оценката на съответните екологични проблеми. Съответно темите „използване на възобновяеми енергийни източници“, „енергийна ефективност“ и „мобилност и транспорт“ са разгледани при „въздух и климат“; темата „управление на риска“ е разгледана при проблемите „население и човешко здраве“, „въздух и климат“, „почви“ и „води“; темата „устойчиво използване на природните ресурси“ е разгледана при проблемите „води“ и „почви“; темата „управление и превенция на отпадъците“ е разгледана при „почви“ и „население и човешко здраве“; темата „приспособяване към изменението на климата“ е разгледана при проблемите „въздух и климат“, „биологично разнообразие, фауна и флора“ и „води“; темата „устойчив туризъм“ е разгледана при проблемите „биологично разнообразие, фауна и флора“, „води“, „въздух и климат“, „почви“ и „културно/историческо наследство и ландшафт“; и най-накрая общата тема „екологично образование и информиране по въпроси на околната среда“ е засегната при оценката на всички избрани проблеми.

В контекста на матрицата за екологична оценка Докладът за околната среда дава **качествено описание на възможните положителни или отрицателни последици (преки, косвени и кумулативни)** на Специфичните цели и дейностите по Програмата върху съответните екологични въпроси („констатации“ на анализа), с препоръки за **предотвратяване, намаляване** и възможно най-пълно **неутрализиране** на значимите

отрицателни последици за околната среда от прилагането на Програмата. Тези препоръки са съобразени също с критериите, които се използват при подбора на проекти, в т.ч. критериите за допустимост и качество от гледна точка на въздействие върху околната среда.

2.4 Консултации по Доклада за определяне обхвата на оценката

Съгласно българския регламент за СЕО за реда и условията за екологична оценка на планове и програми (Регламент за ЕО, чл. 19а) провеждането на консултации с обществеността по Доклада за обхвата на оценката е задължително.

Докладът за обхвата на оценката е предоставен на съответните държавни органи⁶, които по силата на конкретните си отговорности по околната среда е вероятно да са заинтересовани от екологичните последици на прилаганите планове и програми, за да бъдат получени професионалните им бележки.

Органите по околната среда и компетентните органи на двете участващи страни, чието мнение беше потърсено за Доклада за обхвата на оценката, **имаха 14 дни** за представяне на **бележките си**. През посочения срок получихме бележки от:

- Басейнова дирекция за управление на водите - Дунавски район
- Министерство на околната среда и водите
- Регионална инспекция по околна среда и води - Монтана (България)
- Регионална инспекция по околна среда и води - Перник (България)

Всички получени бележки бяха отразени при провеждането на оценката на екологичните последици на Програмата и изготвянето на Екологичния доклад.

2.5 Консултация по Екологичния доклад

Съгласно Директивата за СЕО и местните закони относно СЕО **Екологичният доклад**, неговото **Нетехническо резюме** и проектът на Оперативната програма (ОП) трябва да бъдат предоставени на съответните органи и обществеността в двете участващи държави за фаза на консултации от **30 дни**.

Директивата за СЕО поставя следните изисквания относно консултацията по Екологичния доклад:

- *„2. На органите, упоменати в ал. 3 и обществеността упомената в ал. 4, се предоставя ранна и ефективна възможност в рамките на подходящи срокове, да изразят своето становище по проекта на програмата и придружаващият го екологичен доклад преди приемането на програмата, или нейното внасяне в законодателна процедура.*
- *3. Държавите-членки определят консултиращите органи, които с оглед на техните специфични екологични отговорности, е вероятно да бъдат заинтересовани от резултатите от прилагането на програмите по отношение на околната среда.*
- *4. Държавите-членки определят обществеността за целите на ал. 2, включително засегнатата общественост, или която е вероятно да бъде засегната, или има интерес при вземането на решения, които са предмет на настоящата директива, включително съответните неправителствени*

---

⁶ Както е установено в Доклада за обхвата.

организации, като тези, които насърчават опазването на околната среда и други заинтересовани организации.

- 5. Подробните условия за информиране и консултации с органите и обществеността се определят от държавите-членки“.

В процедурата на консултации с обществеността по СЕО на Програмата за ТГС ИПП България - Сърбия 2014-2020 г. следва да участват най-малкото:

- компетентният орган и другите заинтересовани и имащи отношение органи по околната среда⁷;
- областните управи от определения географски район на Програмата;
- представители на обществеността и трети страни, които могат да бъдат засегнати от изпълнението на Програмата;
- неправителствени организации (НПО);
- ведомства по околната среда, браншови сдружения, организации на работодателите, професионални съюзи, сдружения на местното самоуправление, фондации, независими изследователски институции, организации с нестопанска цел, медии и др.

Консултациите ще бъдат официални и (евентуално) неофициални. Официалните консултации ще се провеждат чрез: официални писма (с обикновена или електронна поща), обяви в медиите и/или на уебсайта на Управляващия орган на Програмата; официални писма и публикации в пресата и по Интернет за допитване до обществеността, заинтересованите органи и трети страни, които е вероятно да бъдат засегнати от Програмата. Неофициални консултации могат да се провеждат чрез неофициални срещи между експерти по СЕО и представители на Управляващия орган, представители на компетентни органи и централни органи.

След процеса на консултации всички отговори ще бъдат събрани и ще се даде обяснение, показващо как Екологичният доклад и отговорите от консултацията са били взети под внимание в окончателната Програма.

3 Описание на Програмата за ТГС България-Сърбия 2014-2020 г.

3.1 Определен географски район

В географски план анализът на текущото състояние на околната среда, описанието на тенденциите на развитие (сценарий с нулева опция) и оценката на възможните последици от изпълнението на Програмата за ТГС ИПП между България и Сърбия ще обхване определения географски район на Програмата (вж. Фигура 1), който се намира в централната част на Балканския полуостров и е с територия от 43 933 км² и население от 2 144 054 жители, което представлява 14,7% от общото население на

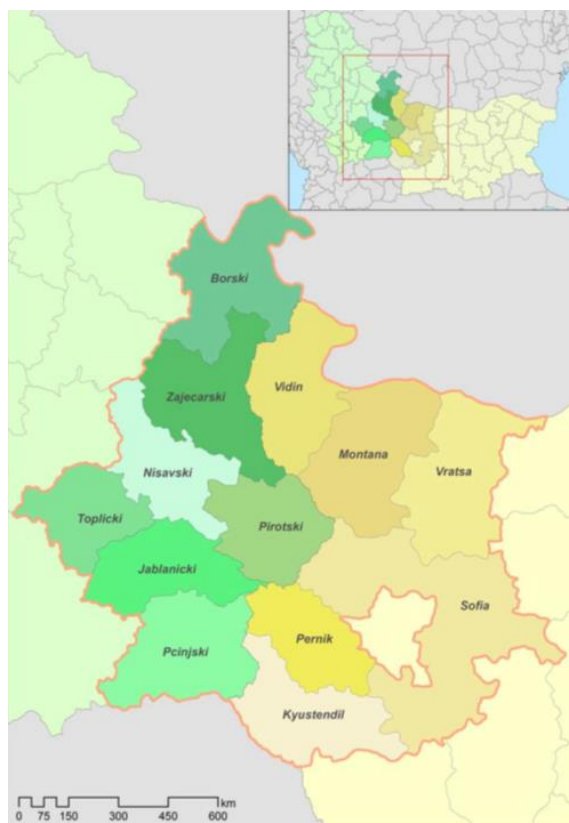
---

⁷ Както е установено в Доклада за обхвата **Министерството на околната среда и водите; Министерството на здравеопазването; Регионалните инспекции по околната среда и водите (Монтана, София, Перник и Враца); Басейновите дирекции за Дунавски район и Западноромански район.** В Сърбия **Министерството на енергетиката, развитието и опазването на околната среда** (отделите за планиране и управление на сектор околна среда, за опазване на околната среда, за енергийна ефективност и възобновяеми енергийни източници) - компетентен орган; **Агенцията за опазване на околната среда; Агенцията по енергетика** на Република Сърбия и **Института по опазване на природата** на Сърбия.

двете страни. Общият пограничен регион България-Сърбия включва, на нива NUTS 3, 13 административни единици: 6 области в България: Видин, Монтана, Враца, София, Перник, Кюстендил и 7 окръга в Сърбия: Зайчарски, Ябланички, Нишавски, Пиротски, Пчински, Топлички.

Ядрото на територията на Програмата да голяма степен остава същото, както през периода 2007-2013 г., с добавяне на 2 единици: от българска страна обл.- Враца, а от сръбска страна - окръг Топличка.

Фиг. 1 Определен географски район на Програмата

Източник: Описание на района на програмата за ТГС

3.2 Съответстващ период от време

Екологичните тенденции и последиците от Програмата ще бъдат оценявани през целия програмен период 2014-2020 г. до края на изпълнението на програмата и, ако последиците от Програмата бъдат сметнати за дългосрочни, дори и след това (съответстващ период за тенденции и последици).

3.3 Основно съдържание на Програмата

3.3.1 Обща рамка и съдържание на Програмата

Програмата за ТГС ИПП България-Сърбия 2014-2020 г. е европейска Програма за сътрудничество, която има за цел да насърчи териториалното сближаване чрез

засилване на трансграничните отношения най-вече чрез прилагане на актуални дейности в нейната територия и икономика и чрез подпомагане на взаимовръзките между местните участници и общности (Обща цел).

Стратегическата насоченост на Програмата отчита както политиките и регулаторната рамка на ЕС, така и конкретното положение и потребности в района на Програмата⁸. Що се отнася до стратегическите и регулаторните документи на ЕС, най-относитими⁹ към Програмата са:

- **Стратегия „Европа 2020“**¹⁰;
- Рамковият регламент за изпълнение на **инициативите по ЕТС**¹¹;
- Регламент ИПП II¹²;
- Работен документ на службите на Комисията **„Елементи за обща стратегическа рамка 2014-2020 г.“**¹³;
- (проект) на ЕК за **Споразумение за партньорство на Република България**¹⁴;
- Споразумението за стабилизация и асоцииране (ССА) между ЕС и Сърбия¹⁵.

Програмата за ТГС ИПП България - Сърбия (2014-2020 г.) разглежда също как тя би могла да допринесе за прилагането на **Макро-регионалните стратегии** - по-конкретно Стратегията на ЕС за Дунавския регион (СЕСДР) - и взема под внимание и се стреми към съответно допълване и разграничение с **Националните и регионалните стратегии на България и Сърбия** (вж. § 3.4).

Освен това, за стратегическата ориентация на Програмата се вземат предвид следните **хоризонтални принципи**:

- **Устойчиво развитие**;
- Равни възможности и недискриминация и
- Равенство между мъжете и жените.

---

⁸ Стратегическата насоченост допълнително отразява връзката на възможните дейности с ТГС.

⁹ Вж. параграф 3.4 за повече документи.

¹⁰ В тази стратегия на Съюза са заложили три взаимно допълващи се приоритета:

- Интелигентен растеж — изграждане на икономика, основаваща се на знания и иновации;
- Устойчив растеж — насърчаване на по-екологична и по-конкурентоспособна икономика с по-ефективно използване на ресурсите;
- Приобщаващ растеж — насърчаване на икономика с високи нива на заетост, която да създава условия за социално и териториално сближаване.

¹¹ Регламент (ЕС) №1299/2013 на ЕП и на Съвета от 17 декември 2013 г.

¹² Регламент (ЕС) №231/2014 на ЕП и на Съвета от 11 март 2014 г.

¹³ Документът посочва, в Приложение II, редица характеристики на трансционалното и трансграничното сътрудничество. Трансграничното сътрудничество, по-конкретно, се отличава с някои черти, които могат да бъдат обобщени така: обхваща големи територии с много разнородни региони и често противоречиви интереси; ограничени бюджети по отношение на обхвата на територия, население и срокове, които често противоречат на обхвата и целите на инициативите за сътрудничество; ограничена способност за преки инвестиционни въздействия, действие в допълнение към основни програми; предимно неосезаеми резултати.

¹⁴ Проект на Споразумение за партньорство на Република България, очертаващо помощта от европейските структурни и инвестиционни фондове за периода 2014-2020 г., представено на ЕК през април 2014 г. Споразумението за партньорство между България и Европейската комисия определя като основни приоритетни области за сътрудничество: опазването на околната среда, насърчаването и развитието на природното и културното наследство, туризъм и образование и социална инфраструктура, със специален акцент върху насърчаването на заетостта, мобилността на работната ръка и намаляването на бедността.

¹⁵ Влязло в сила през септември 2013 г.

По-конкретно, устойчивото развитие е един от основните стълбове на Програма ТГС ИПП България - Сърбия (2014-2020 г.), на който се опират няколко специфични цели, които са насочени изцяло към устойчивото развитие.

3.3.2 Основни цели и приоритети на Програмата

Процесите, приложени за определяне на приоритетите на Програмата, се характеризират с разработка на Регионален анализ и Анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите (SWOT) и Потребностите/Предизвикателствата в територията на действие на Програмата.

На последния аналитичен етап резултатите, *in primis*, за положението в територията и тези от анализа SWOT и оценката на потребностите са „преведени“ като „избор на приоритети“ и списък от 3 от 8 **Тематични приоритета** за съдействие за териториалното сътрудничество за периода 2014-2020 г., както е посочено в Приложение III към Регламента ИПП II:

1. Тематичен приоритет 4: **Насърчаване на туризма и културното и природното наследство**
2. Тематичен приоритет 5: **Инвестиции в образованието и уменията на младите хора;**
3. Тематичен приоритет 2: **Опазване на околната среда и подпомагане на приспособяването към изменението на климата, предотвратяване и управление на рискове.**

Избраните тематични приоритети са структурирани в **три Приоритетни оси (ПО)**, които отразяват нуждите и предизвикателствата, както са определени чрез анализа на положението в географския район на Програмата:

Табл. 1 Определени Приоритетни оси

ТЕМАТИЧЕН ПРИОРИТЕТ	ПРИОРИТЕТНА ОС
4. Насърчаване на туризма и културното и природното наследство	1. Устойчив туризъм
5. Инвестиции в образованието и уменията на младите хора	2. Младеж
2. Опазване на околната среда и подпомагане на приспособяването към изменението на климата, предотвратяване и управление на рискове.	3. Околна среда

Ориентировъчният бюджет на Програмата е определен на максимум 29 млн. евро (принос от ЕС). Екипът по програмирането предложи следното пропорционално разпределение на наличните финансови ресурси сред 3-те Приоритетни оси:

Табл. 2. Разпределение на финансовите ресурси на Програмата

ПРИОРИТЕТНИ ОСИ	% ¹⁶
2. Устойчив туризъм	40%
4. Младеж	20%
5. Околна среда	30%

¹⁶ 10% от общата сума ще се предостави като „Техническа помощ“.

Предложената **Логика на действието за Програмата за ТГС ИПП България - Сърбия 2014-2020 г.**¹⁷ (вж. таблиците по-долу) е структурирана в **Специфични цели (СЦ)** за всяка ПО, резултати, които трябва да бъдат постигнати с Програмата и **индикативни действия**, които трябва да бъдат подпомогнати по всяка специфична цел.

Подборът на проектите ще бъде проведен на равнище СЦ, следвайки стандартизирана процедура за оценка с използване на следните **набори от критерии**:

- **Стратегическа последователност**: с този критерий се проверява последователността и приноса на всяка заявка за проект към имащата отношение СЦ по Програмата, разглеждайки по един последователен начин постигането на предвидените конкретни резултати от Програмата. Освен това в този контекст ще бъдат разгледани и трансграничната добавена стойност на операцията, нейното териториално измерение и относимостта на партньорството.

- **Оперативно качество**: С този критерий се проверява съставянето на заявлението за проекта от гледна точка яснота и последователност на оперативните цели, дейности и средства, осъществимостта, ефективността, обявяването на проекта и конкретните му резултати, потенциалът за осъществяване и включване в оперативните процедури на участващите партньори.

- **Съответствие с хоризонталните принципи**: с този критерий се проверяват последователността и приносът на всяко заявление за проект към хоризонталните принципи на Програмата и обосноваването на тяхното включване и развитие в рамките на предлаганата логика на действие по проекта.

Табл. 3. Логика на действието на Приоритетна ос 1

Тематичен приоритет: Насърчаване на туризма и културното и природното наследство

Приоритетна Ос 1 - Устойчив туризъм		
Специфична цел	Резултати	Примерни дейности, които ще бъдат подпомогнати
СЦ-1.1. ПРИВЛЕКАТЕЛНОСТ ЗА ТУРИЗЪМ: Повишаване привлекателността за туризъм на пограничния район чрез по-добро използване на природното и културното наследство	R-1.1.1 Повишена привлекателност за туризъм на трансграничния регион	Рехабилитация на пътищата за достъп до природни, културни и исторически туристически обекти; Подобряване на комуналните услуги (електроснабдяване, ВиК и др.); Малки туристически гранични преходи и свързани с тях съоръжения; Развитие/надграждане на ИКТ Развитие на трансграничен обществен транспорт, велосипедни или пешеходни алеи до туристически обекти; Възстановяване и поддържане на обекти от историческо и културно значение; Съхраняване и опазване на природното, историческото и културното наследство (материално и нематериално); Развитие на информационни центрове и/или пунктове за насочване на евентуалните посетители;

¹⁷ Както е представено в Проекта на програмата, Версия 1.0 - юни 2014 г.

		<p>Разработка на общи платформи за ГИС; Разработка на общи платформи за резервации и плащане онлайн и др.</p>
<p>СЦ-1.2. ТРАНСГРАНИЧЕН ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ</p> <p>Стопанско използване на благоприятните условия за разнообразен туризъм в пограничния район чрез създаване на обща търговска марка за трансграничния туризъм</p>	<p>R-1.2.1 Засилена конкурентоспособност на туристическите предложения и по-добра разпознаваемост на пограничния регион</p>	<p>Съвместни проучвания на потенциални ниши за туристическа дейност и/или търсене на нови туристически дестинации и занимания; Проучвания за създаване на туристически продукти с потенциал за предлагане под трансгранични марки; Развитие на местна(и) марка(и) въз основа на природното, историческото и културното наследство на региона; Съдействие за развитието на нови и иновационни туристически продукти и услуги, които да се предлагат на обектите; Създаване на мрежи за знания за туристическите иновации в пограничния регион; Многоязични туристически платформи, достъпни онлайн; Онагледяване на местните марки, в т.ч. триизмерно представяне, мобилни приложения, социални мрежи, платформи в интернет, разработени за индивидуални нужди и други новаторски средства; Избор и прилагане на най-добри практики в рекламата на туризма; Организиране (и участие в) панаири и свързани с тях дейности (напр. изложби, конференции, семинари, кръгли маси, представяния и др.).</p>
<p>СЦ-1.3. МЕЖДУНАРОДНИ МЕЖДУЛИЧНОСТНИ КОНТАКТИ</p> <p>Извличане на ползи от последиците на културния и природния туризъм за пограничните общности</p>	<p>R-1.3.1 По-добър капацитет на публичния и частния сектор за устойчиво използване на природното и културно наследство и ресурси</p>	<p>Услуги по обучение и консултантска помощ за туристически предприятия/заведения за подобряване на уменията и резултатите в работата; Организиране на прояви за общуване, в т.ч. онлайн форуми, за обмен на добри практики в устойчивото управление на туризма; Проучване на вътрешното и международното търсене на трансграничен туристически занимания, проучване на качеството на съществуващите услуги, проекти за наблюдение на устойчивото развитие на туризма и свързаните с това услуги и др.; Организиране на съвместни прояви за реклама на трансграничното природно и културно наследство, като едномедийни фестивали, изложения, представяния и др.</p>

		др.; Реклама и развитие на общите традиции от двата погранични района. Кампании за подобряване на осведомеността за ценностите на регионалното и природното наследство, в т.ч. сред младите хора
--	--	--

В таблицата по-долу за всяка СЦ са показани целевите групи и възможните бенефициенти на индивидуално пригодените индикативни действия, които ще бъдат подкрепени по ПО 1.

Табл. 4. Целеви групи и възможни бенефициенти за действията по Приоритетна ос 1

Приоритетна ос 1	Конкретни цели		
	ПРИВЛЕКАТЕЛНОСТ ЗА ТУРИЗЪМ	ТРАНСГРАНИЧЕН ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ	МЕЖДУНАРОДНИ МЕЖДУЛИЧНОСТИ И КОНТАКТИ
Целеви групи			
Всички равнища на регионални/местни органи на властта	x		x
Администрации на защитени територии	x		
Туристически организации и сдружения	x		x
Жители и посетители (туристи) на пограничния регион	x	x	x
Туристически оператори в допустимата погранична територия		x	
МСП работещи в сектора на туризма и хотелиерството		x	
Млади предприемачи		x	
Културни институции (музеи, библиотеки, художествени галерии, читалища и др.)		x	
Младежки организации			x
Възможни бенефициенти			
Всички равнища на регионални/местни органи на властта	x	x	x
Ведомства за развитие на региони и сектори	x	x	
Централни и регионални служби и структури на компетентни държавни институции/администрации	x	x	

Публични културни институции (музеи, библиотеки, читалища и др.)	x		
Неправителствени организации и туристически сдружения	x		
Регионални туристически сдружения		x	x
НПО		x	
Структури подпомагащи бизнеса - търговска палата, браншово сдружение, стопански клъстър		x	x
Образователни/просветни центрове			x
Организации на гражданското общество (сдружения/фондации/НПО)			x
Културни институции (музеи, библиотеки, художествени галерии, читалища и др.)			x

Табл. 5. Логика на действието на Приоритетна ос 2

Тематичен приоритет: Инвестиции в образованието и уменията на младите хора

Приоритетна ос 2 - Младеж		
Специфична цел	Резултати	Примерни дейности, които ще бъдат подпомогнати
<p>СЦ-2.1. УМЕНИЯ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО Развитие на умения и насърчаване на предприемачество сред младите хора за създаване на предпоставки за подобряване на възможностите за младежка заетост в пограничния регион</p>	<p>R-2.1.1 Подобрена среда за развитие на младите хора</p>	<p>Ремонт и обновяване на наличната инфраструктура и съоръжения, свързани с младежта и образованието (напр. учебни зали, библиотеки, лаборатории, спортни съоръжения, учебни заведения и др.)</p> <p>Инвестиции за осигуряване на физическата достъпност на инфраструктурата и съоръженията, свързани с младежта и образованието;</p> <p>Инвестиции в подобряване на съоръженията за ИКТ;</p> <p>„Работна“ инфраструктура от малък мащаб (напр. бизнес-инкубатори, работни площи за общо ползване, стартиращи производства и „гаражни“ предприятия (т.е. нов модел на общо работно пространство „начинание в гаража“ - http://www.garage-lausitz.de), осигуряване/общо ползване на оборудване и др.);</p> <p>Инициативи за насърчаване на обучението в подкрепа на иновациите, творчеството и предприемачеството при младите хора;</p>

		<p>Планове и програми за обучение (напр. КАВ, NFTE, CEFE)</p> <p>Мини-предприятия (конкурси) за учаци (напр. "Junior", "Achievers International");</p> <p>Училищен предприемач/стопански дейности и прояви (напр. "KEIP", "Ученици на стола на шефа");</p> <p>Симулационни игри (често на база компютри) (напр. „Primanager, „Grundungswerkstatt“);</p> <p>Обучение на делови умения, услуги по ориентация и консултации (напр. „едно гише“ и предприемачески центрове за младежи, обучение и семинари на работното място, помощ от наставници и обучение по бизнес, портали и уебсайтове "YE" [млади предприемачи] и др.);</p> <p>Съдействие за съвместни маркетингови инициативи и прояви, в т.ч. рекламни и маркетингови кампании за млади предприемачи.</p>
<p>СЦ-2.2. МЕЖДУНАРОДНИ МЕЖДУЛИЧНОСТНИ КОНТАКТИ:</p> <p>Насърчаване на устойчиви дългосрочни инициативи за сътрудничество за и с младите хора, в т.ч. подобряване на мобилността на младите хора;</p>	<p>R-2.2.1 Засилени междуличностни контакти между младите хора в пограничния регион</p>	<p>Насърчаване на участието на младите хора в представителната декорация и гражданското общество;</p> <p>Трансгранични инициативи за борба с бедността и социалното изключване сред младите хора;</p> <p>Инициативи в общностите за подпомагане и признание на ценността на доброволните дейности на младежта;</p> <p>Подпомагане на капацитета и възможностите на младите хора да бъдат творци и на достъпа им до култура;</p> <p>Трансгранични инициативи за укрепване на здравето и благосъстоянието на младите хора;</p> <p>По-добро „отразяване“ на конкурентните умения и бъдещите потребности на пазара на труда в учебните програми и процесите на обучение.</p>

В таблицата по-долу за всяка СЦ са показани целевите групи и възможните бенефициенти на индивидуално пригодените индикативни действия, които ще бъдат подкрепени по ПО 2.

Табл. 6. Целеви групи и възможни бенефициенти за действията по Приоритетна ос 2

Приоритетна ос 2		Конкретни цели	
		УМЕНИЯ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО	МЕЖДУНАРОДНИ МЕЖДУЛИЧНОСТНИ КОНТАКТИ
Целеви групи			
Ученици от началните и средните училища		x	x
Млади хора (до 29 г.)		x	x
Младежки организации		x	
Маргинализирани малцинствени общности		x	x
Деца и млади хора със специални потребности		x	x
Служби по заетостта		x	
Възможни бенефициенти			
Всички равнища на регионални/местни органи на властта		x	x
Заведения за професионално образование		x	
Университети, научни/изследователски институти		x	x
Младежки организации/НПО			x
Структури, подпомагачи бизнеса		x	x
Местни и национални образователни заведения и доставчици на услуги по обучение		x	x
Организации на гражданското общество (сдружения/фондации)/НПО		x	x
Културни институции, читалища		x	x

Табл. 7. Логика на действието на Приоритетна ос 3

Тематичен приоритет: Опазване на околната среда и подпомагане на приспособяването към изменението на климата, предотвратяване и управление на рискове

Приоритетна ос 3 - Околна среда		
Специфична цел	Резултати	Примерни дейности, които ще бъдат подпомогнати
СЦ-3.1. СЪВМЕСТНО УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА: Предотвратяване и смекчаване на последиците от	R-3.1.1 Подобряване на подготвеността на региона за природни и предизвикани от човека опасности и бедствия	Развитие на системи за ранно предупреждение и управление при бедствия; Инвестиции в оборудване, свързано с устойчивостта на бедствия (напр. съвременни решения от ИКТ за действие

<p>природни и предизвикани от човека трансгранични бедствия</p>	<p>R-3.1.2 Подобряване на капацитета на партньорите от България и Сърбия за съвместни действия в случай на горски пожари, наводнения и други извънредни ситуации и бедствия</p>	<p>преди, по време на и след пожар; доставка на специализирано противопожарно оборудване; доставка на специализирано оборудване за борба с наводнения и за дейности по издирване и спасяване; доставка на система за въздушно наблюдение на терена и предаване на данни в реално време и др.);</p> <p>Подпомагане на дейности/инвестиции от малък мащаб (напр. саниране и залесяване на брегове на реки, строеж на диги, канали и др. за борба с наводнения; залесяване на временно уязвими земи; разчистване при извънредни ситуации и др.);</p> <p>Разработка на съвместни протоколи и канали за връзка за предотвратяване на рискове при природни и предизвикани от човека бедствия (напр. за политики и механизми за защита от и предотвратяване на бедствия, за превенция и борба срещу пожари и др.);</p>
<p>СЦ-3.2. ЗАЩИТА НА ПРИРОДАТА Засилване на капацитета на регионалните и местните участници за подобро управление на екологичните и природните ресурси в пограничния регион</p>	<p>R-3.2.1 Подобрен капацитет за опазване на природата и устойчиво използване на общите природни ресурси в пограничния регион</p>	<p>Съвместни инициативи, насочени към ефикасно управление на защитените територии;</p> <p>Съвместни инициативи за опазване и възстановяване на екосистеми и застрашени видове флора и фауна;</p> <p>Опазване и подобряване на качеството на природните ресурси (въздух, почви, води);</p> <p>Изграждане на капацитет у местните власти по въпроси, свързани с околната среда;</p> <p>Подобряване на осведомеността (и обучение) на всички равнища (отделни лица, организации, предприятия, публична администрация, училища) по въпроси на опазването на околната среда и природата, включително маргинализирани общности и други уязвими групи.</p>

В таблицата по-долу за всяка СЦ са показани целевите групи и възможните бенефициенти на индивидуално пригодените индикативни действия, които ще бъдат подкрепени по ПО 3.

Табл. 8. Целеви групи и възможни бенефициенти за действията по Приоритетна ос 3

Приоритетна ос 3	Конкретни цели	
	СЪВМЕСТНО УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА	ЗАЩИТА НА ПРИРОДАТА
<u>Целеви групи</u>		

Всички равнища на регионални/местни органи на властта	x	
Администрации на защитени територии	x	
Засегнато население от географския район на ТГС	x	
Млади хора (до 29 г.)	x	
Групи от населението на географския район на ТГС		x
Икономически оператори в географския район на ТГС		x
Структури на гражданското общество в географския район на ТГС		x
Възможни бенефициенти		
Всички равнища на регионални/местни органи на властта		x
Ведомства за развитие на региони и сектори	x	x
Централни и регионални служби и структури на компетентни държавни институции/администрации	x	x
Администрации на защитени територии		x
Местни и регионални структури, компетентни за действие при извънредни ситуации	x	
Изследователски и научни институти		x
Екологични НПО		x

По Приоритетни оси 1 и 3 **стратегически проекти** биха могли да бъдат определени извън поканите за подаване на оферти за постигане на СЦ, които следва да допринесат за по-голямо въздействие чрез реално и силно трансгранично въздействие и дългосрочни резултати. Стратегическите проекти трябва да бъдат ефикасни, да отговарят на териториалните потребности и да водят до значими и трайни промени или подобрения в целия или в големи части от територията на Програмата. Основните принципи за допустимостта на един стратегически проект трябва да бъдат следните:

- да е насочен към възлова СЦ, която може да бъде постигната само с участие на големи сдружения и/или важни заинтересовани страни от двете страни на границата;
- в случай че се опира на по-големи финансови ресурси, могат да се подават съвместни заявления след отправяне на публични покани за представяне на предложения.

Що се отнася до „**устойчивото развитие**“ в текста на Програмата е посочено (на стр. 90):

Програмата подпомага няколко ПО и СЦ, които са изцяло насочени към устойчивото развитие, а именно:

ПО 1 - СЦ 1.1: Привлекателност за туризъм

ПО 1 - СЦ 1.2: Трансграничен туристически продукт

ПО 3 - СЦ 3.2: Защита на природата

По тези ПО и съответни СЦ Програмата ще подкрепи Проекти за трансгранично сътрудничество, които имат за основна цел подобряване прилагането на инициативи за трансгранично сътрудничество, свързани с въпросите на устойчивото развитие. Проектите ще трябва ясно да покажат при прилагането

си, че дейностите които предлагат, ще подобрят прилагането на тези инициативи, за да може в крайна сметка да допринесат за устойчивото развитие на пограничната територия. Проекти, за които не бъде показан такъв ясен принос за подобряването на трансграничните политики за устойчиво развитие, няма да бъдат избирани.

ПО 2 е насочена изцяло към обучението по политики, свързани с младежкото предприемачество и не е пряко съсредоточена върху проблемите на устойчивото развитие. Доста вероятно е обаче проектите, подкрепени по този приоритет, да застъпят и аспекти на устойчивото развитие при работата си. Случаят може, например, да бъде такъв при проекти, свързани с иновации, които са насочени към капацитет и умения за екоиновации или проекти, насочени към интернационализация на младите хора в секторите на „зелените“ технологии. От кандидатите за проекти по тази ПО ще се очаква да обяснят в заявленията си как техният проект ще отговаря на или евентуално дори ще подкрепи устойчивото развитие. В края на проекта от партньорите ще бъде поискано да докладват как дейностите и резултатите по техния проект реално са допринесли за този хоризонтален принцип.

Въз основа на сумираните вноски, отчетени от проектите, Програмата за ТГС ИПП ще бъде в състояние да наблюдава и покаже как тя конкретно е допринесла за устойчивото развитие. Обаче не са предвидени конкретни критерии за подбор, които да благоприятстват разработката на проекти, занимаващи се с този въпрос. Дейностите могат да се занимават със съответните трансгранични прояви и практики, свързани с принципа на устойчиво развитие.

Дейностите по Програмата за ТГС ИПП най-вероятно ще доведат до много пътувания, което ще доведе до свързаните с тези пътувания емисии на CO₂. Въпреки че тези пътувания са съществен аспект на дейностите по трансгранично сътрудничество, бенефициентите на Програмата ще бъдат поощрявани да използват, когато е възможно, методи на взаимодействие, които не изискват пътуване.

3.4 Връзка с други програми и стратегии в тази област

Програмата за ТГС ИПП България - Сърбия 2014-2020 г. е създадена в рамките на европейската стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж и Общата стратегическа рамка за 2014-2020 г. в която заетостта, демографските промени и образованието се разглеждат като въпроси от трансгранично значение. Освен това устойчивото развитие, смекчаването на изменението на климата и природните бедствия (развитие на комплексно трансгранично управление на природния риск), както и биологичното разнообразие, са очертани като релевантни проблеми.

Рамката на Програмата включва още стратегията за Европейско териториално сътрудничество (ЕТС)¹⁸, която в цялост - и при Трансграничното сътрудничество, по-конкретно - допринася съгласно целта на ЕТС „за тематичните цели за развитие на икономика на основа на знанието, изследванията и иновациите, в т.ч. чрез насърчаване на сътрудничество между предприятията, особено между МСП и чрез насърчаване на създаването на системи за трансграничен обмен на информация в областта на ИКТ; насърчаване на по-„зелена“, по-ефективна в ресурсно отношение и конкурентоспособна икономика, в т.ч. чрез подпомагане на устойчива трансгранична мобилност; насърчаване на висока заетост, водеща до социално и териториално сближаване, в т.ч. чрез дейности, подпомагащи устойчивия

---

¹⁸ Съгласно определението от регламент 1299/2013.

туризъм, културното и природното наследство като част от териториална стратегия за постигане на растеж благоприятен за заетостта; и развитие на административен капацитет“.

В този контекст Инструментът за предприсъединителна помощ (ИПП), като инструмент за прилагане на политиката на ЕС за сближаване, съдейства за трансграничното сътрудничество по външните граници на Съюза и за общата му цел да подпомага „бенефициентите [...] за въвеждане и прилагане на политическите, институционалните, правните, административните, социалните и икономическите реформи, изисквани от тези бенефициенти, за да бъдат спазени ценностите на Съюза и да се постигне постепенно сближаване с правилата, стандартите, политиките и практиките на Съюза, с оглед членството в Съюза.“

Общият контекст за програмите за сътрудничество и стратегическата опора за ТГС ИПП е политическата рамка за сближаване на ЕС, която е в помощ на целите на Стратегия „Европа 2020“.

Програмата за ТГС ИПП България - Сърбия (2014-2020 г.), също е пряко свързана с други политически документи на ЕС, които са разработени в подкрепа на Стратегия „Европа 2020“. Предварителната оценка взема под внимание последователността (вж. раздел 2.2.1: *Външна последователност, в т.ч. принос към “Европа 2020”¹⁹*) на Програмата с изброените по-долу документи:

- Стратегия на ЕС за Дунавския регион (СЕСДР);
- URBACT [програма „Мрежа за градско развитие“];
- ИНТЕРРЕГ [оперативна програма за междурегионално сътрудничество];
- „Хоризонт 2020“ – Рамкова програма за научни изследвания и иновации 2014–2020 (COM(2011) 809)
- Програма за действия в областта на околната среда и климата (Програма LIFE) за периода 2014-2020 г.
- Механизъм на общността за гражданска защита (CMSP).

Програмата е свързана и с редица стратегии/програми за планиране на централно/регионално равнище и с документи на двете страни. Предварителната оценка важи също и за сравнение на външната последователност със следните документи:

- Национална програма за развитие: България 2020;
- Националната програма за реформи на Република България за изпълнение на Стратегия „Европа 2020“, 2014 г.
- (проектът) на ЕК за Споразумение за партньорство (СП) на Република България²⁰;
- Българският позиционен материал (ПМ);
- Националната стратегия за регионално развитие на България (НСРР) 2012 – 2022 г.;
- Българската ОП „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г.;
- Българската ОП „Околна среда“ 2014-2020 г.;
- Българската ОП „Транспорт и транспортна инфраструктура“ 2014-2020 г.;
- Българската ОП „Иновации и конкурентоспособност“ 2014-2020 г.
- Българската ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014-2020 г.;
- Българската ОП „Региони в растеж“ 2014-2020 г.;

¹⁹ Предварителна оценка на Програмата за ТГС ИПП България - Сърбия, Окончателен доклад - ПРОЕКТ, 30 юни 2014 г.

²⁰ Проект на Споразумение за партньорство на Република България, очертаващо помощта от европейските структурни и инвестиционни фондове за периода 2014-2020 г., представено на ЕК през април 2014 г.

- Българската ОП „Добро управление“ 2014-2020 г.;
- Българската „Програма за развитие на селските райони (ПРСР)“ 2014-2020 г.;
- ОП за ЕТС Румъния - България 2014-2020 г.
- Споразумението за стабилизация и асоцииране на Сърбия (ССА);
- Националната програма за интеграция с Европейския съюз (НПИ), Сърбия, 2009 г.
- Националните приоритети за международната помощ в Република Сърбия 2014-2017 г. (НПМП);
- Националната стратегия за регионално развитие;
- Националната стратегия за устойчиво развитие на природните ресурси и стоките (НСУРПРС) в Република Сърбия (2012-2021 г.);
- Стратегическата разработка за намаляване на бедността в Сърбия (СРНБС);
- Националната стратегия по заетостта 2011-2020 г. (НСЗ);
- Националната програма по опазване на околната среда (НПООС) 2010-2019 г.;
- Националната стратегия за развитие на туризма до 2015 г. (НСРТ);
- Стратегията за развитие на образованието в Сърбия до 2020 г. (СРО);
- Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение (СРПОО);
- Националната стратегия за икономическо развитие 2006-2012 г. (НСИР);
- Стратегията за развитие на конкурентоспособни и новаторски малки и средни предприятия 2008-2013 г. (СРКНМСП);
- Стратегията за промишлената политика 2011-2020 г. (СПП);
- Стратегията за научно и технологично развитие на Република Сърбия (2010 - 2015 г.) (СНТРС);
- Стратегията за развитие на информационното общество до 2020 г. (СРИО);
- Стратегията за развитие на държавната подкрепа за бранша на информационните технологии (СРДПБИТ).

4 Политическа рамка по околната среда: имащи отношение планове, програми и цели по опазване на околната среда, които имат отношение към Програмата и изясняване на Целите на СЕО.

За всеки от определените екологични проблеми (1) въздух и климат; 2) биологично разнообразие, фауна и флора; 3) води; 4) почви; 5) население и човешко здраве; 6) културно/историческо наследство и ландшафт) и междудисциплинарни теми в тази глава се дава обзор на политическата рамка по околната среда, която е взета под внимание при изясняване на всички относими цели по²¹ опазване на околната среда, за да се прецени последователността на Програма ТГС ИПП България - Сърбия 2014-2020 г. спрямо целите по околната среда в световен мащаб, на равнище ЕС, на регионално и национално равнище. Изборът на политиките по околната среда се основава на относимостта на техните цели към всеки от определените екологични проблеми и междудисциплинарни теми.

Освен специфичните политики за всеки от определените екологични проблеми, ще бъдат разгледани и стратегиите и програмите от по-висш порядък, на равнище ЕС и на регионално равнище. За пример:

- 7-та програма на ЕС за действие за околната среда (ПДОС) „*Благоденствие в рамките на нашата планета*“ **ще бъде водеща в европейската политика по околната среда до 2020 г. и нейните основни цели са:**
  - Опазване, съхраняване и увеличаване на природния капитал на ЕС;
  - Превръщане на ЕС в ресурсно ефективна, „зелена“ и конкурентоспособна икономика с ниска въглеродна интензивност;
  - Предпазване на гражданите на ЕС от влияния и рискове, свързани със здравето и благоденствието, свързани с околната среда;
  - Увеличаване до максимум на ползите от правото на ЕС по околната среда;
  - Подобряване на научната основа за политиката по околната среда;
  - Осигуряване на инвестиции за политиката по околната среда и климата и определяне на реални цени;
  - Подобряване интеграцията на околната среда и съгласуваността на политиката;
  - Подобряване устойчивостта на градовете на ЕС;
  - Повишаване на ефикасността на ЕС при справяне с регионални и глобални предизвикателства от гледна точка на околната среда и климата.
- **Стратегията „Европа 2020“** с нейните три приоритета: интелигентен растеж: развитие на икономика, основана на знанията и иновациите; устойчив растеж: насърчаване на икономика, която е в по-голяма степен ресурсно ефективна, „зелена“ и конкурентоспособна; приобщаващ растеж: насърчаване на икономика с високо равнище на заетост, позволяваща социално и териториално сближаване;
- включително основната **водеща инициатива „Европа за ефективно използване на ресурсите“** (целяща отвързване на икономическия растеж от използването на ресурсите, чрез намаляване въглеродната интензивност на икономиката, увеличаване използването на възобновяеми източници, модернизиране на транспортния сектор и насърчаване на енергийната ефективност);

---

²¹ Проблеми като „използване на възобновяеми енергийни източници“, „енергийна ефективност“, „приспособяване към изменението на климата“, „мобилност и транспорт“, „управление и превенция на отпадъците“, „управление на риска“, „устойчив туризъм“, „устойчиво използване на природните ресурси“ и „екологично образование и информиране по въпроси на околната среда“.

- **Стратегията на ЕС за устойчиво развитие**, с общата цел за разработване на действия, позволяващи на ЕС да постигне постоянно трайно подобряване на качеството на живот чрез създаване на устойчиви общности, способни ефективно да управляват и използват ресурсите и да впрегнат екологичния потенциал и потенциала за социални иновации на икономиката и в крайна сметка да осигурят благоденствие, опазване на околната среда социално сближаване.
- **Плана за действие на СЕСДР** (Стратегията на ЕС за Дунавския регион), който да направи Дунавския регион екологично устойчив, процъфтяващ, достъпен и привлекателен, както и безопасен и сигурен.

Също на национално равнище има редица стратегии и политики, които могат да имат отношение към определянето на целите по опазването на околната среда.

В този контекст за България имащата отношение към околната среда правна и политическа рамка включва, наред с другите:

- **Националната програма за развитие „България 2020“** (приета от МС на 19.12.2012 г.) - водещ стратегически и програмен документ, който определя целите и политиките за развитие на страната до 2020 г. Главната цел на е да се постигне качествен и балансиран дългосрочен икономически растеж. Определени са три основни цели:
  1. повишаване на стандарта на живот чрез конкурентно образование и обучение, създаване на условия за качествена заетост и социално приобщаване и осигуряване на достъпно и качествено здравеопазване.
  2. изграждане на инфраструктурни мрежи, осигуряване на оптимални условия за развитие на икономиката и качествена и здравословна околна среда за населението.
  3. повишаване на конкурентоспособността на икономиката чрез осигуряване на благоприятна среда за бизнеса, насърчаване на инвестициите, прилагане на иновативни решения и подобряване на ефективността на ресурсите.
- **Националната стратегия за регионално развитие (НСРР) за периода 2012 – 2022 г.** е основополагащ документ, определящ стратегическата рамка на държавната политика за постигане на балансирано и устойчиво развитие на регионите в страната и за преодоляване на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия в контекста на обобщевропейската политика за сближаване и постигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. Главната стратегическа цел на НСРР е да се постигне устойчиво интегрирано регионално развитие на основата на използване на местния потенциал и сближаване между регионите в икономическо, социално и териториално отношение.
- **„Насоки за интеграция на политиката по околна среда (ПОС) и политиката по изменение на климата (ПИК) във фондовете за КП, ОСП и ОПР за периода 2014-2020 г.“**, разработени от Министерството на околната среда и водите, България (одобрени от Министерския съвет на 01.03.2013 г.);

За Република Сърбия екологичната стратегическа рамка се основава на **Националната стратегия за сближаване в областта на околната среда (НСООС)**, съсредоточена върху Глава 27 („Околна среда“) от Достиженията на правото на ЕС - процесът, чрез който Сърбия уеднаквява своето законодателство, институционални

структури и практики на работа с изискванията на европейското право (като част от процеса по присъединяването)²². Рамката включва още:

- **Националните приоритети за международната помощ в Република Сърбия 2014 - 2017 г.**, с прогнози до 2020 г.: стратегически програмен документ, който представлява средство за сближаване на международната помощ с националните приоритети, така че целенасочените действия на донорите да подпомагат заложените в държавния бюджет публични разходи за политически реформи. Като основни приоритетни сектори за международната помощ са избрани: Конкурентоспособност; Околна среда и изменение на климата; Човешки ресурси и обществено развитие; Реформа на публичната администрация; Местно/регионално развитие;
- **Националната програма по опазване на околната среда (НПООС) 2010-2019 г.**, която определя стратегическите цели за политиката по околната среда, както и специфичните цели. НПООС обхваща всички аспекти на екологичната политика и планиране, финансиращи и икономически инструменти, изграждане на институционален капацитет, образование, законодателство, мониторинг, правоприлагане и политики в областите качество на водите, управление на отпадъци и химикали, управление на рискове, качество на въздуха и изменение на климата, опазване на природата, биологичното разнообразие и горите, рибарство, опазване на почвите, борба с шума и радиацията, промишленост, енергетика, земеделие, горско стопанство и лов;
- **Националната стратегия за устойчиво развитие на природните ресурси и стоките в Република Сърбия (2012-2021 г.)**, която обхваща седем възлови природни ресурса (приоритети) в Сърбия: минерални ресурси (метални, неметални и изкопаеми горива); възобновяеми енергийни източници, горски ресурси; биологично разнообразие и георазнообразие; водни ресурси и почви.
- **Националната стратегия за устойчиво развитие (НСУР)** с пет основни национални приоритета. Сред тях са 1) Развитие на инфраструктура и балансирано регионално развитие с цел „устойчиво развитие на енергийната инфраструктура в съответствие с очаквания динамичен икономически растеж“ и 2) Опазване и подобряване на околната среда и рационално използване на природните ресурси, което може да се постигне чрез:
  - ✓ Въвеждане на система за опазване и устойчиво използване на природните ценности или ресурси (въздух, води, минерални ресурси, гори, риби, дива флора и фауна);
  - ✓ Укрепване на взаимовръзките и постигане на значителни резултати между опазването на околната среда и икономическия растеж, отразяване на политиката по околна среда в други секторни политики за развитие;
  - ✓ Инвестиции в намалено замърсяване на околната среда и развитие на по-чисти технологии;
  - ✓ Намаляване на високата енергоемкост на сръбската икономика и осигуряване на по-ефективно използване на изкопаемите горива;
  - ✓ Насърчаване на използването на възобновяеми енергийни източници;
  - ✓ Планиране на устойчиво производство и потребление и намаляване на образуването на отпадъци на единица продукт.

---

²² Според „Доклада от наблюдението на напредъка за 2013 г.“ повечето директиви на ЕС, отнасящи се до т.нар. хоризонтален сектор - опазване на природата, управление на химикалите и шума - са изцяло или почти изцяло въведени в националното законодателство.

В главите по-долу за всеки от определените екологични проблеми и междудисциплинарни теми са дадени съответното **относимо екологично законодателство и политики** и отговарящите им качествени **цели по околната среда**, както и произтичащите от това **насочващи въпроси**, които ще бъдат използвани като валиден инструмент в екологичната оценка (глава 8).

4.1 Въздух и климат

При екологичния проблем **Въздух и климат** основната трудност идва от замърсяването на въздуха, което трябва да бъде намалено, за да има успех борбата с изменението на климата и да се предотврати подкисляването, еутрофикацията и замърсяването с озон в приземния слой. На международно равнище изменението на климата е предмет на Рамковата конвенция на Обединените нации по изменение на климата (РКОНИК). Дългосрочната цел е да бъдат стабилизираны концентрациите на парникови газове в атмосферата на равнища, които да не доведат до опасна човешка намеса в системата на климата. Протоколът от Киото **определя международни обвързващи показатели относно ЕПГ [емисиите на парникови газове]**. Първият период на ангажимент изтича през 2012 г., като последващият протокол **Киото II** определя втория от 2013 до 2020 г.

Също така секторите на енергетиката и транспорта са взаимно свързани и имат пряко отношение към този проблем, където са разгледани. Всъщност междудисциплинарните теми, застъпени при екологичния проблем Въздух и климат, са: „използване на възобновяеми енергийни източници“, „енергийна ефективност“, „приспособяване към изменението на климата“, „управление на риска“, „екологично образование и информиране по въпроси на околната среда“ и „мобилност и транспорт“.

В таблицата по-долу е показан списък на имащата отношение правна и политическа рамка на ЕС и на двете страни, от която са изведени свързаните цели по околната среда и съответните въпроси за оценка:

Приложимо право и политики на ЕС	Приложимо право и политики на България	Приложимо право и политики на Сърбия	Цели по околната среда	Въпроси за оценка
Директива на ЕС относно качеството на атмосферния въздух и за почист въздух за Европа (2008/50/ЕО) Тематична стратегия по Замърсяване на въздуха (COM(2005) 446) Пакет на ЕС „Климат - енергетика 2020“	Закон за ограничаване изменението на климата	Наредба за условията за наблюдение и изискванията към качеството на въздуха	Намаляване на замърсяването на въздуха	Специфичната цел ще способна ли за намаляване на замърсяването на въздуха?
	Енергийна стратегия на Република България до 2020 г.	Закон за опазването на въздуха	Намаляване на емисиите на парникови газове	Специфичната цел ще способна ли за намаляване на емисиите на парникови газове?
	Закон за енергетиката	Наредба за пределно допустимите стойности на замърсителите във въздуха	Подобряване на енергийната ефективност и повишено използване на възобновяеми енергийни	Специфичната цел ще способна ли за подобряване на енергийната ефективност и повишено
	Национален план за действие за енергията от възобновяеми източници 2020	Закон за опазване на		

<p>Директива на ЕС относно енергийната ефективност (2012/27/ЕС)</p> <p>Директива на ЕС за енергията от възобновяеми източници (ДВИ) (2009/28/ЕО)</p> <p>Стратегия на ЕС за адаптация към изменението на климата COM(2013) 216</p> <p>Бяла книга на ЕС за транспорта (COM(2011)144)</p>	г.	околната среда	<i>източници</i>	използване на възобновяеми енергийни източници?	
	Закон за енергията от възобновяеми източници	Закон за енергийната ефективност		Специфичната цел ще способва ли за подпомагане на екосяобразни видове транспорт?	
	Трети национален план за действие по изменение на климата 2013-2020 г.	Закон за енергетиката		<i>Подпомагане на екосяобразни видове транспорт</i>	Специфичната цел ще способва ли за подпомагане на управлението на борбата с горските пожари и превенцията?
	Закон за чистотата на атмосферния въздух			<i>Подпомагане на управлението на противопожарната дейност и превенция</i>	Специфичната цел ще способва ли за насърчаване на устойчивостта на изменението на климата и бедствията, свързани с климата?
	Стратегия за развитие на транспортната система на Република България до 2020 г.			<i>Насърчаване на устойчивостта на изменението на климата и бедствията, свързани с климата</i>	Специфичната цел ще способва ли за насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в борбата с изменението на климата?
Национална стратегия за развитие на горския отрасъл			<i>Насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в борбата с изменението на климата</i>	Специфичната цел ще способва ли за насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в борбата с изменението на климата?	

Опазването на въздуха и климата е отразено в няколко регламента на равнище ЕС. На първо място е **Директивата на ЕС относно качеството на атмосферния въздух и за по-чист въздух за Европа (2008/50/ЕО)**, с цел постигане на „равнища на качество на въздуха, които да нямат значително вредно въздействие или рискове за човешкото здраве и околната среда“, определя конкретни дългосрочни цели във връзка със замърсяването на въздуха и предлага мерки за постигането им до 2020 г.:

- намаляване на загубата на средната продължителност на живота в резултат на излагане на прахови частици с 47 %;
- намаляване на острите случаи на смъртност в резултат на излагане на озон с 10 %.
- намаляване на наднорменото отлагане на киселини в горски територии и териториите с повърхностни сладководни басейни съответно с 74 % и 39 %;

- намаляване на териториите или екосистемите, изложени на еутрофикация, с 43 %.

Освен това в **Тематичната стратегия на ЕС за замърсяването на въздуха** (COM(2005) 446) са поставени цели за намаляване на определени замърсители на въздуха (напр. SO₂, NH₃, ЛОС, NO_x и ПЧ_{2,5}).

В светлината на Протокола от Киото, който е ратифициран от държавите членки, ЕС прие пакета „**Климат-енергетика 2020**“: набор от обвързващи законодателни мерки, които цели Европейският съюз да постигне амбициозните си цели във връзка с климата и енергетиката за 2020 г.:

- Намаляване с 20 % на емисиите на парникови газове спрямо равнищата от 1990 г. и подобряване с 20% на енергийната ефективност на ЕС, които са основни цели във връзка с **Директивата на ЕС относно енергийната ефективност** (2012/27/ЕС);
- Повишаване до 20% на дела на потреблението в ЕС на енергия от възобновяеми източници, която цел е поставена от **Директивата на ЕС за енергията от възобновяеми източници (ДВИ)** (2009/28/ЕО);

Не на последно място, в политическата рамка по климата и енергетиката за 2030 г. Европейската комисия предлага ЕС да си постави за цел до 2030 г. емисиите да бъдат намалени с 40% спрямо равнищата от 1990 г.

В контекста на политиката по климата общата цел на **Стратегия на ЕС за адаптация към изменението на климата** (COM(2013) 216) е да допринесе за една Европа, устойчива на изменението на климата. Това означава повишаване на степента на способност да се реагира на последиците от изменението на климата на местно, регионално, национално и европейско равнище, разработване на съгласуван подход и подобряване на координацията.

„Мобилност и транспорт“ се разглежда като междудисциплинарна тема и е свързана също с проблема Въздух и климат, поради големия му принос за изменението на климата. Свързаните с транспорта въглеродни емисии трябва да бъдат намалени, а съгласно пътната карта за постигането на Единно европейско транспортно пространство – към конкурентоспособна транспортна система с ефективно използване на ресурсите (**Бяла книга на ЕС за транспорта** (COM(2011)144), трябва да се насърчава устойчива мобилност. В пътната карта, съдържаща 40 конкретни инициативи за следващото десетилетие, се предлага да се ограничи зависимостта на Европа от вноския петрол и до 2050 г. въглеродните емисии в транспорта да бъдат намалени с 60%).

В България:

Основните приоритети на **Енергийната стратегия на България до 2020 г.** може да бъдат сумирани в следните пет направления: да се гарантира сигурността на енергийното предлагане; да се постигнат целите за възобновяема енергия; да се повиши енергийната ефективност; да се развие конкурентен енергиен пазар и политика с цел да се задоволят нуждите от енергия и да се защитават интересите на потребителите.

Основните цели на този **Закон за енергетиката** са създаване на предпоставки за:

- качествено и сигурно задоволяване потребностите на обществото от електрическа и топлинна енергия и природен газ;
- енергийно развитие и енергийна сигурност на страната при ефективно използване на енергията и енергийните ресурси;
- производството, вносът, износът, преносът, транзитният пренос, разпределението и търговията с електрическа и топлинна енергия, природен

газ, нефт и нефтопродукти се извършват при гарантиране защитата на живота и здравето на гражданите, собствеността, околната среда, сигурността на доставките, и др.

Националният план за действие за енергията от възобновяеми източници до 2020 г. **има следните цели:**

- насърчаване развитието и използването на технологии за производство и потребление на: енергия от възобновяеми и алтернативни енергийни източници; биогорива и други възобновяеми горива;
- диверсификация на енергийните доставки;
- повишаване на капацитета на малките и средните производители на енергия от възобновяеми и алтернативни енергийни източници и производителите на биогорива и други възобновяеми горива;
- опазване на околната среда,
- създаване на условия за постигане на устойчиво развитие на местно и регионално ниво.

Целите на **Закона за енергията от възобновяеми източници** включват, наред с другите:

- насърчаване на производството и потреблението на енергия, произведена от възобновяеми източници;
- създаване на условия за постигане на устойчива и конкурентна енергийна политика и икономически растеж чрез иновации, внедряване на нови продукти и технологии;
- създаване на условия за постигане на устойчиво развитие на регионално и местно ниво;
- опазване на околната среда и ограничаване изменението на климата.

Законът за ограничаване изменението на климата (обнародван през март 2014 г.) обединява цялата уредба в областта на ограничаването на изменението на климата и изцяло транспонира актуалното европейско законодателство относно изменението на климата.

Главната стратегическа цел на **Третия национален план за действие по изменение на климата 2013-2020 г.** е да очертае рамката за действие в борбата срещу измененията на климата за периода 2013-2020 и да превърне усилията на страната в действия, намаляващи отрицателното въздействие на измененията на климата и изпълнението на задълженията. Главната цел на плана е намаляване на парниковите газове в България и прилагане на съществуващото законодателство на ЕС в областта на изменението на климата.

Основната цел на **Закона за чистотата на атмосферния въздух** (в съчетание със Закона за опазване на околната среда) е да защити здравето на хората и на тяхното потомство, животните и растенията, техните съобщества и местообитания, природните и културните ценности от вредни въздействия, както и да предотврати настъпването на опасности и щети за обществото при изменение в качеството на атмосферния въздух в резултат на различни дейности.

Замисълът на **Националната стратегия за развитие на горския сектор за периода 2013 - 2020 г.** е България да има жизнени, продуктивни и мултифункционални гори, устойчив, конкурентен и иновативен горски сектор и биоразнообразие и запазени количествено и качествено водни ресурси в горските местности. Секторът ще дава допринос в максимална степен за ограничаване на последиците от изменението на климата и за поддържане на здравословна околна среда. Една от стратегическите цели е да се повиши приносът на горския сектор към „зелената“ икономика.

По отношение на междудисциплинарната тема за мобилността и транспорта една от стратегическите цели на **Стратегия за развитие на транспортната система на Република България до 2020 г.** е развитието на устойчив транспортен сектор чрез: Намаляване на отрицателното въздействие на транспорта върху околната среда и промените; интегриране на българската транспортна система в Европа; осигуряване на висока степен на сигурност и безопасност на транспортните системи.

В Сърбия:

С **Наредбата за условията за наблюдение и изискванията към качеството на въздуха** (Официален вестник бр. 11/10 и 75/10) се определят пределно допустими стойности за много вещества (напр. серен диоксид, азотен диоксид, прахови частици (ПЧ10 и ПЧ2,5), олово, бензен и въглероден оксид; озон в приземния слой, арсен, кадмий, никел и др.)

Със **Закона за опазването на въздуха** е уредено управлението на качеството на въздуха и въвеждането на мерки за опазване на околната среда, тяхната организация и контролът по прилагането им, както и контролът върху подобряването на качеството на въздуха, който е природна ценност от всеобщ интерес и обект на специална закрила. Законът предвижда приемане на сборник правила относно емисиите на летливи органични вещества в **Наредбата за пределно допустимите стойности на замърсителите във въздуха.**

С чл. 50 от **Закона за опазване на околната среда** се въвежда Национална инвентаризация на емисиите на парникови газове, водена от Сръбската агенция по околната среда, с цел наблюдение на емисиите и количествата на отделяните парникови газове.

В **Закона за енергетиката** са включени мерки и дейности, предприети за постигане на дългосрочни цели, сред които по-конкретно:

- надеждно, безопасно и качествено снабдяване с енергия и енергоносители;
- създаване на условия за безопасна и надеждна експлоатация на енергийните системи и устойчиво развитие;
- създаване на икономически, търговски и финансови условия за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници и комбинирано производство на топлинна и електрическа енергия.
- създаване на условия за използване на нови енергийни източници;
- насърчаване на опазването на околната среда във всички области, свързани с енергетиката;
- създаване на условия за инвестиции в енергетиката;
- защита на ползвателите на енергетиката и енергийните източници.

Съгласно **Закона за енергийната ефективност** енергийната ефективност е насочена към постигане на следните цели:

- Повишена сигурност на снабдяването с енергия и подобрена ефективност в използването на енергията;
- Повишаване нивата на стопанската конкурентоспособност;
- Намаляване на отрицателните екологични въздействия на енергийния сектор;
- Съдействие за отговорното използване на енергията на основата на прилагане на политика и мерки за енергийна ефективност при производството, преноса, разпределението и потреблението на енергия.

4.2 Биологично разнообразие, фауна и флора

Една от областите на политиката по околна среда, която Програмата не би могла да подмине, засяга проблема Биологично разнообразие, фауна и флора. На международно равнище Конвенцията на ООН по биологичното разнообразие (КБР, 1992 г.), с нейните ангажименти (Протокол от Нагоя, 2010 г. и Протокол от Картахена по биологична безопасност - 2000 г.) има за цел опазване на биологичното разнообразие и устойчиво използване на неговите компоненти.

Междудисциплинарните теми, включени към този екологичен проблем, са „устойчив туризъм“ и „екологично образование и информиране по въпроси на околната среда“.

В таблицата по-долу е показан списък на имащата отношение правна и политическа рамка на ЕС и на двете страни, от която са изведени свързаните цели по околната среда и съответните въпроси за оценка:

Приложимо право и политики на ЕС	Приложимо право и политики на България	Приложимо право и политики на Сърбия	Цели по околната среда	Въпроси за оценка	
Стратегия на ЕС за биологичното разнообразие до 2020 г. Директива на ЕС за местообитанията (92/43/ЕИО) Директива на ЕС за птиците (2009/147/ЕО) Тематична стратегия на ЕС за устойчиво използване на природните ресурси (COM (2005) 670)	Закон за опазване на околната среда	Закон за защита на природата	<i>Опазване на биологичното разнообразие, местообитанията и екосистемите и техните услуги</i>	Специфичната цел ще способна ли за опазване на биологичното разнообразие, местообитанията и екосистемите и техните услуги?	
	Закон за защитените територии	Закон за дивеча и лова		<i>Опазване на природното разнообразие на фауната, флората и местообитанията в защитените територии и обектите от „Натура 2000“</i>	Специфичната цел ще способна ли за опазване на природното разнообразие на фауната, флората и местообитанията в защитените територии и обектите от „Натура 2000“?
	Закон за биологичното разнообразие	Стратегия за биологичното разнообразие за периода 2011-2018 г.	<i>Защита на застрашени видове (растения и животни)</i>		Специфичната цел ще способна ли за защитата на застрашените видове (растения и животни)?
	Национална приоритетна рамка за действие по Натура 2000	Закон за опазване на околната среда			<i>Намаляване загубата на биологично разнообразие</i>
	Закон за защита при бедствия	Закон за горите	<i>Насърчаване на отговорно</i>		
		Национална стратегия за развитие на горския отрасъл			
	Национален план за опазване на влажните зони - 2013-2020 г.				
	Закон за туризма				

			поведение на обществеността чрез включване на гражданите в опазването на биологичното разнообразие и природните територии	способства ли за насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в опазването на биологичното разнообразие и природните територии?
			Насърчаване на туризма, което да осигури висока степен на опазване на природата	Специфичната цел ще способства ли за насърчаване на туризма, което да осигури висока степен на опазване на природата?

Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие, приета през 2012 г. „Нашата застраховка живот, нашият природен капитал: Стратегия на ЕС за биологичното разнообразие до 2020 г.“, призовава към спиране на загубата на биологично разнообразие и екосистемни услуги в ЕС към 2020 г. Планирани са шест основни резултата и 20 дейности, които да помогнат на Европа да постигне целта си. Шестте основни резултата обхващат:

- Пълно прилагане на законодателството на ЕС във връзка с природата, за опазване на биологичното разнообразие;
- По-добра защита на екосистемите и по-широко използване на „зелената“ инфраструктура;
- По-устойчиво земеделие и горско стопанство;
- По-добро управление на запасите от риба;
- По-строг контрол върху инвазивните чужди видове
- По-голям принос на ЕС за предотвратяване на загубата на биологично разнообразие в световен мащаб.

Опазването на застрашените видове спада към друга цел. В тази връзка е уместно да се отбележат Глобалната програма за видовете на МСЗП, която съставя „червения списък на застрашените видове“, за да бъде оценен природозащитният им статус и степента, до която са заплашени от изчезване.

Опазването на биологичното разнообразие и защитата на дивите птици и естествените местообитания са в сърцевината на две **директиви на ЕС: Местообитания и Птици**. По-конкретно с Директивата за местообитанията се създава мрежата от защитени територии „Натура 2000“, която има за цел насърчаване и дългосрочно опазване на застрашени видове и местообитания.

В България:

Националната рамка за приоритетно действие по „Натура 2000“ поставя конкретни стратегически приоритети за периода 2014-2020 г., които трябва да се приложат на териториите, защитени по „Натура 2000“. Тези стратегически приоритети са следните: 1) Планиране на управлението на териториите, защитени по Натура 2000; 2) Устойчиво управление на териториите, защитени по Натура 2000; 3) Устойчиво използване на екосистемни услуги за оптимална обществена полза и други фактори за

социалноикономическо развитие на регионите; 4) Разработване, развиване и поддържане на обща визия за екологичната мрежа Натура 2000 в България; 5) Техническа помощ.

Целта на **Закона за защитените територии** е да бъдат опазени и съхранени защитените територии като национално и общочовешко богатство и актив и като особена форма за опазване на българската природа, способстваща за напредъка на културата и науката и за благоденствието на обществото.

Законът за биологичното разнообразие има следните цели:

- опазване на представителни за Република България и за Европа типове природни местообитания и местообитания на застрашени, редки и ендемични растителни и животински видове в рамките на Национална екологична мрежа;
- опазване на защитените растителни и животински видове от флората и фауната на Република България, както и на тези, които са обект на ползване и търговия;
- опазване на генетичните ресурси и разнообразието на растителни и животински видове извън естествената им среда;
- регулиране на въвеждането на неместни и повторното въвеждане на местни растителни и животински видове в природата;
- регулиране на търговията с екземпляри от застрашени видове от дивата флора и фауна;
- опазване на вековни и забележителни дървета.

Замисълът на **Националната стратегия за развитие на горския сектор за периода 2020 - 2020 г.** е България да има жизнени, продуктивни и мултифункционални гори, устойчив, конкурентен и иновативен горски сектор и биоразнообразие и запазени количествено и качествено водни ресурси в горските местности. Секторът ще дава принос за икономическото развитие на страната, ограничаване на последиците от изменението на климата и за поддържане на здравословна околна среда. Замисълът ще бъде изпълнен с постигане на стратегическите цели в средносрочен план, като се осигури устойчиво развитие на горския сектор чрез постигане на оптимален баланс между екологичните функции и способността му да носи осезаеми ползи и изгоди в дългосрочен план.

В Сърбия:

Законът за защита на природата урежда защитата и опазването на природата, на биологичното, геоложкото и ландшафтното разнообразие като неделима част от околната среда; някои от членовете на Директивата на ЕС за птиците са въведени в местното законодателство със **Закона за дивеча и лова**.

Стратегията за биологичното разнообразие за периода 2011-2018 г. е приложение на всички международни договори за опазване на биологичното разнообразие, подписани от страната.

Законът за опазване на околната среда урежда общата система за опазване на околната среда, която трябва да осигури човешкото право на живот и развитие в здравословна среда, както и балансиран икономически растеж и опазване на околната среда в републиката. Системата за опазване на околната среда включва мерки, условия и инструменти за:

- устойчиво управление, опазване на природния баланс, съхранение, разнообразие и качество на природните ценности и условия за оцеляване на всички живи същества;
- предотвратяване, контрол, намаляване и отстраняване на всички видове замърсявания на околната среда;

- устойчиво управление на природните ценности и опазване на околната среда.

Законът за горите урежда съхраняването, опазването, планирането, отглеждането и използването на горите, управлението на горите и горските земи, осигуряването на условия за устойчиво управление на горите и горските земи като ценности от обществен интерес по такъв начин, че постоянно да се поддържат техните производствени възможности, биологично разнообразие, способност за възстановяване и жизненост и да се подобрява потенциала им за смекчаване на изменението на климата, както и техните икономически, екологични и социални функции и така, че всичко това да не уврежда околните екосистеми.

4.3 Води

Основната обща цел за този проблем е опазването на всички различни видове водни обекти (повърхностни, преходни, крайбрежни и подземни води). Във връзка с проблема Води анализът отчита също следните междудисциплинарни теми: „управление на риска“, „устойчиво използване на природните ресурси“, „устойчив туризъм“, „екологично образование и информиране по въпроси на околната среда“ и „приспособяване към изменението на климата“.

В таблицата по-долу е показан списък на имащата отношение правна и политическа рамка на ЕС и на двете страни, от която са изведени свързаните цели по околната среда и съответните въпроси за оценка:

Приложимо право и политики на ЕС	Приложимо право и политики на България	Приложимо право и политики на Сърбия	Цели по околната среда	Въпроси за оценка	
Рамкова директива на ЕС за водите (2000/60/ЕО)	Закон за водите	Закон за водите	<i>Намаляване на замърсяването на водите от организирани и неорганизиран източници</i>	Специфичната цел ще способства ли за намаляване на замърсяването на водите от организирани и неорганизиран източници?	
Директива на ЕС за подземните води (2006/118/ЕО)	Национална стратегия за управление и развитие на водния сектор	Закон за опазване на околната среда		<i>Намаляване на еутрофикацията</i>	Специфичната цел ще способства ли за намаляване на еутрофикацията?
Директива на ЕС за наводненията (2007/60/ЕО)	Стратегия за управление и развитие на водоснабдяването и канализацията			<i>Постигане на добро екологично състояние и добро химично състояние на водните обекти</i>	Специфичната цел ще способства ли за подобряване на екологичното и химичното състояние на водните обекти?
Директива на ЕС за градските отпадъчни води (91/271/ЕИО)	Национален план за опазване на влажните зони - 2013-2020 г.			<i>Насърчаване на устойчивото използване на водните ресурси</i>	Специфичната цел ще способства ли за насърчаване на устойчивото използване на
Тематична стратегия на ЕС за устойчиво използване на природните	План за управление на речните басейни в Дунавски район (2010-2015 г.)				
	План за управление на речните басейни в Западноромански				

Приложимо право и политики на ЕС	Приложимо право и политики на България	Приложимо право и политики на Сърбия	Цели по околната среда	Въпроси за оценка
ресурси (COM (2005) 670)	район (2010-2015 г.)			водните ресурси?
Директива на ЕС за нитратите (91/676/ЕИО)	Планове за управление на речните басейни за периода 2016-2021 г.		<i>Намаляване на рисковете от наводнения</i>	Специфичната цел ще способна ли за намаляване на рисковете от наводнения?
Директива на ЕС за сметищата (99/31/ЕО)	Планове за управление на риска от наводнения (ПУРН)		<i>Насърчаване на устойчив туризъм с оглед опазване на водните ресурси</i>	Специфичната цел ще способна ли за насърчаване на устойчив туризъм с оглед опазване на водните ресурси?
Рамкова директива на ЕС за отпадъците (2008/98/ЕО)			<i>Насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в устойчиво ползване на водите</i>	Специфичната цел ще способна ли за насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в устойчиво ползване на водите?

Рамковата директива на ЕС за водите (РДВ) определя основната политика на ЕС по проблема Води. Директивата е насочена към различни аспекти:

- Подобряване на екологичното и химичното състояние на всички водни обекти за постигане на добро количествено и качествено състояние към 2015 г.;
- Предотвратяване и намаляване на замърсяването на водите;
- Насърчаване на устойчивото използване на водните ресурси;
- Принос за ограничаване последиците от наводнения и суши.

За да се постигне добро състояние държавите членки трябва да приемат и постоянно да осъвременяват планове за управление на районите на басейновите дирекции.

В допълнение към РДВ **Директивата на ЕС за подземните води (2006/118/ЕО)** включва стандарти за качество за химическото състояние на подземните води и има за цел да намали и предотврати косвеното замърсяване, причинявано от проникване на замърсители в почвата.

Към водния сектор имат отношение и други директиви на ЕС и те са основа за няколко от целите на дейностите по опазване, упоменати по-горе. **Директивата на ЕС за градските отпадъчни води** е насочена към по-добро управление на отпадъчните води и предвижда ограничаване на отрицателните последици от изпусканията на градски отпадъчни води. **Директивата на ЕС за нитратите** насърчава опазването на водите от замърсяване, причинено по-конкретно от нитрати от селскостопански източници.

Директивата на ЕС за наводненията (2007/60/ЕО) цели предотвратяване и ограничаване на наводненията, възможните рискове и произтичащите от това неблагоприятни въздействия върху човешкото здраве, околната среда, културното наследство, инфраструктурата и стопанските дейности след преминали наводнения.

Целта на **Директивата на ЕС за сметищата** е да предотврати или намали доколкото е възможно отрицателните последици за околната среда от депонирането на отпадъци чрез въвеждане на строги технически изисквания към отпадъците и сметищата. Директивата е предназначена да предотврати или намали отрицателните последици от натрупването на отпадъци за околната среда, по-конкретно за водите, почвите и човешкото здраве. Също така в увода на **Рамковата директива на ЕС за отпадъците** за екологичния проблем Води е упоменато, че изхвърляните вредни вещества (отпадъци) замърсяват водните обекти и почвите.

В България:

Целта на **Закона за водите** е да осигури интегрирано управление на водите в интерес на обществото и за опазване на здравето на населението, както и да създаде условия за:

- осигуряване на достатъчно количество и добро качество на повърхностните и подземните води за устойчиво, балансирано и справедливо водоползване;
- намаляване на замърсяването на водите;
- опазване на повърхностните и подземните води и водите на Черно море;
- прекратяване на замърсяването на морската среда с естествени или синтетични вещества;
- намаляване на заустванията, емисиите и изпусканията на приоритетни вещества;
- предотвратяване или намаляване на вредните последици за човешкия живот и здраве, околната среда, културното наследство и стопанската дейност, свързани с вредното въздействие на водите.

Дългосрочната стратегическа цел на страната във водния сектор е „устойчиво използване на водните ресурси, осигуряване на оптимални равнища за настоящите и бъдещите нужди на населението и икономиката и водни екосистеми“. Основните цели на **Национална стратегия за управление и развитие на водния сектор** (до 2037 г.) са: 1) Осигуряване на доставката на вода за домакинствата и бизнеса от гледна точка на измененията на климата, водещи до суша; 2) Поддържане и подобряване на състоянието на повърхностните и подземните води; 3) Подобряване на резултатите в интегрираното управление на водите като икономически ресурс; 4) Намаляване на риска от щети от наводнения.

Главната цел на **Стратегията за управлението и развитието на ВиК сектора** е да се подобри управлението на водите и да се повиши качеството на водоснабдителните и канализационните услуги. Тя се основава на следните четири спомагателни цели: 1) Създаване на условия за ефективно управление на сектора и интегриран подход към решаването на проблемите; 2) Създаване на условия за участие на частния сектор в интерес на обществото; 3) Прилагане на структуриран подход на управление, като се вземе под внимание регионалното планиране и осигуряване на икономии на мащаб; 4) Подобряване на качеството на водоснабдителните и канализационните услуги и достигане на равнищата на тези услуги в Европейския съюз.

В Сърбия:

Законът за водите урежда правния статут на водите, комплексното управление на водите, управлението на водните конструкции и подводните земи, източниците и начините за финансиране на управлението и наблюдението на водите и прилагането на посочения закон и други въпроси, свързани с управлението на водите. Законът постановява, че административната единица за водите е район, за който е приет план

за управление на водите независимо от факта, че той не винаги отговаря на дадена хидроложка зона и такъв план е приет също за басейна на р. Дунав.

4.4 Почви

В Седмата програма за действие по околната среда се отчита, че деградацията на почвите е сериозно предизвикателство. Тя предвижда, че към 2020 г. земите в Съюза ще се управляват устойчиво, почвите ще бъдат подходящо защитени и възстановяването на замърсените терени ще е много напреднало, като ангажира ЕС и неговите държави членки да активизират усилията си за намаляване на ерозията на почвите и увеличаване на органичните вещества в тях, както и да възстановят замърсените терени.

Във връзка с проблема Почви анализът взема под внимание също следните междудисциплинарни теми: „управление на риска“, „устойчиво използване на природните ресурси“, „управление и превенция на отпадъците“, „екологично образование и информироване по въпроси на околната среда“ и „устойчив туризъм“.

В таблицата по-долу е показан списък на имащата отношение правна и политическа рамка на ЕС и на двете страни, от която са изведени свързаните цели по околната среда и съответните въпроси за оценка:

Приложимо право и политики на ЕС	Приложимо право и политики на България	Приложимо право и политики на Сърбия	Цели по околната среда	Въпроси за оценка
Тематична стратегия на ЕС за опазване на почвите COM(2006) 231	Закон за опазване на околната среда Закон за почвите	Закон за опазване на околната среда План за устройство на територията на Република Сърбия	<i>Опазване на функционалността на почвите</i>	Специфичната цел ще способна ли за опазване на функционалността на почвите
Тематична стратегия на ЕС за устойчиво използване на природните ресурси (COM (2005) 670)	Закон за защита при бедствия Закон за туризма Национален план за управление на отпадъците		<i>Намаляване на деградацията и замърсяването на почвите</i>	Специфичната цел ще способна ли за намаляване на деградацията и замърсяването на почвите
Директива на ЕС за сметищата (99/31/ЕО)	Национален план за намаляване на биоразградимите отпадъци, предназначени за депониране		<i>Насърчаване на устойчивото използване на почвените ресурси</i>	Специфичната цел ще способна ли за насърчаване на устойчивото използване на почвените ресурси
Рамкова директива на ЕС за отпадъците (2008/98/ЕО)			<i>Намаляване образуването на отпадъци, по-добро оползотворяване на отпадъците и рециклиране на всички отпадъци</i>	Специфичната цел ще способна ли за намаляване образуването на отпадъци, по-добро оползотворяване на отпадъците и

				рециклиране на всички отпадъци
			Насърчаване на устойчив туризъм с оглед опазване на земите	Специфичната цел ще способства ли за насърчаване на устойчив туризъм с оглед опазване на земите?
			Насърчаване на устойчиво управление на земите, избягващо рискове и опасности	Специфичната цел ще способства ли за насърчаване на устойчивото управление на земите, избягващо рискове и опасности?
			Насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез подобряване на обучението и информираността за опазването на почвите	Специфичната цел ще способства ли за насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез подобряване на обучението и информираността за опазването на земите?

Общата цел на Тематична стратегия на ЕС за опазване на почвите **е опазването, съхраняването на способността им да изпълняват функциите си и устойчивото използване на почвите, въз основа на следните ръководни принципи:**

(1) Предотвратяване на по-нататъшна деградация на почвите и опазване на техните функции:

- когато почвите се използват и функциите им се оползотворяват трябва да се предприемат действия във връзка с режимите за използване и управление на почвите, и
- когато почвите действат като хранилище/получател на последиците на човешките дейности или екологични явления, действията се предприемат при източника.

(2) Възстановяване на деградирани почви до равнище на функционалност, съответстващо най-малко на сегашното и предвиджаното ползване, като в същото време се вземат предвид разходите за възстановяването на почвите.

Стратегията призовава към опазване на почвите чрез избягване и намаляване на процесите на замърсяване и деградация, като опустиняване, ерозия или затлачване: целите са заложили също в Предложението за Рамкова директива за почвите (COM (2006) 232).

Освен това стратегията е в съответствие с общата разпоредба на **Конвенцията на ООН за борба с опустиняването** (КООНБО, 1994 г.), която цели предотвратяване и намаляване на опустиняването на почвите чрез подготовка на национални и регионални програми за действие за нейното изпълнение.

При поставянето на екологичните цели по проблема Почви се взема предвид също общата цел на Тематичната стратегия за устойчиво използване на природните ресурси - да бъдат намалени отрицателните въздействия върху околната среда от използването на природните ресурси.

Целта на **Директивата на ЕС за сметищата** е да предотврати или намали доколкото е възможно отрицателните последици за околната среда от депонирането на отпадъци, по-конкретно върху почвите, водите и човешкото здраве. Също така в увода на **Рамковата директива на ЕС за отпадъците** за екологичния проблем Почви е упоменато, че изхвърляните вредни вещества (отпадъци) замърсяват почвите и водните обекти.

В България:

Целите на **Закона за почвите** са:

- предотвратяване увреждането на почвите и нарушаването на техните функции;
- трайно запазване на функциите на почвите;
- възстановяване на нарушените функции на почвите.

Същият Закон постановява, че опазването, ползването и възстановяването на почвите се основават на следните принципи:

- екосистемен и интегриран подход;
- устойчиво ползване на почвите;
- приоритет на превантивния контрол за предотвратяване или ограничаване увреждането на почвите и на техните функции;
- прилагане на добри практики при ползването на почвите;
- замърсителят плаща за причинените вреди;
- информираност на обществеността за екологичните и икономическите ползи от опазването на почвите от увреждане и за мерките за опазването им.

Главната цел на **Националния план за управление на отпадъците за програмен период 2014-2020 г.** е да се прекъсне връзката между икономическия растеж и отпадъците, да се подобри йерархията на управлението на отпадъците чрез разработване на първата подпрограма и мерки за предотвратяване на създаването на отпадъци, да се поставят конкретни цели за подготовка за повторно използване, рециклиране и друг вид извличане на конкретни потоци отпадъци. Планът определя десет стратегически цели, включително предотвратяване и намаляване на отпадъците, увеличаване на количествата на рециклирани и възстановени отпадъци, обезвреждане на отпадъците по щадящ околната среда начин и др.

В Сърбия:

Законът за опазване на околната среда урежда опазването на почвите и тяхното устойчиво използване. **Планът за устройство на територията на Република Сърбия** е документът по планиране за цялата територия на Сърбия. Той определя основните стратегически приоритети за териториалното развитие и дава насоки за хоризонталното сътрудничество на национално ниво и вертикалната координация между различните равнища на планиране. Другите видове устройствени планове трябва да бъдат съгласувани с Плана за устройство на територията на Република Сърбия. Времевият хоризонт за националния план за устройство на територията, както е определено от закона, е най-малко 10 г. Първият План за устройство на територията на Република Сърбия е приет през 1996 г. и е със срок от 15 години. Вторият План за устройство на територията на Република Сърбия е в сила от 1 декември 2010 г. за срок от 10 г.

4.5 Население и човешко здраве

Околната среда е значим определящ фактор за човешкото здраве и избягването и намаляването на вредните въздействия върху него е основна цел на международно равнище и на равнище ЕС. През 2010 г. е подписана **Декларацията от Парма за околната среда и здравето** (СЗО, Световна здравна организация) с ангажимент за намаляване на вредните въздействия върху здравето на опасностите в околната среда. В Европа основните опасения за здравето във връзка с околната среда са свързани със замърсяването на въздуха на открито и закрито, лошото качество на водата, лошите санитарни условия, управлението на отпадъците и опасните химикали. В този контекст междудисциплинарните теми, разгледани по този проблем, са „управление на риска“, „екологично образование и информизиране по въпроси на околната среда“ и „управление и превенция на отпадъците“.

В таблицата по-долу е показан списък на имащата отношение правна и политическа рамка на ЕС и на двете страни, от която са изведени свързаните цели по околната среда и съответните въпроси за оценка:

Приложимо право и политики на ЕС	Приложимо право и политики на България	Приложимо право и политики на Сърбия	Цели по околната среда	Въпроси за оценка	
Здравна стратегия на ЕС „Заедно за здраве“ Трета програма за действие на ЕС в областта на здравето (2014-2020 г.) Директива на ЕС за шума в околната среда (2002/49/ЕО) Рамкова директива на ЕС за отпадъците (2008/98/ЕО) Директива на ЕС за сметищата (99/31/ЕО) Директива на ЕС за наводненията (2007/60/ЕО) Директива на ЕС за	Закон за опазване на околната среда Закон за защита при бедствия Закон за управлението на отпадъци Национален план за управление на отпадъците Национален план за намаляване на биоразградимите отпадъци, предназначени за депониране Закон за водите	Стратегия за управление на отпадъците за периода 2014-2019 г. Закон за управление на отпадъците Стратегия за общественото здраве Закон за борба с шума	Намаляване на заболяванията, причинени от рискове свързани с околната среда	Специфичната цел ще способства ли за намаляване на заболяванията, причинени от рискове свързани с околната среда?	
			Предотвратяване на излагането на шум от околната среда	Специфичната цел ще способства ли за предотвратяване на излагането на шум от околната среда?	
				Укрепване на мерките за контрол на рисковете и опасностите за здравето, свързани с околната среда	Специфичната цел ще способства ли за укрепване на мерките за контрол на рисковете и опасностите за здравето, свързани с околната среда?
				Подобряване превенцията на рискове и управлението на природни и предизвикани от човека бедствия	Специфичната цел ще способства ли за подобряване превенцията на рискове и управлението на природни и предизвикани от човека бедствия?
				Насърчаване на устойчивото управление на	Специфичната цел ще способства ли за насърчаване

Приложимо право и политики на ЕС	Приложимо право и политики на България	Приложимо право и политики на Сърбия	Цели по околната среда	Въпроси за оценка
пречистване на градските отпадъчни води (91/271/ЕИО)			<i>отпадъци с цел опазване на човешкото здраве</i>	на устойчивото управление на отпадъци с цел опазване на човешкото здраве?
			<i>Насърчаване на екосъобразно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в решаването на проблемите във връзка с околната среда</i>	Специфичната цел ще способства ли за насърчаване на екосъобразно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в решаването на проблемите във връзка с околната среда?

Здравната стратегия на ЕС „Заедно за здраве“ подпомага общата Стратегия „Европа 2020“, една от предпоставките за която е населението да бъде в добро здраве. Здравната стратегия на ЕС има 3 основни цели:

- подпомагане на доброто здраве в една застаряваща Европа;
- предпазване на гражданите от опасностите за здравето;
- поддържане на динамична здравна система и нови технологии.

и отразява и необходимостта от опазване на човешкото здраве чрез действия във връзка с рисковете и определящите фактори за здравето, в т.ч. околната среда.

Третата програма на ЕС по здравето (2014-2020 г.)²³ е основният инструмент, който ЕС използва в прилагането на своята здравна стратегия. Програмата има **4 първостепенни цели**. Тя се стреми да:

1. Укрепва здравето, предпазва от заболявания и насърчава благоприятни условия за **здравословен начин на живот**, вземайки предвид принципа „здраве във всички политики“;
2. Предпазва гражданите на Съюза от сериозни **трансгранични опасности за здравето**;
3. Допринася за наличието на новаторски, ефективни и устойчиви **здравни системи**;
4. Улеснява достъпа до **по-добро и безопасно здравеопазване** за гражданите на Съюза.

Седмата програма за действие за околната среда отчита, че човешкото здраве и благосъстояние трябва да бъдат предпазени от въздействията на околната среда. В този контекст в редица Директиви на ЕС (Директивата за шума, Директивата за сметищата, Директивата за наводненията, Рамковата директива за отпадъците и др.) опазването на човешкото здраве е основна цел.

По-конкретно **Директивата за шума в околната среда** е свързана с оценката и управлението на шума в околната среда. Като част от усилията за борба със замърсяването с шум Европейският съюз е възприел общ подход към избягване,

²³ Прието с Регламент (ЕС) № 282/2014 от 11 март 2014 г.

предотвратяване или намаляване на приоритетна основа на вредните последици за човешкото здраве от шума в околната среда.

По-конкретно тази **Рамковата директива на ЕС за отпадъците** има за цел намаляване на количеството получени отпадъци и насърчаване на приноса на устойчивото управление на отпадъци за опазването на околната среда и човешкото здраве от вредни последици. Тя въвежда принципа „замърсителят плаща“ и „разширена отговорност на производителя и включва два нови показателя за рециклиране и оползотворяване, които да бъдат постигнати към 2020 г.: 50 % подготовка за повторно използване и рециклиране на определени отпадъци от бита и други източници, подобни на битовите и 70 % подготовка за повторно използване, рециклиране и друго възстановяване на строителни отпадъци и отломки.

Директивата на ЕС за наводненията (2007/60/ЕО) цели предотвратяване и ограничаване на наводненията, възможните рискове и произтичащите от това неблагоприятни въздействия върху човешкото здраве, околната среда, културното наследство и стопанските дейности след преминали наводнения.

Целта на **Директивата на ЕС за сметищата** е да предотврати или намали доколкото е възможно отрицателните последици за околната среда от депонирането на отпадъци, по-конкретно върху човешкото здраве, почвите и водите.

В България:

Законът за защита при бедствия урежда осигуряването на защита при бедствия, предизвикани от природни явления и/или от човешка дейност и водещи до негативни последици за живота или здравето на населението, имуществото, икономиката и за околната среда, предотвратяването, овладяването и преодоляването на които надхвърля капацитета на системата за обслужване на обичайните дейности по защита на обществото.

Законът за управление на отпадъците постановява и предвижда, че управлението на отпадъците се осъществява с цел да се предотврати, намали или ограничи вредното им въздействие върху човешкото здраве и околната среда. Главната цел на **Националния план за управление на отпадъците за програмен период 2014-2020 г.** е да се прекъсне връзката между икономическия растеж и отпадъците, да се подобри йерархията на управлението на отпадъците чрез разработване на първата подпрограма и мерки за предотвратяване на образуването на отпадъци, да се поставят конкретни цели за подготовка за повторно използване, рециклиране и друг вид извличане на конкретни потоци отпадъци. Планът определя 10 стратегически цели, включително за предотвратяване и намаляване на отпадъците, увеличаване на количествата на рециклирани и възстановени отпадъци, обезвреждане на отпадъците по щадящ околната среда начин и др. Освен това, основната цел на **Националния план за намаляване на биоразградимите отпадъци, предназначени за депониране** е намаляване на обема на биоразградимите отпадъци, постъпващи за депониране.

Целта на **Закона за водите** е да осигури интегрирано управление на водите в интерес на обществото и за опазване на здравето на населението, както и да създаде условия за:

- предотвратяване или намаляване на вредните последици за човешкия живот и здраве, околната среда, културното наследство и стопанската дейност, свързани с вредното въздействие на водите.

В Сърбия:

Законът за управление на отпадъците урежда: видовете и класификацията на отпадъците, планирането, агентите, отговорностите, задълженията и организацията по управлението на отпадъците, управлението на конкретни потоци отпадъци, условията и реда на издаване на разрешителни, трансграничното движение на отпадъци,

информацията и базите данни за отпадъците, финансирането на управлението и наблюдението на отпадъците и други въпроси, имащи отношение към управлението на отпадъците. Целта на закона е да предвиди и осигури условия за следните:

- управление на отпадъците по начин, който не застрашава здравето на хората и околната среда;
- предотвратяване образуването на отпадъци, по-конкретно чрез разработка на по-чисти процеси и рационално използване на природните ресурси, както и премахване на опасността от вредното им въздействие върху човешкото здраве и околна среда.
- Повторно използване и рециклиране на отпадъците, отделяне на вторичните суровини от отпадъците и използване на отпадъците като енергиен източник;
- Развитие на процедури и методи за депониране на отпадъците;
- Рехабилитация на неразрешените сметища;
- Наблюдение на състоянието на съществуващите и новообразуваните сметища;
- Подобряване на осведомеността за управлението на отпадъците.

Стратегията за управление на отпадъците за периода 2014-2019 г. предвижда изисквания за рационално и устойчиво управление на отпадъците на национално равнище. Сред основните мерки са укрепване на съществуващите и развитие на нови мерки за въвеждане на цялостна система за управление на отпадъците.

Стратегията по общественото здраве насърчава отговорността на държавата и обществото за осигуряване на благосъстоянието на всички граждани чрез подобряване на здравето и опазване на здравословна околна среда.

Законът за борба с шума определя: ползвателите на защита против околния шум, мерките и изискванията за защита против шума, оценка на равнището на шума, обществен достъп до системата за информация относно шума, наблюдението и други въпроси във връзка с опазването на околната среда и общественото здраве.

4.6 Културно/природно наследство и ландшафт

Опазването и съхраняването на културното наследство (обекти, паметници и групи от сгради) и природното наследство (естествени характеристики, геоложки и морфологични образувания и природни обекти) е осигурено на международно равнище от Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на световното културно и природно наследство от 1972 г. С Конвенцията се поставя началото на Програмата за световно наследство, която насърчава опазването на няколко значими материални и нематериални обекта. Опазването на ландшафта е взаимосвързано и често може да се разглежда като включено в опазването на природното и културното наследство. Разгледаните по-долу междудисциплинарни теми са "устойчив туризъм" и „екологично образование и информирание по въпроси на околната среда“.

В таблицата по-долу е показан списък на имащата отношение правна и политическа рамка на ЕС и на двете страни, от която са изведени свързаните цели по околната среда и съответните въпроси за оценка:

Приложимо право и политики на ЕС	Приложимо право и политики на България	Приложимо право и политики на Сърбия	Цели по околната среда	Въпроси за оценка
----------------------------------	--	--------------------------------------	------------------------	-------------------

<p>Конвенция на ЕС за ландшафта от 2000 г.</p> <p>Съобщение относно туризма от 2010 г.</p> <p>Директива на ЕС за наводненията (2007/60/ЕО)</p>	<p>Закон за опазване на околната среда</p> <p>Закон за биологичното разнообразие</p> <p>Закон за водите</p> <p>Закон за защитените територии</p> <p>Стратегически план за развитие на културния туризъм</p> <p>Закон за туризма</p>	<p>Закон за туризма</p> <p>Закон за опазване на наследството</p>	<p><i>Опазване и възстановяване на културното и природното наследство</i></p> <p><i>Насърчаване на устойчиво управление и планиране на културния и природния ландшафт</i></p> <p><i>Насърчаване на устойчивото използване на природните ресурси с цел устойчив туризъм</i></p> <p><i>Насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез подобряване на обучението и информираността за опазването и съхраняването на наследството и ландшафта</i></p>	<p>Специфичната цел ще способна ли за опазване и възстановяване на културното и природното наследство?</p> <p>Специфичната цел ще способна ли за насърчаване на устойчиво управление и планиране на културния и природния ландшафт?</p> <p>Специфичната цел ще способна ли за насърчаване на устойчивото използване на природните ресурси с цел устойчив туризъм?</p> <p>Специфичната цел ще способна ли за насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез подобряване на обучението и информираността за опазването и съхраняването на наследството и ландшафта?</p>
--	---	--	--	--

Целите на **Европейската конвенция за ландшафта** са да подкрепи и популяризира опазването, управлението и планирането на културния и природния ландшафт и да организира европейското сътрудничество по въпросите на ландшафта.

След Дневния ред за устойчив и конкурентоспособен европейски туризъм, 2007 г., в Съобщението „**Европа - водеща световна туристическа дестинация - нова политическа рамка за европейския туризъм**“ (COM (2010) 352) се определят четири приоритета за действие:

- насърчаване на конкурентоспособността на туристическия сектор в Европа ;
- насърчаване на развитието на устойчив , отговорен и качествен туризъм;
- утвърждаване на реномето и образа на Европа като съвкупност от устойчиви и качествени дестинации;
- оптимално използване на потенциала на политиките и финансовите инструменти на ЕС за развитието на туризма.

Тази европейска рамка за действие има за цел най-напред да насърчи процъфтяването на туризма в Европа, но и да отговори на опасенията във връзка със социалните въпроси, териториалното сближаване, опазването и използване на природното и културното наследство.

Директивата на ЕС за наводненията цели предотвратяване и ограничаване на наводненията, възможните рискове и произтичащите от това неблагоприятни въздействия върху човешкото здраве, околната среда, културното наследство и стопанските дейности след преминали наводнения.

В България:

Целта на **Закона за водите** е да осигури интегрирано управление на водите в интерес на обществото и за опазване на здравето на населението, както и да създаде условия за:

- предотвратяване или намаляване на вредните последици за човешкия живот и здраве, околната среда, културното наследство и стопанската дейност, свързани с вредното въздействие на водите.

Законът за биологичното разнообразие има, наред с другите, следните цели, които могат да бъдат свързани с проблема „културно/природно наследство и ландшафт“:

- опазването на представителни за Република България и за Европа типове природни местообитания;
- опазване на вековни и забележителни дървета.

Целта на **Закона за защитените територии** е опазването и съхраняването на защитените територии като национално и общочовешко богатство и достояние. Защитените територии се управляват така, че да бъдат опазени особеностите на ландшафта и осигурени възможности за туризъм и посещения от обществеността

Целта на **Стратегическия план за развитие на културния туризъм** е да създаде план за устойчиво развитие на регионите, за да задоволят нуждите на българските и чуждестранните туристи, които търсят нови места и изживявания, създаване на социални контакти с местните хора, научаване за нови продукти и др. Освен това **Законът за туризма** урежда обществените отношения, свързани с осъществяването на управлението и контрола в туризма, взаимодействието на държавата и общините при осъществяването на дейностите, свързани с туризма, както и участието на юридически лица с нестопанска цел и физически лица в тези дейности.

В Сърбия:

Законът за туризма урежда отношенията в туристическата индустрия въз основа на следните принципи:

- Комплексно развитие на туризма и допълващите дейности като фактори за цялостното икономическо и обществено развитие;
- Устойчиво развитие на туризма като уеднаквена система от технически и технологични, икономически и обществени дейности, основани на икономическо развитие, опазване на природното и културното наследство, както и подпомагане и развитие на местните общности;
- Повишаване на ефективността и отговорността в областите на използването, управлението, опазването и рекламата на туристическите места;
- Защита на националната икономика, потребителите на туристически продукт и професиите в туристическия бранш.

Закона за опазване на наследството определя публичните услуги в тази област. Редица специални постановления и наредби допълнително очертават правилата за провеждане на инвентаризации, оценяване и категоризиране на културното наследство, както и определят отговорностите на архиви, музеи, филмови архиви и библиотеки. Опазването на културното наследство е един от основните приоритети на

Министерството на културата и медиите, тъй като то представлява националните традиции и идентичности на всички народи и култури в Сърбия. Системата и средствата за защита на наследството се уреждат от [...] от 1994 г. Нов закон все още е в законодателна процедура.

Съгласно **Закона за собствеността върху културните ценности** дейностите, които извършват институциите по защита на наследството включват: изследване, регистрация, оценяване, предлагане и утвърждаване на културни ценности, категоризиране, поддържане на регистри и Централния регистър, подготовка на проучвания, предложения и проекти, оказване на експертна помощ на собственици и ползватели с цел съхраняване и поддържане на културните ценности, предлагане и наблюдение как се изпълняват мерките за техническа консервация, огласяване на резултатите от дейностите по опазване на културните ценности и участие в подготовката на градоустройствени и териториални планове.

4.7 Цели на СЕО и Въпроси за оценка

В таблицата по-долу за всеки екологичен проблем (и междудисциплинарна тема) са обобщени **количествените цели на СЕО** и свързаните с тях **Въпроси за оценка**, определени с отчитане на описаното по-горе екологично законодателство и политическа рамка, всички съответни екологични цели и характеристики на Програмата.

Както вече е посочено тези Цели и Въпроси за оценка се явяват основата за методологическия подход към оценката на екологичните последици на Оперативната програма (ОП) ТГС България - Сърбия 2014-2020 г.

Екологичен проблем	Цели на СЕО	Въпроси за оценка
Въздух и климат	8. Намаляване на замърсяването на въздуха	1. Специфичната цел ще способства ли за намаляване на замърсяването на въздуха?
	9. Намаляване на емисиите на парникови газове	2. Специфичната цел ще способства ли за намаляване на емисиите на парникови газове?
	10. Подобряване на енергийната ефективност и повишено използване на възобновяеми енергийни източници	3. Специфичната цел ще способства ли за подобряване на енергийната ефективност и повишено използване на възобновяеми енергийни източници?
	11. Подпомагане на екосъобразни видове транспорт	4. Специфичната цел ще способства ли за подпомагане на екосъобразни видове транспорт?
	12. Подпомагане на управлението на противопожарната дейност и превенция	5. Специфичната цел ще способства ли за подпомагане на управлението на борбата с горските пожари и превенцията?
	13. Насърчаване на устойчивостта на изменението на климата и бедствията, свързани с климата	6. Специфичната цел ще способства ли за насърчаване на устойчивостта на изменението на климата и бедствията, свързани с климата?
	14. Насърчаване на отговорно поведение	

Екологичен проблем	Цели на СЕО	Въпроси за оценка
	<p>обществеността чрез включване на гражданите в борбата с изменението на климата</p>	<p>7. Специфичната цел ще способства ли за насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в борбата с изменението на климата?</p>
<p>Биологично разнообразие, Флора и Фауна</p>	<p>7. Опазване на биологичното разнообразие, местообитанията и екосистемите и техните услуги</p> <p>8. Опазване на природното разнообразие на фауната, флората и местообитанията в защитените територии и обектите от „Натура 2000“</p> <p>9. Защита на застрашени видове (растения и животни)</p> <p>10. Намаляване загубата на биологично разнообразие</p> <p>11. Насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в опазването на биологичното разнообразие и природните територии</p> <p>12. Насърчаване на туризма, което да осигури висока степен на опазване на природата</p>	<p>1. Специфичната цел ще способства ли за опазване на биологичното разнообразие, местообитанията и екосистемите и техните услуги?</p> <p>2. Специфичната цел ще способства ли за опазване на природното разнообразие на фауната, флората и местообитанията в защитените територии и обектите от „Натура 2000“?</p> <p>3. Специфичната цел ще способства ли за защитата на застрашените видове (растения и животни)?</p> <p>4. Специфичната цел ще способства ли за намаляване загубата на биологично разнообразие?</p> <p>5. Специфичната цел ще способства ли за насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в опазването на биологичното разнообразие и природните територии?</p> <p>6. Специфичната цел ще способства ли за насърчаване на туризма, което да осигури висока степен на опазване на природата?</p>
<p>Води</p>	<p>8. Намаляване на замърсяването на водите от организирани и неорганизиран източници</p> <p>9. Намаляване на еутрофикацията</p> <p>10. Постигане на добро екологично състояние и добро химично състояние на водните обекти</p> <p>11. Насърчаване на устойчивото използване на водните ресурси</p>	<p>1. Специфичната цел ще способства ли за намаляване на замърсяването на водите от организирани и неорганизиран източници?</p> <p>2. Специфичната цел ще способства ли за намаляване на еутрофикацията?</p> <p>3. Специфичната цел ще способства ли за подобряване на екологичното и химичното състояние на водните обекти?</p> <p>4. Специфичната цел ще способства ли за насърчаване на</p>

Екологичен проблем	Цели на СЕО	Въпроси за оценка
	<p>12. Намаляване на рисковете от наводнения</p> <p>13. Насърчаване на устойчив туризъм с оглед опазване на водните ресурси</p> <p>14. Насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в устойчиво ползване на водите</p>	<p>устойчивото използване на водните ресурси?</p> <p>5. Специфичната цел ще способна ли за намаляване на рисковете от наводнения?</p> <p>6. Специфичната цел ще способна ли за насърчаване на устойчив туризъм с оглед опазване на водните ресурси?</p> <p>7. Специфичната цел ще способна ли за насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в устойчиво ползване на водите?</p>
Почви	<p>8. Опазване на функционалността на почвите</p> <p>9. Намаляване на деградацията и замърсяването на почвите</p> <p>10. Насърчаване на устойчивото използване на почвените ресурси</p> <p>11. Намаляване образуването на отпадъци, по-добро оползотворяване на отпадъците и рециклиране на всички отпадъци</p> <p>12. Насърчаване на устойчив туризъм с оглед опазване на земите</p> <p>13. Насърчаване на устойчиво управление на земите, избягващо рискове и опасности</p> <p>14. Насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез подобряване на обучението и информираността за опазването на почвите</p>	<p>1. Специфичната цел ще способна ли за опазване на функционалността на почвите</p> <p>2. Специфичната цел ще способна ли за намаляване на деградацията и замърсяването на почвите</p> <p>3. Специфичната цел ще способна ли за насърчаване на устойчивото използване на почвените ресурси</p> <p>4. Специфичната цел ще способна ли за намаляване образуването на отпадъци, по-добро оползотворяване на отпадъците и рециклиране на всички отпадъци</p> <p>5. Специфичната цел ще способна ли за насърчаване на устойчив туризъм с оглед опазване на земите?</p> <p>6. Специфичната цел ще способна ли за насърчаване на устойчивото управление на земите, избягващо рискове и опасности?</p> <p>7. Специфичната цел ще способна ли за насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез подобряване на обучението и информираността за опазването на земите?</p>

Екологичен проблем	Цели на СЕО	Въпроси за оценка
<p align="center">Население и човешко здраве</p>	<p>7. Намаляване на заболяванията, причинени от рискове свързани с околната среда</p> <p>8. Предотвратяване на излагането на шум от околната среда</p> <p>9. Укрепване на мерките за контрол на рисковете и опасностите за здравето, свързани с околната среда</p> <p>10. Подобряване превенцията на рискове и управлението на природни и предизвикани от човека бедствия</p> <p>11. Насърчаване на устойчивото управление на отпадъци с цел опазване на човешкото здраве</p> <p>12. Насърчаване на екосъобразно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в решаването на проблемите във връзка с околната среда</p>	<p>1. Специфичната цел ще способна ли за намаляване на заболяванията, причинени от рискове свързани с околната среда?</p> <p>2. Специфичната цел ще способна ли за предотвратяване на излагането на шум от околната среда?</p> <p>3. Специфичната цел ще способна ли за укрепване на мерките за контрол на рисковете и опасностите за здравето, свързани с околната среда?</p> <p>4. Специфичната цел ще способна ли за подобряване превенцията на рискове и управлението на природни и предизвикани от човека бедствия?</p> <p>5. Специфичната цел ще способна ли за насърчаване на устойчивото управление на отпадъци с цел опазване на човешкото здраве?</p> <p>6. Специфичната цел ще способна ли за насърчаване на екосъобразно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в решаването на проблемите във връзка с околната среда?</p>
<p align="center">Културно/природно наследство и ландшафт</p>	<p>5. Опазване и възстановяване на културното и природното наследство</p> <p>6. Насърчаване на устойчиво управление и планиране на културния и природния ландшафт</p> <p>7. Насърчаване на устойчивото използване на природните ресурси с цел устойчив туризъм</p> <p>8. Насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез подобряване на обучението и информираността за опазването и</p>	<p>1. Специфичната цел ще способна ли за опазване и възстановяване на културното и природното наследство?</p> <p>2. Специфичната цел ще способна ли за насърчаване на устойчиво управление и планиране на културния и природния ландшафт?</p> <p>3. Специфичната цел ще способна ли за насърчаване на устойчивото използване на природните ресурси с цел устойчив туризъм?</p> <p>4. Специфичната цел ще способна ли за насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез подобряване на обучението и</p>

Екологичен проблем	Цели на СЕО	Въпроси за оценка
	съхраняването на наследството на ландшафта	на и информираността за опазването и съхраняването на наследството и ландшафта?

В матрица, обобщаваща включването на екологичните цели в Проекта на ОП (вж. матрицата на следващата страница), се дава оценка на **последователността на Приоритетните оси и Специфичните цели на Програма ТГС ИПП България – Сърбия 2014-2020 г.** спрямо определените **Цели на СЕО**. Тази оценка на последователността е проведена въз основа на подхода, описан в таблицата по-долу:

Равнище на последователност	Оценка на качеството
Висока	
Неутрална	
Неопределена	
Ниска	

Цели на СЕО	Приоритетна ос 1 Устойчив туризъм			Приоритетна ос 2 Младеш		Приоритетна ос 3 Околна среда	
	КЦ 1.1 Привлекателност за туризъм	КЦ 1.2 Трансграничен туристически продукт	СЦ 1.3 Международни междуличностни контакти	СЦ 2.1 Умения и предприемачество	СЦ 2.2 Международни междуличностни контакти	СЦ 3.1 Съвместно управление на риска	СЦ 3.2 Защита на природата
Намаляване на замърсяването на въздуха							
Намаляване на емисиите на парникови газове							
Подобряване на енергийната ефективност и повишено използване на възобновяеми енергийни източници							
Подпомагане на екосъобразни видове транспорт							
Подпомагане на управлението на противопожарната дейност и превенция							
Насърчаване на устойчивостта на изменението на климата и бедствията, свързани с климата							
Насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в борбата с изменението на климата							
Опазване на биологичното разнообразие, местообитанията и екосистемите и техните услуги							
Опазване на природното разнообразие на фауната, флората и местообитанията в защитените територии и обектите от „Натура 2000“							
Защита на застрашени видове (растения и животни)							
Намаляване загубата на биологично разнообразие							

Насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в опазването на биологичното разнообразие и природните територии							
Насърчаване на туризма, което да осигури висока степен на опазване на природата							
Намаляване на замърсяването на водите от организирани и неорганизиран източници							
Намаляване на еутрофикацията							
Постигане на добро екологично състояние и добро химично състояние на водните обекти							
Насърчаване на устойчивото използване на водните ресурси							
Намаляване на рисковете от наводнения							
Насърчаване на устойчив туризъм с оглед опазване на водните ресурси							
Насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в устойчиво ползване на водите							
Опазване на функционалността на почвите							
Намаляване на деградацията и замърсяването на почвите							
Насърчаване на устойчивото използване на почвените ресурси							
Намаляване образуването на отпадъци, по-добро оползотворяване на отпадъците и рециклиране на всички отпадъци							
Насърчаване на устойчив туризъм с оглед опазване на земите							
Насърчаване на устойчиво управление на земите, избягващо							

рискове и опасности							
Насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез подобряване на обучението и информираността за опазването на почвите							
Намаляване на заболяванията, причинени от рискове свързани с околната среда							
Предотвратяване на излагането на шум от околната среда							
Укрепване на мерките за контрол на рисковете и опасностите за здравето, свързани с околната среда							
Подобряване превенцията на рискове и управлението на природни и предизвикани от човека бедствия							
Насърчаване на устойчивото управление на отпадъци с цел опазване на човешкото здраве							
Насърчаване на екосяобразно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в решаването на проблемите във връзка с околната среда							
Опазване и възстановяване на културното и природното наследство							
Насърчаване на устойчиво управление и планиране на културния и природния ландшафт							
Насърчаване на устойчивото използване на природните ресурси с цел устойчив туризъм							
Насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез подобряване на обучението и информираността за опазването и							

съхраняването на наследството и
ландшафта

5 Текущо състояние на околната среда и вероятното му развитие, ако Програмата не бъде изпълнена (сценарий с нулева опция)

Освен другите **източници на данни**, използваните в Екологичния доклад данни се основават най-вече на **източници от статистиката**.

Данните, използвани за **описание на текущото състояние на околната среда** в трансграничната област и **вероятната му промяна, ако Програмата не бъде изпълнена (сценарий с нулева опция)**,²⁴ се основават, например на анализ на вторични данни. Оценката на първоначалното състояние и тенденциите се основават най-вече на данни на национално равнище. При все това когато е имало специфична за региони/територии екологична информация и бази данни, оценката е проведена на това равнище. Описанието на текущото състояние на околната среда съдържа също обзор на имащите отношение екологични характеристики на районите, които е вероятно да бъдат значително засегнати, както и на съществуващи екологични проблеми, които имат отношение към Програмата, в т.ч. по-конкретно такива, свързани с места от особена екологична важност (напр. места определени съгласно Директиви 2009/147/ЕО и 92/43/ЕИО)²⁵. **За да бъде отразено текущото състояние на околната среда в географския район на Програмата е разгледано съществуващото състояние на екологичните проблеми**. Описанието обхваща само такива екологични проблеми²⁶, които са определени като имащи отношение, както и при оценка на вероятни значими въздействия върху околната среда. Основната характеристика на тези екологични проблеми е описана с използване на съответните показатели. Наред с другите източници (например: базата данни ESPON 2013) описанието се основава на данни, осигурени от публикациите на Евростат, както и на данни, публикувани от **Европейската агенция по околна среда (ЕАОС)**. Обща картина на състоянието (и тенденциите) на околната среда за трансграничния регион е дадена с използване като основен източник на публикацията на ЕАОС „Европейската околна среда - състояние и перспективи 2010“. В други случаи са използвани други национални източници на данни, като изброените в списъка по-долу:

- Статистически справочник, 2010-2013 г., Национален статистически институт на Република България (НСИ);
- Статистически годишник, 2010-2012 г., Национален статистически институт на Република България (НСИ);
- Български Областни стратегии за развитие (2014-2020 г.) - за Видин, Монтана, Враца, София, Перник, Кюстендил;
- Проучване за Стратегическа оценка на инвестиционните приоритети в транспорта по линия на структурните и кохезионния фонд за програмния период 2007-2013 г., България;

²⁴ Сценарият с нулева опция ще опише очакваното развитие на екологичните фактори в географския район на Програмата без изпълнение на бъдещата ОП 2014-2020. С това ще бъде зададена отправната база за последващата оценка на възможното въздействие на Програмата върху околната среда. Възможното развитие на околната среда ще бъде оценено въз основа на тенденциите за данните, даващи подходящ хоризонт за прогнозата до 2020 г.

²⁵ Има отношение към процедурата за **Оценка на съвместимостта (ОС)**, която трябва да бъде извършена по Програмата с предмета и целите на опазване на защитените зони от екологичната мрежа „Натура 2000“ (съгласно българското законодателство: Наредба за ОС).

²⁶ Описанието на междудисциплинарните теми ще бъде включено в оценката на съответните екологични проблеми.

- Общините и регионите в Република Сърбия, 2010 - 2012 г., Статистическа служба на Република Сърбия;
- Министерство на устройственото планиране; Стратегия по биологичното разнообразие на Република Сърбия за периода 2011-2018 г.
- Обзор на политиките по ефективно използване на ресурсите в членовете на ЕИП и страните-партньорки, 2012 г.;
- Република Сърбия, Министерство на енергетиката, развитие и опазването на околната среда, Национален план за действие по възобновяемите видове енергия, Белград, 2013 г.

Също така са ползвани вторични източници (справки, бази данни да отделни сектори и др.) по време на подробния и систематичен **преглед на литературата**.

Оценката на вероятните значими последици върху околната среда е разработена въз основа на съответната информация от различните етапи на развитието на Програмата. По този начин се стига до оптимизирана версия на Програмата за ТГС.

5.1 Въздух и климат

Напоследък замърсяването на въздуха достига такива мащаби, че изисква специално внимание към вземането на защитни мерки. Необходимостта от опазване на въздуха от замърсяване, от осигуряване на качеството на живот в жилищните райони и промишлените центрове и от запазване на екологичния потенциал на природата е един от императивите на развитието.

Нещо повече - проблемите със замърсяването няма да бъдат решени лесно - в общинските бюджети финансирането трайно не достига и няма достатъчно средства от националния бюджет за подобряване на управлението на отпадъците по места. С реструктурирането на икономиката и членството на България в ЕС промишленото замърсяване се контролира. Заедно с уеднаквяването на законодателството по опазване на околната среда сръбското Министерство за опазване на околната среда предлага значителни промени в действащото законодателство. Обаче това ще отнеме години поради тежкото финансово бреме върху българските и сръбските предприятия, за да отговорят на екологичните стандарти и да въведат екосъобразни технологии²⁷.

Като цяло **равнището на замърсяване в трансграничния регион България-Сърбия е относително ниско**. От началото на 90-те години на миналия век екологичното състояние в пограничния регион се подобрява най-вече поради упадъка на промишлените предприятия, които сериозно увреждат околната среда.

В трансграничния регион има **малко регионални „черни точки“ с голямо промишлено замърсяване**, най-вече свързани с въгледобива и все още съществуващата тежка промишленост. Промислените комплекси в **Неготин и Бор** (Сърбия), **София и Перник** (България) поставят сериозни проблеми със **замърсяването на въздуха**.

В същото време **Климатът** е се влияе от много фактори, сред които е количеството на парникови газове в атмосферата, което от своя страна зависи от емисиите на парникови газове в атмосферата на световно равнище.

В пограничния регион климатът е благоприятен. По-конкретно климатът е умерено-континентален с много горещи лета, малки количества валежи и студени зими, които

---

²⁷ Вж. ОП ИПП за Пограничния регион България - Сърбия, стр. 26.

се характеризират с неравномерни интервали на силни снеговалежи и често повишаване на температурите.

Предвид продължаващото изменение на климата увеличаването в бъдеще на природните рискове като суши, наводнения, горски пожари, свлачища и т.н. трябва да бъде предвидено за географския обхват на програмата. В южната част от обхвата са по-големи рисковете от суши, пожари и свлачища в планинските райони, докато в северната му част са по-големи рисковете от наводнения в равнините.

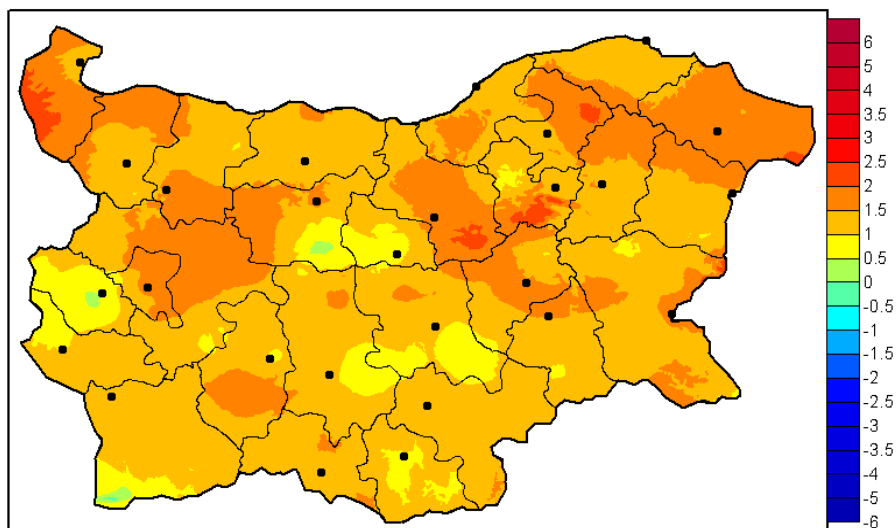
Описанието по-долу дава общ преглед на България и Сърбия за да се илюстрира текущото състояние на двете страни от гледна точка на изменението на климата и замърсяването на въздуха.

България

В България климатът е умерено-континентален, с преход към субтропически климат в неговата средиземноморска разновидност (в южните части на страната), с четири годишни времена.

През последните години се наблюдава зачестяване на екстремните явления на времето и климата. През 2012 г. средногодишната температура в България е с $1,3 \pm 0,3$ °C над нормалната климатична норма (средногодишната температура за периода 1961-1990 г.), което поддържа тенденция от над 1° C през последните 5-6 години. Според симулациите на измененията на климата, направени на основата на главните сценарии за емисиите, се очаква температурите в България да нараснат с между 2 до 5 градуса до края на 21 век.

Отклонение от годишната климатична норма (10,5 °C) на температурата на въздуха в България през 2012 г.

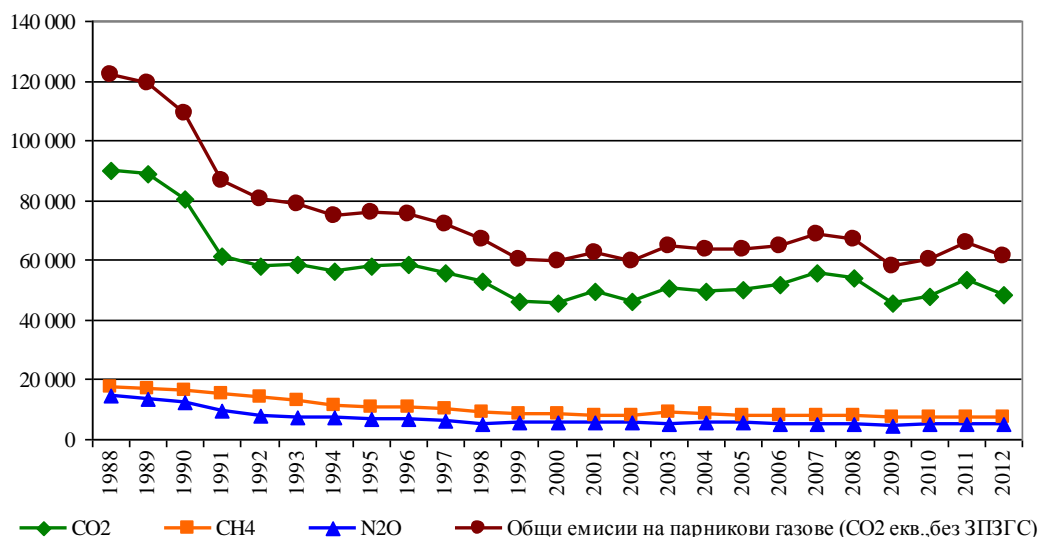
Източник: НДСОС - (Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда, 2014 г.)

През 2012 г. **общите емисии на ПГ са 61,045.63 Gg CO₂-екв.** или 50.1% от емисиите на базовата година.

На Фигурата по-долу са показани намаленията при основните замърсители на въздуха. За период от 10 години **концентрацията на азотен диоксид** в атмосферата е **намалела с 53%**, на **серен диоксид с 65%** (главно заради намаляването на емисиите

от ТЕЦ след поставянето в тях на сероочистващи съоръжения), на амоняк с 62%, на неметални летливи органични съединения с 85%²⁸.

Тенденция на емисиите та ПГ -CO₂, CH₄ и N₂O и общите емисии (включително хидрофлуорокарбони, перфлуорокарбони и SF₆) за периода 1988-2012 г. Gg CO₂ - екв.

Източник: ЕАОС, Национален инвентаризационен доклад за емисиите на ПГ за 2012 г.

Характеристики на РОУКАВ относно замърсяването на въздуха с NO₂

РОУКАВ	АНР(1 час)		АНР(1 година)	
	>АНР	≤АНР	>АНР	≤АНР
Северен регион		+		+

Източник: ЕАОС (Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда, 2014 г.)

През годината превишения на АНР и АНР за PM₁₀ са регистрирани във всички РОУКАВ. Сред пограничните области **Видин** е едно от местата, където е регистриран най-голям брой превишения на АНР (157 дни). Източници на регистрираното превишение на замърсяването са домакинствата, транспорта и производствените дейности на територията на общините, както и замърсените и зле поддържани пътни настилки. Допълнителен принос за замърсяването на въздуха с прахови частици има въздействието на лошото време в страната като ниско разреждане на замърсители емитирани на местно равнище, включително като резултат ниски скорости на вятъра (под 1.5 м/сек) и продължителните засушавания.

Характеристики на РОУКАВ относно замърсяването на въздуха с PM₁₀

РОУКАВ	ADR (24 часа)		АНР(1 година)	
	>ADR	≤ADR	>АНР	≤АНР

²⁸ Вж. Доклад от СЕО 2014-2020, България - Румъния, стр. 76 – 78.

Северен регион	+		+	
----------------	---	--	---	--

Източник: ЕАОС (Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда, 2014 г.)

Средногодишната норма на ПЧ_{2,5} е надхвърлена в Северен РОУКАВ (Велико Търново и Русе). Главният източник на замърсяване са емисиите от транспорта, домакинствата, промишлеността и лошо поддържаните пътища.

През 2012 г. не са регистрирани концентрации над средната норма на оловни аерозоли в атмосферата, нито превишения на въглероден монооксид.

През 2012 г. в Русе са регистрирани превишения на праговете за уведомяване на населението за **стойностите на озона (180 µg/m³)**, п е изчислено също и най-високото критично ниво на OVP40²⁹ (май-юли) - повече от 22 000 µg/m³h.

Средната целева норма за кадмий, никел и арсеник не е надхвърлена в съответната област. През 2012 г. Северният РОУКАВ отбеляза превишения на целевия АУР на ПЦАВ в атмосферния въздух. Главните източници на замърсяване са изгарянето на различни горива, включително в домакинствата.

Характеристики на РОУКАВ относно замърсяването на въздуха с арсеник кадмий, никел и ПЦАВ

РОУКАВ	АНР(1 година)							
	Арсеник		Кадмий		Никел		ПЦАВ	
	>АУР	≤АУР	>АУР	≤АУР	>АУР	≤АУР	>АУР	≤АУР
Северен регион						+	+	

Източник: ЕАОС (Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда, 2014 г.)

Според анализ на социалноикономическото развитие, представен в Националната стратегия за регионално развитие 2012-2022 г. регионът с най-ниски емисии на парникови газове е Северозападният регион, където са разположени области Видин, Враца, Монтана и Плевен.

Освен това според данни на Националния статистически институт параметрите на отпадъците от домакинствата и строителството за българската част от трансграничната област са следните:

Емисии на вредни вещества във въздуха от шосейния и друг транспорт през 2012 г. т/г

№	РЕГИОН	ОБЩО ОБЩИНСКИ ОТПАДЪЦИ - ХИЛ. ТОНА	ОБСЛУЖЕНИ НАСЕЛЕНИ МЕСТА - БРОЙ	НАСЕЛЕНИЕ В ОБСЛУЖЕНИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА	БИТОВИ СМЕТИЩА - БРОЙ
1	Видин	31	139	97,544	6
2	Враца	39	122	181,568	3
3	Монтана	42	130	143,662	1

²⁹ Критичен озонев праг за опазване на растителността.

Транспортът е голям източник на емисии на азотен оксид, като неговото количество достига 28.3% от националните емисии. Що се отнася до другите вещества, прекурсори на озона, транспортът е по-незначителен източник, тъй като само емисиите на въглероден монооксид представлява 9.25% от националните емисии.

В Сърбия:

Отчитайки, че климатът в северна Сърбия е континентален (студена зима и горещо, влажно лято с равномерно разпределени валежи); в други части се наблюдава континентален и средиземноморски климат (относително студена зима с много валежи от сняг и горещо, сухо лято и есен). Сърбия планира да изпълни задълженията си за борба с изменението на климата в светлината на този факт.

Последиците от глобалното затопляне на територията на Сърбия се вижда от дълга поредица метеорологични данни. През последните години в почти всички части на Сърбия е налице **нарастване на средните годишни температури**. Повишенията на температурите са по-високи в северната, отколкото в южните части на страната.

По-конкретно тенденцията към покачване на температурата на въздуха в Сърбия след 1990 г. е няколко пъти по-висока, отколкото през предходния период. Лятото на 2008 г. е 19-то последователно лято, което е по-топло от нормалното³⁰.

Средните годишни температури на въздуха са между 10 и 12°C в равнините и Метохия, под 10°C на височини над 600 м, около 6°C на височини над 1 000 м и около 3°C на височини над 1 500 м. Количеството на годишните валежи нараства с височината. Най-малко валежи, под 600 мм, са характерни за северна Сърбия и части на Косово. Количествата на валежите в област Сава, както и долините на областите Велика Морава и Южна Морава са между 600 и 700 мм, в планинските райони - между 800 и 1 000 мм годишно и над 1 000 мм годишно на някои планински върхове в югозападна Сърбия.

Освен това в областта на **изменението на климата** няма напредък в общото развитие на политиката, като цялостна стратегия по климата все още предстои да бъде разработена, съгласно Доклада на ЕК за напредъка на Сърбия за 2012 г. Ограничен напредък е постигнат в уеднаквяването с правото на ЕС относно климата, но са необходими значителни усилия за подобряване на капацитета за мониторинг, докладване и проверка, тъй като съответното право на ЕС определя основата за развитието на цялото право на ЕС относно климата³¹.

Националната визия на Сърбия относно изменението на климата е да стане страна, която в пълна степен залага целите, свързани с изменението климата в политиките си за развитие, **разширява енергийната ефективност и използването на чисти и възобновяеми енергийни ресурси**, активно участва в усилията за борба с изменението на климата в рамките на конкретните си условия и осигурява на своите граждани високо качество на живот и благосъстояние при **ниска въглеродна интензивност**.

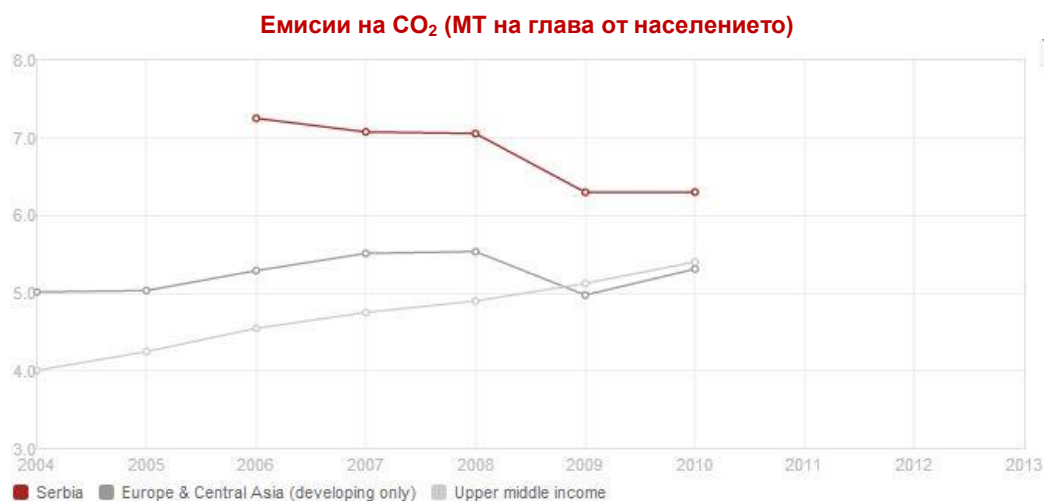
За подобряване на състоянието на околната среда държавата е въвела нова правна рамка за опазване на околната среда, уеднаквена с правото на ЕС. През май 2009 г. сръбският парламент приема тринадесет нови закона в областта на околната среда, като Закона за качеството на въздуха, Закона за управлението на отпадъци и Закона

³⁰ Вж. ЕОС - Сметчане на изменението на климата - Състояние и последици (Сърбия), url: <http://www.eea.europa.eu/soer/countries/rs/climate-change-mitigation-state-and>

³¹ Вж. ИПП 2007-2013 Секторен фиш - ИПП Национални програми / Компонент околна среда и Сектор изменение на климата, стр.

за опаковките и отпадъците от опаковки. Вземайки предвид разпоредбите на Директивите и Решенията на ЕС, транспонирани в тези закони, очаква се прилагането им да доведе до **намаляване на емисиите на ПГ** в бъдеще.

През 2010 г. **Общото количество емисии на CO₂ в Сърбия възлиза на 6,3 метрични тона на глава от населението**. В таблицата по-долу е показано равнището на емисиите от Сърбия спрямо средното равнище за ЕС³².

Източник: Световна банка (2010 г.)³³

Относно **качеството на въздуха** в Сърбия през последните три години качеството на въздуха в Сърбия с малки изключения се определя от влиянието на основните замърсители - серен диоксид (SO₂), азотен диоксид (NO₂) и сажди. Тяхното въздействие може да бъде оценено най-добре от гледна точка на временния индекс за качество на въздуха, AQI_S_07, определен в Доклада за състоянието на околната среда на Сръбската агенция по околната среда (CAOC). През 2008 г. наблюдението на качеството на въздуха се извършва в повече от 90 точки, като данни от 20 градски и градски/промишлени места са избрани за оценката на качеството на въздуха. Лошото качество на атмосферния въздух в много места и градове е резултат от емисиите на SO₂, азотни окиси (NO_x), въглероден оксид (CO), сажди и прахови частици. Качеството на въздуха особено се влошава при тихо време и през зимата, когато се ползва отопление.

Оценката на качеството на въздуха с използване AQI_S_07 сочи, че през 2008 г. то е било отлично „Т“ в 84 % от точките за наблюдение като среднодневни концентрации на SO₂, но отлично само в 43% от точките за наблюдение като среднодневни концентрации на черни сажди. Въздухът е замърсен в 9,3% от обектите или много замърсен в 2,4% от обектите, най-вече поради концентрации на черните сажди, превишаващи пределно допустимата стойност (ПДС). Замърсен или много замърсен

³²Вж. Световна банка: <http://data.worldbank.org/indicator/EN.ATM.CO2E.PC/countries/RS-7E-XT?display=graph>

³³Вж. url: <http://data.worldbank.org/indicator/EN.ATM.CO2E.PC/countries/RS-7E-XT?display=graph>

въздух често се наблюдава в Бор поради дневни стойности на SO₂, превишаващи ПДС³⁴.

В Сърбия най-големите замърсители на околната среда са Минния и леярски басейн **Бор** и промишленият комплекс в **Кладово**.

В Бор е налице замърсяване на въздуха, по-конкретно със серен диоксид. Същият е страничен продукт на производствения процес. Освен замърсяването на въздуха е налице и замърсяване на земите и водите от безрудните скали. Според наличните данни (от Американската агенция за опазване на околната среда) SO₂, който се отделя в атмосферата, води до респираторни заболявания, задух и преждевременна смърт. В Сърбия няма официални проучвания или данни за увеличавения процент на заболелите от рак по сравнение с останалата част на страната³⁵.

Основни екологични проблеми, които стоят за решаване в трансграничната област България/Сърбия

Сред проблемите, които стоят за решаване в трансграничната област, са **урбанизацията и индустриализацията**. Тези явления пряко влияят на местните климатични условия, променяйки стойностите на метеорологичните елементи във въздушния слой, който се намира над тези (урбанизирани и индустриализирани) територии. Неправилното разпределение на елементите на урбанизация води до образуване на области с преобладаване на тихо време и липса на възможност за нормален въздухообмен. Това създава условия за задържане на замърсителите на място и за оформяне на други източници в приземния въздушен слой, което пряко влияе на здравето на населението.

По-конкретно през 2012 г. в областите **Видин** и **Враца** (България) са измерени най-високите нива на фини прахови частици в цялата страна. Общо 34% от населението в областта, където е извършено наблюдението на околната среда край Дунав от българската страна, е засегнато от това замърсяване, като в над 35 дни годишно са измерени стойности над средната дневна норма от 50 µg/m³. Причините за нивата на фините прахови частици над допустимите граници са емисии от транспортния, индустриалния и жилищния сектор и слабата поддръжка на пътищата.

В общините, в които се прилагат програмите по чл. 27 от Закона за чистотата на атмосферния въздух, се прилага постоянен контрол (с автоматични измервателни станции) и наднормено замърсяване по показателя ФПЧ10 е установено в следните градове от трансграничната област: Видин, Враца, Монтана. Основните причини за наднормените равнища на ФПЧ10 съгласно програмите са:

- Битовото отопление през зимния сезон, което в повечето случаи се съчетава с допълващия ефект от транспорта;
- Преобладаващото влияние на транспортния сектор - за най-големите градове;
- Преобладаващото влияние на неорганизираните източници на емисии - за някои градове в близост до големи промишлени райони³⁶;

³⁴ Вж. ЕАОС, Държава и въздействие - замърсяване на въздуха (Сърбия), url: <http://www.eea.europa.eu/soer/countries/rs/air-pollution-state-and-impacts-serbia>

³⁵ Вж. Анализ на положението - Окончателен проект, България - Република Сърбия, стр. 11.

³⁶ Вж. Национална стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2012-2022 г. (Министерство на регионалното развитие и благоустройството, 2012 г.).

Сценарий с нулева опция:

Сценарии до момента не са разработвани (ЕАОС, прогноза, 2010 г.).

5.2 Биологично разнообразие, фауна и флора

Отличителна особеност на българско-сръбския пограничен регион е **голямото му биологично разнообразие**.

Той е богат на **природни паркове**, защитени територии и резервати, които дават добри гаранции от гледна точка на биологичното разнообразие в този регион.

България

България е една от **страните с най-богато биологично разнообразие** в Европа и голям брой ендемични видове (напр. 5% при растителните видове от цялата флора или почти 9% от безгръбначните, изключвайки насекомите). България също така разполага с почти всички основни видове естествени местообитания, представени в Европа. България е една от страните с най-голямо биологично разнообразие в Европа.

Разнообразието от ландшафти, геоложки образувания и микроклимати и хилядолетията човешка дейност са довели до **богато разнообразие** видове, общности и естествени местообитания. В България има три биогеографски области (алпийска, черноморска и континентална), разнообразни общности и екосистеми и почти всички видове местообитания в Европа. Генетичните растителни и животински ресурси в България играят важна стопанска, културна и биологична роля. Те представляват набор от диви или полудиви аналози на култури, местни видове и породи, много от които са застрашени.

Някои сериозни рискове биха могли да се отразят на този актив, тъй като все още съществуват доста свързани с човека заплахи за биологичното разнообразие в България. Загубата и деградацията на естествените местообитания и екосистеми, както и замърсяването на въздуха, почвите и водите, са основните заплахи за биологичното разнообразие. Секторите като горско стопанство, промишленост - енергетика и минно дело, земеделие, туризъм в някои случаи имат доста неблагоприятно въздействие върху биологичното разнообразие, особено на местно равнище. Тук се включват напр. незаконният добив на ядливи гъби, лековити растения, охлюви, влечуги и земноводни, спортният лов на едри животни и птици и др. Промените в собствеността върху земите също създават някои заплахи за биологичното разнообразие - особено ако земеделците и местните органи не са добре информирани за и предупредени да опазват и възстановяват земите, имайки предвид необходимостта от опазване на биологичното разнообразие в и извън защитените територии. Пожарите имат доста сериозно неблагоприятно въздействие понастоящем върху биологичното разнообразие.

През последните няколко години опазването на околната среда и биологичното разнообразие е един от основните приоритети в България. **През 2012 г. площта на защитената природна среда в България е 583 876 ha** или 5,3% от територията на страната и по сравнение с 2011 г. е налице увеличение с 1 754 ha. В края на 2012 г. в

България съществуват 973 защитени природни територии, което е с 19 повече от предходната година³⁷.

Защитена природна среда през 2013 г.

ЗАЩИТЕНИ ПРИРОДНИ ТЕРИТОРИИ	БРОЙ	ПЛОЩ (НА)
Всичко природни територии	1 009	585 597,1
Резервати	55	77 044,1
Природни забележителности	344	16 844,2
Защитени територии	561	79 353,4
Национални паркове	3	150 362,3
Природни паркове	11	256 455,7
Поддържани резервати:	35	4 518,0

Източник: Република България - НСИ, Статистически годишник, 2014 г.

Разнообразието на българската флора и фауна има значимо стопанско измерение като биологичен ресурс, важен за българския народ и икономиката на страната. Най-важният източник на флора и фауна са **горите на България, които заемат една трета от територията ѝ**. Макар все още да няма икономическа оценка на екосистемните услуги, които предлагат, те играят жизнено важна екологична роля като източник на кислород, вода, дървесина и продукти от други видове, включително пасища, горски плодове и билки, местообитания на растителни и животински видове и като място за туризъм, спорт и активен отдих³⁸.

Дейността на **мрежата „НАТУРА 2000“** в България ще има значителни положителни последици за опазването на биологичното разнообразие. От друга страна може да се очаква допълнителен натиск върху биологичното разнообразие в защитените територии вследствие на икономическото развитие на страната.

Таблицата по-долу илюстрира броя места и площите, заети от „Натура 2000“ в България през 2012 г.

Защитени зони от „Натура 2000“ през 2012 г.

	БРОЙ	ПЛОЩ (НА)			ДЯЛ НА ЗАЩИТЕНИТЕ ЗОНИ В ОБЩАТА ТЕРИТОРИЯ НА СТРАНАТА (%)
		ОБЩО	ТЕРИТОРИЯ	АКВАТОРИЯ	
Съгласно Директивата за птиците					
Одобрено с Решение на МС	118	2 566 588	2 512 559	54 029	22,6

³⁷ Източник: Република България - НСИ, Статистически годишник, 2013 г.

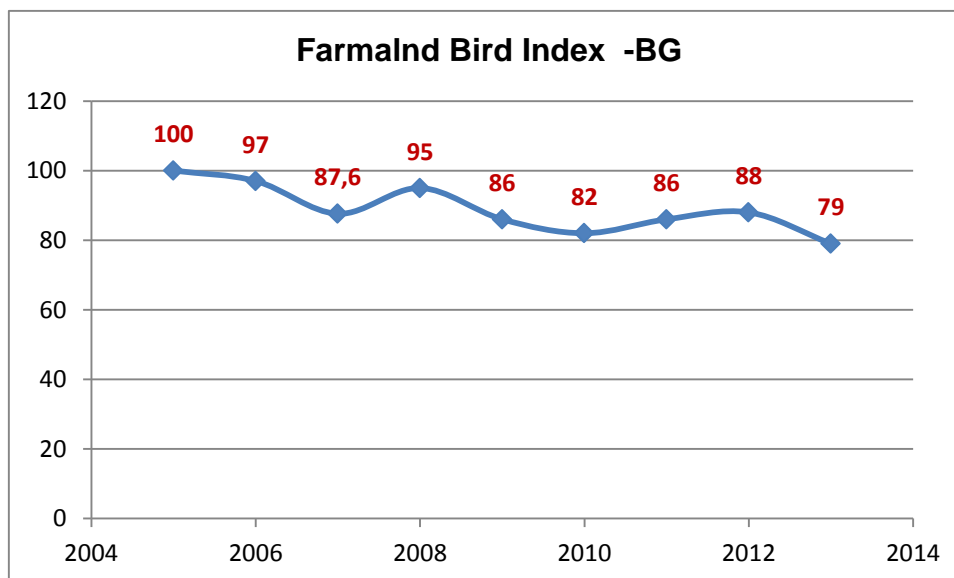
³⁸ http://www.eea.europa.eu/soer/countries/bg/soertopic_view?topic=biodiversity

	Брой	Площ (на)			Дял на защитените зони в общата територия на страната (%)
		Общо	Територия	Акватория	
от които: обявени със Заповед на Министъра на околната среда и водите	114	1 781 026	1 729 192	51 937	15,7
Съгласно Директивата за местообитанията					
Одобрено с Решение на МС	231	3 391 225	3 330 115	61 110	30,0
от които: обявени със Заповед на Министъра на околната среда и водите	-	-	-	-	-
Общо съгласно двете директиви					
Одобрено с Решение на МС	336	3 905 989	3 808 430	97 559	34,3
от които: обявени със Заповед на Министъра на околната среда и водите	114	1 781 026	1 729 192	51 937	15,7

Източник: Република България - НСИ, Статистически годишник, 2013 г.

България има една от най-разнообразните пещерни фауни в Европа, с 33 вида прилепи. За първи път през 2007 г. са публикувани прогнози за тенденциите за **38 общи видове птици**, заедно с индекс на птиците в селскостопански местообитания - важен показател за устойчивост на управлението на земеделските земи. От 38 вида наблюдавани през периода 2005-2007 г. общо **17 са класифицирани като птици от селскостопански земи (ПСЗ)**. За първите осем години от съществуването си **индексът ПСЗ намалява, както е показано на фигурата по-долу**, сочейки риск от намаляване на птиците в земеделските райони и загуба на биологично разнообразие.

Индекс на птиците от селскостопанските земи (17 вида), (%)

Източник: Птиците в България - www.bspb.org/monitoring

В **трансграничния регион** има уникална флора и фауна, богато разнообразие от видове в т.ч. бозайници, птици, влечуги, насекоми, растения и гъби, както и много ендемични видове. Част от най-големия национален парк в България - **Национален парк Рила и Пирин** - се намира в **област Кюстендил**. Парк Витоша също се намира в близост до София.

Северно от София, **във Видинска област**, се намира местността Чупрене, която е природен резерват, включен в списъците на ЮНЕСКО и ООН за защитените територии. Биоразнообразието във Видинска област е сравнително богато³⁹. Разнообразието на цветя в региона е резултат от разнообразието в условията и местообитанията. Почти всички типични за България местообитания са разположени на относително малка територия. Същевременно има места, където са създадени уникални условия за възникването и диференциацията на т.нар. ендемити - местни видове, които са разпространени само в определен район. Видове от този тип е например българският аконит (*Eranthis bulgaricus*). Сред най-интересните балкански ендемити са сибирската мелисова трева (*Melisa altissima*), венеровата симфиандра и сръбската рамонда (*Ramonda serbica*), която е третичен реликт. На много места в резултат на човешката дейност, главно дърводобива, първоначалната растителност е заменена от промишлени видове, например габъра с бял ясен, бадемов храст, бодлив храст и др. **Белоградчишките скали** са група скални формации от пясъчник и конгломерати със странна форма, които се намират на западните склонове на Стара планина близо до гр. Белоградчик. Централната група скали се намира точно на юг в близост до гр. Белоградчик. Тук се намират най-интересните и впечатляващи формации: Адам и Ева, Гъбите, Ученичката, Мечката, Дервишът, Овчарчето, Лъвът, Камилата, Мадоната, Конникът, Метохът, Бендида, Велкова глава и много други каменни фигури

³⁹ Източник: http://en.vidin.government.bg/094/60-16-16/sidebar/oblast_vidin/okolna_sreda2.html

Много е голямо разнообразието на растителни и животински видове в южната част на **Врачанска** област и Дунавската равнина. Големите скални комплекси на Природния парк „Врачански Балкан“ са местообитание за над 250 вида гръбначни, сред които най-голямата група представляват над 180 вида птици. Това е място за гнездене на жълтоклюната гарга (*Pyrhocorax graculus*), алпийския бързолет (*Tachymarptes melba*), скалолазката (*Tichodroma muraria*), планинската бърбрица (*Anthus spinoletta*), различни кълвачи, египетския лешояд (*Neophron percnopterus*). Макар и рядко в района се появяват скалният орел (*Aquila chrysaetos*), обикновеният мишелов (*Buteo buteo*), ястребът врабчар (*Accipiter nisus*) и други грабливи птици, които използват района за лов. Появяват се също пъстрия пор (*Vormella peregusna*), ливадния гушер (*Darevskia praticola*) и балканския стенен гушер (*Podarcis tauricus*), пепелянката (*Vipera ammodytes*) и др. Пещерната фауна е едно от най-големите съкровища на района. Някои от пещерните видове се срещат само тук. Много от животинските видове са включени в Червената книга на България като застрашени и редки⁴⁰.

Флората също е богата с много редки и застрашени видове, тъй като само във „Врачански Балкан“ има повече от 700 вида растения, представляващи 1/5 от българската флора. 51 от тях са определени като редки или застрашени от изчезване, 25 вида са защитени от Закона за опазване на природата. Критично застрашени растения в района са: *Campanula jordanovii*, *Centranthus kellererii*, *Chamaecytisus kovacevii*, *Juniperus sabina*, *Lilium jankae*, *Slene velcevii* and *Traunsteineira globosa*⁴¹.

Горското богатство на област **Монтана** включва бреза, дъб, бял бол, черен бор и смърч. Разпространени са много билки, някои от които са жълт кантарион, риган, маточина, бял равнец, липа, черен бърз, бял и червен глог, червен божур и др. Някои от ендемичните видове са българско лютиче (*Eranthis bulgaricus*) (единственото място в света е разположено в защитената зона „Връшка чука“), *Crocus tommasinianus*, *Potentilla nicicii*, *Paeonia mascula*, *Centaurea calocephala*, *Galanthus elwesii*, *Anemone sylvestris*, и др. Общи животински видове са елен, благороден елен, елен лопатар, глиган, заек, фазан⁴². Има над 100 вида птици, повечето от които са постоянно живеещи, а други прелетни⁴³. Сред богатата птича фауна се срещат редица водни птици, като лебеди, пеликани, ибиси, гъски, патици, поганки и др. и некрофаги - лешояди, гарвани-гробокопачи, както и бухали, орли и др.

Сърбия

Република Сърбия се характеризира с **високо генетично, видово и екосистемно разнообразие**. Във високите и планинските региони на Република Сърбия, като част от Балканския полуостров, се намира един от шестте европейски центрове на биоразнообразието. Освен това, от гледна точка на богатството на своята флора, Република Сърбия е може би един от световните центрове на растителното разнообразие. Макар със своите 88 361 км² Република Сърбия да заема само 2,1% от територията на Европа, биологичното разнообразие на различните групи организми остава високо.

Република Сърбия е дом на:

- ✓ 39% от европейската влакнеста флора,
- ✓ 51% от европейската рибна фауна,

⁴⁰ Източник: http://riosv.vracakarst.com/pic/RIOSV_Vratsa_2013.pdf

⁴¹ Източник: <http://vr-balkan.net/en/home>

⁴² Източник: http://www.riosv-montana.com/kd/2010-10-28-13-17-00/cat_view/61--/64-----

⁴³ Източник: <http://oblastmontana.org/en/index.php?do=cat&category=oblast>

- ✓ 49% от европейските влечуги и земноводни,
- ✓ 74% от европейската птича фауна,
- ✓ 67% от европейските видове бозайници⁴⁴.

Голямото **биологично разнообразие в Сърбия** се дължи на биогеографското положение, на откритостта на територията към другите заобикалящи региони и историческите процеси на генезиса на флората и фауната. Територията на Сърбия включва три биома: полусредиземноморски (като част от средиземноморския), средноевропейски и понтийско-южно-сибирски, а поради изразеното зонално разпределение на екосистемите в планините - има елементи от полярния, средноевропейския планински (в т.ч. арктическо-алпийски) и южноевропейския планински биоми.

Опазването на природата в Република Сърбия, както и основната категоризация на защитените ресурси са определени от Закона за опазване на околната среда („Официален вестник на Република Сърбия“, бр. 135/04 и 36/09) и Закона за опазване на природата.

Защитени природни блага са:

- ✓ защитените ландшафти (строг природен резерват, специален природен резерват, национален парк, природен паметник, защитено местообитание, ландшафт с изключителни характеристики, природен парк);
- ✓ защитени видове (строго защитени диви видове, защитени диви видове);
- ✓ мобилни защитени природни образци.

Общата площ, която понастоящем е покрита от системата защитени територии, е 518 204 хектара и представлява 5,86% от територията на Република Сърбия. Отделно от националните паркове(5), природните резервати (98), защитените ландшафти (16), природните паметници (296) и природните паркове (24) има също 215 растителни вида и 426 вида от фауната, които попадат в категорията на защитените редки видове. Международен статут на защитени природни територии по критериите на Рамсарската конвенция е признат на ез. Ладушко, Обедска Бара, Стари Бегей - Царска Бара и Слано Копово. Съгласно Конвенцията за природното и културното наследство Голия-Студеница е обявен за биосферен резерват. В Таблицата по-долу е показан статусът на защитените територии, но също и местата, които са избрани по различни програми като места за опазване на природата.

Система на защитените територии в Република Сърбия, 2010 г.

СИСТЕМА НА ЗАЩИТЕНИТЕ ТЕРИТОРИИ	БРОЙ МЕСТА	ПЛОЩ (НА)	%
Защитени територии	464	518 204	5,86
ЮНЕСКО - Програма „Човекът и биосферата“	1	53 804	0,61
Рамсарско място	9	55 627	0,63
Орнитологично важно място (ОВМ)	42	1 259 624	14,25

⁴⁴ Източник: Република Сърбия, Министерство на устройственото планиране, „Стратегия по биологичното разнообразие на Република Сърбия за периода 2011-2018 г.“

СИСТЕМА НА ЗАЩИТЕНИТЕ ТЕРИТОРИИ	БРОЙ МЕСТА	ПЛОЩ (HA)	%
Инструмент за предприсъединителна помощ (ИПП)	61	747 300	8,5
Основни райони за пеперуди	40	903 643	10,22

Източник: Институт за опазване на природата, Сърбия, 2010 г.

Националният парк Джердап, който се намира в окръг Сръбски Бор, спадащ към определения географски район на ТГС край градовете Голубац, Кладово и Майданпек и Природен парк Стара Планина в момента са в процедура за определяне като **биосферни резервати**. Природен парк Сичевачка клисура и ландшафтът с изключителни качества Власина също се намират тук. Площта, предвидена за опазване в Сърбия, включва следните обекти (около 140 000 ha): Кучай като Национален парк, Сува планина като специален природен резерват, Йерма като природен парк и Радан като ландшафт с изключителни качества. Лазарското дефиле е един от най-важните центрове за разнообразието на растенията и дърветата на Балканите. Планините Мали и Верики Кърш са интересни като местообитание на 11 вида грабливи птици, които са застрашени видове в Европа⁴⁵.

Натискът върху биологичното разнообразие в Сърбия най-ясно се забелязва в състоянието на горските екосистеми и чувствителните екосистеми (водни екосистеми, влажни зони и блата, степни и горско-степни, континентални блата, високопланински местообитания и др.) и при тях се стига до загуба на биологично разнообразие. Въздействието на неконтролирания туризъм, незаконните строителни дейности, транспорта и управлението на горите върху естеството на защитените територии буди особена загриженост.

Трансграничният регион е богат на природни паркове, защитени територии и природни резервати. Националният парк Джердап, който се намира в допустимия **окръг Бор**, край градовете Голубац, Кладово и Майданпек в момента е в процедура за определяне като биосферен резерват.

Околностите на гр. Бор са едни от най-интересните географски места в Сърбия. В района има над 200 проучени пещери.

Сценарий с нулева опция:

За страната на **България** на ОП Прогнозата 2020 показва как „районът, обхванат от защитени територии, ще се увеличи поетапно от 2008 до 2018 г. до около 7% от площта на страната, най-вече за сметка на категориите природни паметници и защитени обекти. Има намерения и за приемане на 48 нови планове за управление на защитените територии, а актуализациите на 30 плана в момента се изпълняват“⁴⁶.

Относно сръбския контекст е важно да се отбележи, че по „данни на ЕАОС“ увеличаването на критичните натоварвания за подкисляване чрез депозиране на азотни или серни съединения при положение, че действа само сегашното законодателство, ще бъде намалено с повече от 50% през 2020 г. по сравнение с 2000 г. В най-добрия случай и с максималните възможни ограничения нарастване няма да

⁴⁵ Източник: Подготовка на анализ на положението по ИПП Програма за ТГС - България - Сърбия 2014-2020 г., стр. 12.

⁴⁶ Вж. http://www.eea.europa.eu/soer/countries/bg/soertopic_view?topic=biodiversity

има изобщо. С развитието на законодателството по замърсяването на въздуха и засилено наблюдение и контрол, натискът върху горите ще бъде отслабен и състоянието на горските системи ще стане по-стабилно. Това е твърде важно за много горски и други застрашени видове. Популациите от растения и животни ще станат по-стабилни и веригата на екосистемата ще бъде много по-малко чувствителна на външни влияния⁴⁷.

5.3 Води

Отделно от ангажимента си да спазват законодателството на ЕС в областта на водите и околната среда България и Сърбия реално участват в трансгранично сътрудничество в рамките на международни конвенции, по-конкретно в **басейна на р. Дунав** в двете съответни области: **Видин и Бор**.

Като страни по Конвенцията за опазване на река Дунав двете държави са приели да сътрудничат по основни въпроси на управлението на водите, като вземат *„всички подходящи правни, административни и технически мерки с цел най-малкото да поддържат и, когато е възможно, да подобряват съществуващото качество на водите и екологичните условия на р. Дунав и на водите в неговия водосборен район и да предотвратяват и намаляват доколкото е възможно евентуални неблагоприятни последици и промени които настъпват или е вероятно да бъдат предизвикани“*.

Обаче в трансграничния регион има други **повърхностни води** и картата по-долу показва средните стойности на годишните концентрации на БПК (биохимични потребности от кислород), измерени от станциите за наблюдение на речните води Eionet от 1992 до 2011 г. Всички данни са средногодишни стойности. Целта на картата е да представи обща картина на годишните концентрации на БПК в реките. БПК (биологичните или биохимични потребности от кислород) е свързано с количеството органични вещества, които са налице във водата и поглъщат кислород в процеса на разлагането си от микроорганизми. Големите количества органични вещества (микроби и разлагащи се органични отпадъци) във водата са потенциален риск за водните екосистеми и човешкото здраве. Намаляването на количеството кислород във водата поради разлагане на органични вещества може да застраши живота във водите чрез задушаване и да наруши екологичното равновесие във водите. То може също да замърси води, използвани за пиене и къпане. Високите равнища на БПК могат да свидетелстват за такова замърсяване.

---

⁴⁷ Вж. http://www.eea.europa.eu/soer/countries/rs/soertopic_view?topic=biodiversity

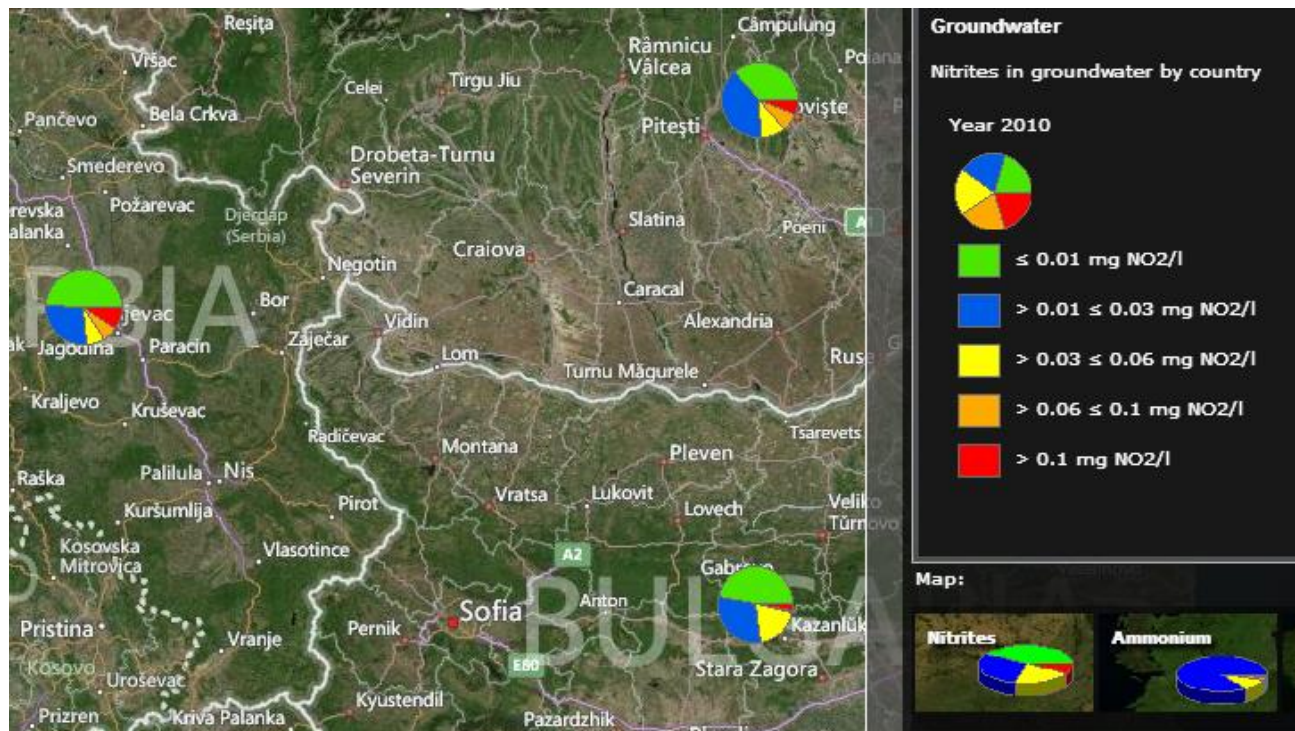
Събиране на данни за БПК във формат WISE SoE за реките от трансграничния регион България-Сърбия 2011 г.

Източник: Европейска агенция по околната среда⁴⁸

Има доказателства, че от гледна точка повърхностни води регионът на Програмата за ТГС е със средно качество на повърхностните води като потребление на кислород, което също се обяснява с ограниченото човешко присъствие там.

Също така по отношение на статуса на **нитратите в подземните води** следната фигура показва средното равнище за страната в mg N02/l. И в двете страни качеството на водите изглежда добро.

⁴⁸ Вж. <http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/explore-interactive-maps/wise-soe-bod-in-rivers>

Качество на подземните води (mg NO₂/l), 2010 г.Източник: Европейска агенция по околната среда⁴⁹**България**

Управлението на водите в Република България се извършва на национално ниво и ниво басейни. В следните райони се извършва управление на водите на ниво басейни:

- Дунавски район с център Плевен;
- Черноморски район с център Варна;
- Източнобеломорски район с център Пловдив; и
- Западнобеломорски район с център Благоевград.

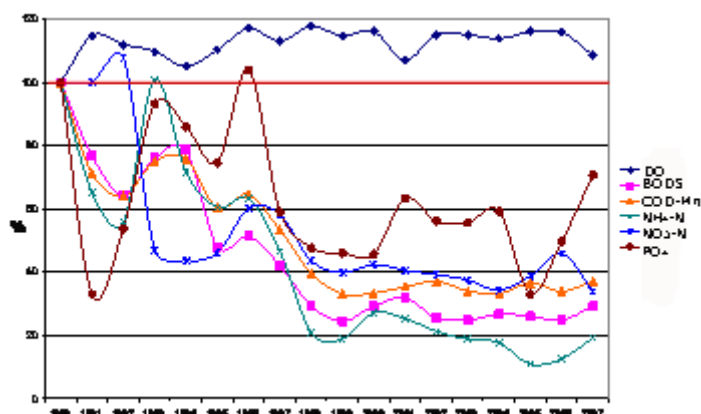
Индикативните дейности по Програмата за ТГС имат потенциал да засегнат повърхностните водни обекти в една басейнова дирекция, а именно:

- **Басейнова дирекция за Дунавския регион** за управление на водите (която има отношение към областите Бор, Видин, Монтана и Враца).

Повърхностните води са в добро състояние. Реките са замърсени в участъци около големите населени места особено в тези без пречиствателни станции за отпадъчни води. Преходът към пазарна икономика и спадът в промишленото производство и земеделието доведе до намаляване на замърсителите, зауствани във водите, в т. ч. намаляване на натоварванията от хранителни вещества (азот и фосфор). Вследствие на това близо 75 % от теченията на реките в страната отговарят на стандартите за добро качество. Подобряването в качеството на водата започва през 1998 г. - между 1998 и 2007 г. има ясна тенденция към устойчивост и леко подобрене по всички показатели за качество на водите.

⁴⁹ Вж. <http://www.eea.europa.eu/themes/water/interactive/water-quality-in-groundwater>

**Промяна в концентрацията на основните показатели:
NH₄-N, NO₃-N, DO, ХПК-Мп, БПК₅, PO₄ (1990 = 100%) за периода 1990-2007 г.**

Източник: Околната среда на Европа – състояние и прогноза 2010 г.⁵⁰

При все това е важно да се отбележи във връзка с качеството на водата, че в конкретните области, в които ще се изпълнява Програмата, има редица участъци на реки в **унищожено екологично състояние**. Яз. „Огоста“ в **обл. Монтана** и долината на р. Огоста са замърсени с тежки метали, основно арсен и олово.

Подземни води

Оценката на качеството на подземните води за 2007 г. е извършена в съответствие с европейската Рамкова директива за водите по подземни водни обекти (ПВО) и по райони на Басейнови дирекции.

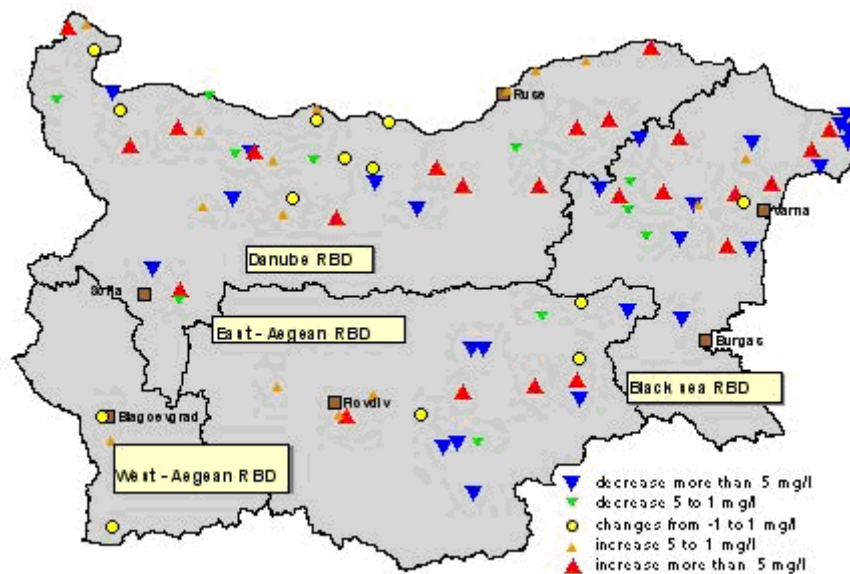
Състоянието на подземните води е оценено като средни стойности на съдържанието на нитрати за цялата страна за четиригодишен период, отговарящи на различните видове точки за наблюдение на подземните води. **Нитратите са основният замърсител на подземните води в страната**. Подземните води са класифицирани по съдържание на нитрати в четири класа качество според средните концентрации на нитрати в тях

Резултатите от анализите на тенденциите по видове станции за наблюдение показват преобладаване на тенденцията към намаляване във водите тип 0 - подпочвени (плитки) подземни води; при тип 1 - дълбоки подпочвени води - бавно вземат връх тенденциите към повишение, а тенденции към намаляване се откриват най-вече при каптираните подземни води. Тенденции към нарастване преобладават при Тип 3 - карстови подземни води (в т.ч. карстови извори) с 64,71%⁵¹.

Видовете тенденции между предишни и настоящ период на наблюдение на нитратите през 2013 г. са определени спрямо периодите 2000-2003 г. и 2004-2007 г.

⁵⁰ Вж. <http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/waterbase-rivers-6>

⁵¹ Вж. ЕАОС, България - състояние и изгледи, 2010 г., Сладки води (http://www.eea.europa.eu/soer/countries/bg/soertopic_view?topic=freshwater)

Източник: Околната среда на Европа – състояние и прогноза 2010 г.⁵²

Като цяло може да се отбележи, че поради географското положение, особената циркулация на атмосферата и структурата на ландшафта **водният баланс в България е неблагоприятен**. Като обем водни ресурси на глава от населението България е на последно място на Балканския полуостров. България е изправена и пред сериозни предизвикателства най-вече защото попада в сухата област по отношение на глобалното изменение на климата, водните ресурси са разпределени неравномерно по територията ѝ, системите за водоснабдяване са силно амортизирани, а системите за канализация са недостатъчни. Дългосрочни приоритети са намаляването на отрицателните въздействия от повишението на температурата на въздуха и намаляването на валежите. Изграждането на канализация и пречиствателни станции за отпадъчни води изостава от това на водоснабдителни системи и много водни екосистеми в България продължават да бъдат в риск.

Водоснабдяването се извършва от комунални дружества или чрез самостоятелно снабдяване. Основни **ползватели на вода са**: земеделието, промишлеността и битовият сектор (домакинства и услуги).

Равнището на потребление на вода в страната се определя най-вече от **ползването на вода в производството на енергия**, за което са необходими значителни обеми вода за охлаждане.

След използването водата се отвежда в обществената канализационна мрежа и във водните обекти. Разграничават се две категории - отпадъчни води и води от процеси на охлаждане. Отпадъчните води, зауствани във водни обекти, идват от обществената канализационна мрежа (в т.ч. от неорганизирани източници), от стопански единици и от бита.

Пречистването на отпадъчните води се прави по места или в градски пречиствателни станции за отпадъчни води. Оценките за населението, което ползва услуги по отвеждане и пречистване на води, се основават на информация от ВиК операторите и общините с организирано отвеждане на води в градски пречиствателни

⁵² Вж. <http://eea.government.bg/eng>

станции за отпадъчни води (ГПСОВ). Възможно е делът на това население да е надценен поради наличието на селища с частично изградена канализационна мрежа. Населението, чиито води се извозват с цистерни до канализационната система или ГПСОВ, не е включено.

Водовземане, водоползване, отпадъчни води (млн. м³/год.)

	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.
Брутен добив на сладки води	6 425	6 121	5 960	6 385	5 715
Водоползване - общо	5 168	4 911	4 821	5 178	4 559
Земеделие, ловно и горско стопанство (в т.ч. риболов)	291	326	309	348	296
от които: За напояване	272	296	283	322	262
За промишлени нужди	4 530	4 245	4 180	4 497	3 927
от които: За охлаждане при производството на енергия	3 848	3 624	3 560	3 795	3 284
Други дейности (услуги)	76	68	68	66	66
Битови потребители	271	271	264	266	271
Отпадъчни води, зауствани във водни обекти - общо	793	757	811	791	787
Вода за охлаждане, зауствана във водни обекти	3 550	3 308	3 241	3 560	3 055

Източник: НСИ, Статистически годишник, 2014 г., РБ, София, 2014 г.

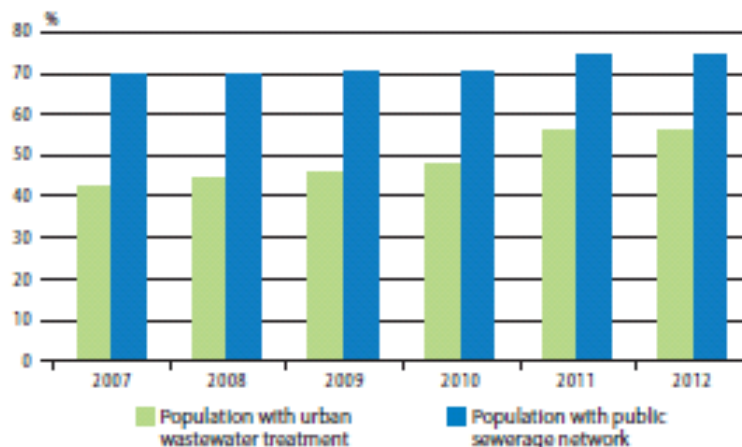
Водоснабдителната система е добре развита в България и осигурява свързаност за 98,8% от населението на страната. Обаче поради лошото състояние на водоснабдителната мрежа в България се наблюдава висок процент загуби при разпределението на вода, който достига средно 59,5%.

Пограничният регион е в много по-благоприятно положение по отношение на ресурси и инфраструктура за водоснабдяване по сравнение с много други райони и местности в двете страни. Обаче остарялото оборудване, най-вече от азбестови тръби, води не само до проблеми за здравето и хигиената, но също и до неефективна работа (загуби на вода, честа нужда от ремонти и др.) Имайки предвид планираните дейности, напр. в рамките на оперативните програми, положението трябва да се подобри през следващите години.

Що се отнася да **канализационната система** в България само 69,2% от населението е свързано с мрежата. Свързаността с канализационна система е по-добра в градовете, където 70,5% от населението е свързано с канализационна система, докато в селата процентът едва достига 2,1%. Само 39,9% от цялото население на България е свързано с пречиствателни станции за отпадъчни води.

Само основните населени места (по-големите общини) от трансграничния регион имат канализационни системи. Повечето от отпадъчните води, образуващи се в региона, изтичат направо в реките, което причинява вреди и сериозни екологични проблеми. Тъй като този въпрос е тясно свързан с подобряването на качеството на водите, през следващите години трябва да се очаква значително подобрение.

Основни показатели, свързани с населението и водните услуги (%)

Източник: НСИ, Статистически годишник, 2014 г., РБ, София, 2014 г.

Сърбия

В Сърбия около 59% от питейната вода се добива от подземни води, 17% от извори и 24% - от повърхностни източници. Общо за общественото водоснабдяване с питейна вода се добиват около 27 м³/сек. Промислеността използва около 30% от обществените води. Около 77% от населението има достъп до общественото водоснабдяване с питейна вода. Средните загуби по водоснабдителната система са около 30%, макар че 2,8% от оценените общини съобщават за загуби между 30 и 50%. Общините са отговорни за 42% от общите загуби. Само 11% от общините оценяват загубите на води на по-малко от 10%, а повечето имат загуби между 20 и 30%, което възлиза на 54% от общите загуби на вода - тук води Белград с 34% от общите загуби. Средното битово потребление на питейна вода, което включва малките стопански предприятия, е 170 л/човек/ден.

Качеството на водата в течащите води в Сърбия е общо взето ниско и продължава да се влошава. Примерите за много чисти води - от Клас I и I/II - са много редки и се откриват в планинските места, а сред най-замърсените течащи води са Стари и Пловни Бегей, каналът Врбаш-Бечей, Топлица, Велики Луг, Лугомир, Црни Тимок и р. Борска. **Качеството на водите особено страда от еутрофикацията**, причинена от хранителни вещества и органични замърсители (поради изпускането на непречистени канализационни води и отпадъчни води от земеделието) и край големите градове. Влошаването на качеството на водите отчасти се дължи на трансграничното замърсяване на водите, влизащи в Сърбия. Трансграничните реки са замърсени с хранителни вещества, нефт/масла, тежки метали и органични съединения.

Проучванията на домакинствата показват, че общо около 84 процента от населението в Сърбия ползват на питейна вода, доставяна по водопровод до дома. Забелязват се обаче разлики в покритието в градовете и селата (97 срещу 68%).

Тези числа са в противоречие с факта, че жителите, особено на селските райони, все по-често получават недостатъчно пречистена питейна вода поради липса на работеща общинска система. **Повечето водоснабдителни мрежи имат затруднения в осигуряването на редовно снабдяване** и проблемите с качеството на водата са широко разпространени. Процентът проби от питейна вода, които не отговарят на изискваните стандарти в Сърбия, е 50%.

Според официалните статистики достъпът до санитарни услуги (канализационна система или септична яма) в Сърбия през последното десетилетие е нараснал от 66

до 88% (останалите използват външни тоалетни). Строителството на канализационни системи изостава от развитието на водоснабдяването и има ясни регионални различия в покритието със санитарни услуги. Според оценките едва 15% от пречиствателните станции работят задоволително, което води до значително замърсяване на подземните и повърхностните води. В малките реки и канали се открива бактериологично замърсяване от изпускането на битови и промишлени отпадъчни води. Пречиствателните станции за отпадъчни води са силно претоварени и често се налага да пропускат непречистени канализационни води. В малките градчета и селата канализационни системи няма и около 28% от населението използва септични ями или поглъщащи кладенци, съдържанието на които не винаги се отстранява правилно.

Общинските водни и санитарни съоръжения изпитват сериозни финансови затруднения, които не позволяват извършване на неотложни работи по рехабилитация, за да не се допусне срив в услугите.

За пограничния регион като цяло най-видимият и добре известен екологичен проблем е в случая на окръг Бор, който чрез р. Тимок причинява трансгранично замърсяване и при българската страна (общ. Брегово).

В трансграничния регион на Сърбия има добра система за **управление на отпадъчните води**, обаче частта на използваната вода, която се пречиства за връщане в чистия контур, остава ограничена. Това налага сериозни инвестиции в този сектор за повторно използване и смекчаване на последиците от лошото управление на природните ресурси.

Изпускани отпадъчни води (хил. м³)

Площ	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.
Окръг Бор	5,775	5,281	5,892	4,230
от които: пречистени	74	8	71	53
Окръг Зайчар	5,685	4,824	4,803	3,907
от които: пречистени	1 104	432	441	340
Окръг Ябланички	6,472	6,472	6,903	5,181
от които: пречистени	880	825	936	836
Окръг Нишавски	15,964	6,820	6,287	6,661
от които: пречистени	0	0	0	0
Окръг Пиротски	5,093	4,865	5,037	4,919
от които: пречистени	724	764	831	540
Окръг Пчински	7,696	7,704	8,497	6,345
от които: пречистени	1,009	1,009	1,099	1,297
Окръг Топлички	1,401	1,426	1,735	1,668
от които: пречистени	0	0	0	0

В резюме за трансграничния регион, в който ще се изпълнява Програмата в Сърбия могат да бъдат установени следните основни проблеми по отношение на водите:

- ✓ Значително замърсяване на течещите води от организирани и неорганизиранни източници на замърсяване;
- ✓ повишена концентрация на нитрати в места, чувствителни на замърсяване с нитрати, причинено от неорганизирано земеделско замърсяване;
- ✓ Чести наводнения, които причиняват големи щети;
- ✓ Замърсяване на подземните водоносни пластове;
- ✓ Натиск върху околната среда и природните ресурси в местата, където оказват влияние водохранилища на ВЕЦ, в т.ч.:отлагане на дънни наноси и суспендирани частици, промяна на режима на водите в крайречните зони, въздействие върху биологичното разнообразие и др.;
- ✓ Неадекватно наблюдение на водите.

Сценарий с нулева опция:

По отношение на **България** е важно да се отбележи, че поради географското положение, особената циркулация на атмосферата и структурата на ландшафта водният баланс в страната е неблагоприятен. Като обем водни ресурси на глава от населението България е на последно място на Балканския полуостров. България е изправена и пред сериозни предизвикателства най-вече защото попада в сухата област по отношение на глобалното изменение на климата, водните ресурси са разпределени неравномерно по територията ѝ, системите за водоснабдяване са силно амортизирани, а системите за канализация са недостатъчни. Дългосрочни приоритети са намаляването на отрицателните въздействия от повишението на температурата на въздуха и намаляването на валежите. Изграждането на канализация и пречиствателни станции за отпадъчни води изостава от това на водоснабдителни системи и много водни екосистеми в България продължават да бъдат в риск⁵³.

За **сръбската** страна „най-слабото място на системата за опазване на водите е **прилагането на нормативните разпоредби за пречистването на отпадъчните води**. Анализ на средствата, необходими за изграждане на ПСОВ, е изготвен въз основа на приблизителна оценка за общото органично натоварване от населени места с 2 000 или повече жители. Населените места са разделени на групи според техния еквивалент жители (ЕЖ): 219 града с 2 000 - 5 000, 115 с 5 000 - 10 000, 32 с 10 000 - 15 000, 37 с 15 000 - 50 000, 23 с 50 000 - 150 000 и 4 с над 150 000 ЕЖ. Общата оценка за разходите по проектиране, изграждане и пробна експлоатация на тези ПСОВ е около 1 млрд. евро.

Сърбия е предприела **първите стъпки за прилагане на Директива на ЕС за нитратите** с цел да опази водите, определени като чувствителни на замърсяване от земеделски източници. Министерството на земеделието, горите и управлението на водите изпълнява сръбския Проект за намаляване на замърсяването на р. Дунав от предприятия (ПНЗДП), който се финансира от Глобалния екологичен фонд - Инвестиционен фонд на Световна банка за намаляване на хранителните вещества в басейна на Черно море/р. Дунав и по договор за дарение с шведското правителство за съфинансиране на проекта. Като част от проекта през 2010 г. е подготвено проучване за прилагането на Директивата за нитратите - Подготовка на проект за стратегия и

⁵³ Вж. http://www.eea.europa.eu/soer/countries/bg/soertopic_view?topic=freshwater

План за действие за приемане и прилагане на Директивата за нитратите в Сърбия и предложение за въвеждането ѝ в местното право⁵⁴.

5.4 Почви

Текущо състояние на земеползването, земното покритие и биологичното земеделие

От 111 хиляди хектара в България през 2012 г.:

- 32,2% са заети с култури, а 16,8% са затревени площи,
- 42,5% са гори,
- 1,01% са води и влажни места, и
- 2,3% са изкуствени земи

Обзор на земното покритие (стойности в %)

ЗЕМНО ПОКРИТИЕ	Общо	Изкуствени земи	Обработваеми земи	Гори	Храсти	Затревени площи	Оголени земи	Води	Влажни зони
България	100	2,3	32,2	42,5	4	16,8	1.1	1	0,1

Евростат, 2012 г.

Според Националния доклад за състоянието и опазването на околната среда в Република България през периода 2007-2012 г. земеползването в България е било променливо. През 2012 г. използваните земеделски земи (ИЗЗ)⁵⁵ са 46,2% от цялата страна и, по сравнение с 2011 г., те се увеличават с 0,7%. Необработваните земи⁵⁶ заемат 3,2% от страната, намалявайки с 10,1% по сравнение с предходната година. През 2012 г. площта на земята със селскостопанско предназначение (ЗССП)⁵⁷ е 5 481 222 ha, което е около 50% от територията на страната. Обработваемата земя нараства с 2,1% по сравнение с 2011 г. и заема 3 294 685 ha, което съставлява 64,3% от ИЗЗ (фигурата по-долу).

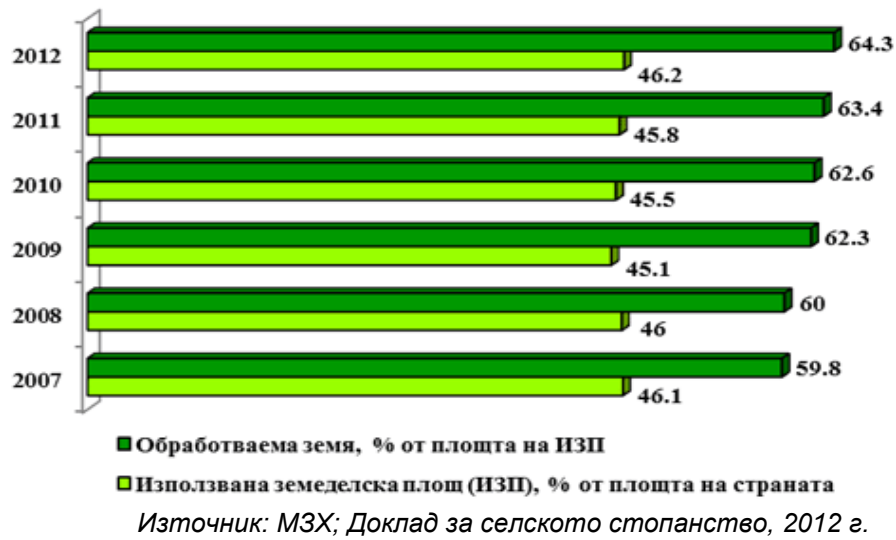
Използване на земеделските земи:

⁵⁴ Вж. http://www.eea.europa.eu/soer/countries/rs/soertopic_view?topic=freshwater

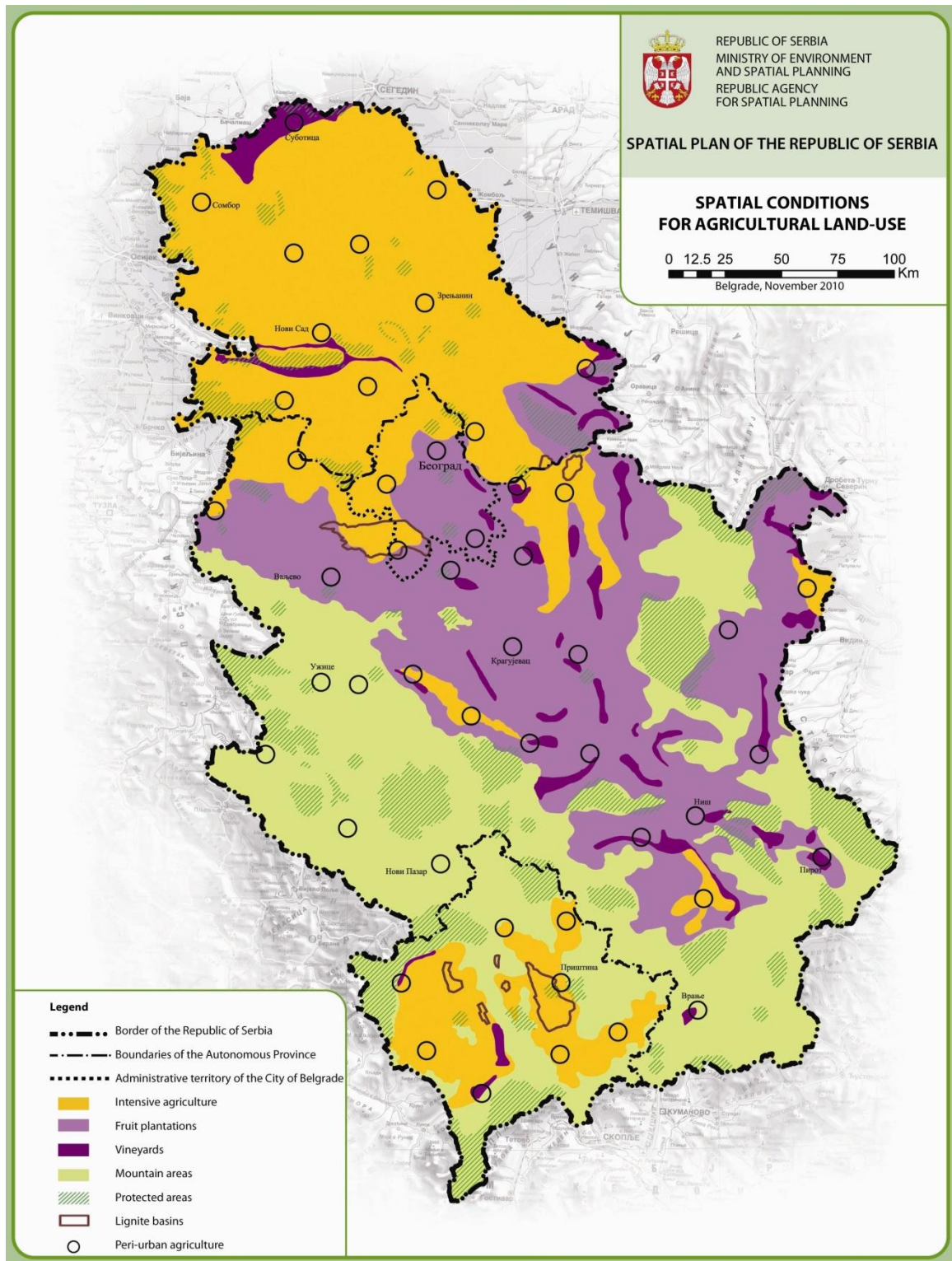
⁵⁵ ИЗЗ включва орната земя, трайните насаждения, постоянно затревените площи и площите на оранжерии и семейни градини.

⁵⁶ Необработваеми земи: земи, които не са включени в ротация през годината и не се използват за земеделско производство повече от две години.

⁵⁷ ЗССП - включва орната земя, трайните насаждения, постоянно затревените площи за земеделско ползване (в т.ч. планински пасища и затревени площи с нисък производствен потенциал), семейните градини и земеделските площи, които не са обработвани повече от три години.

В Сърбия:

През 2011 г. орната земя е 64,6% от общите земеделски земи, овощните градини - 4,7%, лозята - 1,1%, ливадите - 12,2% и пасищата - 16,6%. В структурата на засетите площи от орната земя зърнените култури са 58,0%, промишлените култури - 13,0%, зеленчуците - 8,3% и фуражите - 13% (Статистически годишник на Сърбия, 2012 г.)

9.3. КОРИШЋЕНО ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ¹⁾, 2009–2011.
хил. ha

UTILISED AGRICULTURAL AREA¹⁾, 2009-2011
thous. ha

		Укупно Total	Оранице и баште Arable fields and gardens	Воћњаци Orchards	Виногради Vineyards	Ливаде Meadows	Пашњаци Pastures		
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	2009	5058	3301	240	58	625	834	2009	REPUBLIC OF SERBIA
	2010	5051	3295	240	57	624	836	2010	
	2011	5056	3294	240	56	621	845	2011	
СРБИЈА – СЕВЕР									SERBIA – NORTH
Београдски регион	2009	215	174	17	3	13	9	2009	Belgrade region
	2010	214	172	17	3	14	9	2010	
	2011	212	170	17	3	14	8	2011	
Регион Војводине	2009	1747	1578	18	10	41	101	2009	Vojvodina region
	2010	1750	1578	18	10	42	102	2010	
	2011	1747	1578	18	10	41	100	2011	
СРБИЈА – ЈУГ									SERBIA – SOUTH
Регион Шумадије и Западне Србије	2009	1594	782	132	14	297	368	2009	Šumadija and West Serbia region
	2010	1587	779	132	14	297	365	2010	
	2011	1591	781	132	14	297	366	2011	
Регион Јужне и Источне Србије	2009	1502	768	74	31	274	356	2009	South and East Serbia region
	2010	1500	766	73	31	270	359	2010	
	2011	1507	765	73	30	269	370	2011	
Регион Косово и Метохија		...	...	...	...	...	...		Kosovo and Metohija region

¹⁾ Обухвата површине пољопривредних газдинстава (привредних друштва, земљорадничких задруга и породичних газдинстава) и површине ванпољопривредних газдинстава (општинске утрине, пашњаке и друго земљиште).

¹⁾ Includes agricultural holdings' areas (legal units, farm cooperatives and family holdings) and those other than of agricultural holdings (communal trodden land, pastures and other lands).

Източник: (Статистически годишник на Србија, 2012 г.)

Общите площи, заети с гори в Република Србија, са 1 962 335 ha. В државниот сектор са 927 773 ha, което е околу 47% од всички горски земи, а останалите 53% са в частниот сектор.

По сравнение с 2010 г. изкуственото залесявање нараства с 617 ha, което съставлява рѣст од околу 28% по сравнение с предходната година. Общата площ, която е залесена през 2011 г., е 2 821 ha. Площите, заети с иглолистни видови, са 1 120 ha, което е околу 50% од всички залесени през 2011 г. площи. В државниот и частниот сектор са залесени съответно 1 505 ha и 870 ha. Щети од пожари през 2011 г. са регистрирани на площ од 2 036 ha, с увредени 24 570 м³ дрѣвесина.

9.22. ШУМЕ, ПО ПОВРШНИ, 2011.
ha

FORESTS BY AREA, 2011
ha

	Укупно Total	Чиста састојина Pure stands	Лишњари Broad- leaved	Четинари Conifers	Мешовита састојина Mixed stands	Лишњари Broad- leaved	Чети- нари Conifers	Лишњари- четинари Broad- leaved- conifers	
ДРЖАВНЕ И ПРИВАТНЕ ШУМЕ / STATE AND PRIVATE FORESTS									
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	1962335	1362961	1172137	190824	599374	522854	28750	47770	REPUBLIC OF SERBIA
СРБИЈА – СЕВЕР	154977	90982	88987	1995	63995	63093	616	286	SERBIA – NORTH
Београдски регион	37886	25516	25339	177	12370	12057	302	11	Belgrade region
Регион Војводине	117091	65466	63648	1818	51625	51036	314	275	Vojvodina region
СРБИЈА – ЈУГ	1807358	1271979	1083150	188829	535379	459761	28134	47484	SERBIA – SOUTH
Регион Шумадије и Западне Србије	899480	606890	469215	137675	292590	222762	24112	45716	Šumadija and West Serbia region
Регион Јужне и Источне Србије	907878	665089	613935	51154	242789	236999	4022	1768	South and East Serbia region

Източник: (Статистически годишник на Србија, 2012 г.)

По данни на Corine Land Cover полуестествените и горските площи покриват почти 40% от страната (на широколистните гори се падат 27%). Земите, класифицирани като изкуствени площи, заемат около 3%, а от останалата част на територията на страната около 1,6% са класифицирани като влажни зони или води. Анализът на категориите земни покрития, заети от градско и друго застрояване на земи в Сърбия между 1990 и 2006 г. показва, че пасищата и смесените земеделски земи са категориите, които най-често се използват за градско и друго застрояване.

Състояние към момента на почвените условия, процеси на деградация и ерозия на почвите, замърсяване на почвите

Почвите са съставна част от околната среда, заедно с атмосферата и хидросферата и се явяват най-ценният природен ресурс, без който животът на хора, животни и растения би бил невъзможен. Почвите имат редица екологични функции, които са от съществено значение за околната среда, но също и за икономиката и развитието на обществото като цяло. Влиянията върху почвите, причинени от дейността на човека, се засилват постоянно. Това води до неустойчиво равнище на ерозия на почвите, както и до тяхното химично замърсяване и биологична деградация. Освен това използването на земеделски почви от добро качество се променя с разширяването на урбанизацията и развитието на инфраструктурата. Предотвратяването на деградацията на почвите е голямо предизвикателство. Това се постига със специални мерки за защита на почвите и в политиката на управление, както и с включване на въпроси на опазването на почвите в другите секторни политики, напр. по земеделие, горско стопанство, управление на водите, транспорт и др.

На територията на България има само локални случаи на замърсени почви в промишлените райони и по основната транспортна инфраструктура ж.п. линията София - Солун и първокласен път Е-79. Увредените територии са в местата на добив на суровини (въглища, скална маса, инертни материали).

Според Националния доклад за състоянието и опазването на околната среда, 2014 г.) почвите в страната са били в добро екологично състояние през периода 2005-2012 г., що се отнася до наличието на хранителни вещества (органична материя, както и замърсяване с тежки метали, металоиди и постоянни органични замърсители (ПЦАВ, полихлорирани бифенили и органохлорни пестициди). Полихлорирани бифенили са били под границата на откриването, 98.9% от ПЦАВ са били под МДГОВ.

През периода 2007-2012 г. се наблюдава тенденция на ограничаване на водната ерозия както от гледна точка на размера на разпространение, така и от гледна точка на средногодишна загуба на почви. През 2012 г. почти няма промяна при средната интензивност на водна ерозия на земеделските земи, която е 7,26т/ha. Средната оценка за ерозията през годината е 53,8 млн. т, която се проявява като степен и интензивност. Средната интензивност на водна ерозия на земеделските земи се променя в зависимост от земеползването: 6,25 т/ha/год. при пасищата; 6,77 т/ha/год. в полетата; 20,40 т/ha/год. при трайните насаждения и в местата, заети от други култури - 7,24 т/ha/год.

Загубите на почви от вятърна ерозия се запазват, но зоните с нисък риск се намаляват за сметка на тези с умерен или висок риск.

В Сърбия:

Засилването на ерозията е една от сериозните причини за деградация на земите и оттам за понижено им качество. Според оценките ерозията (в различна степен) засяга до 80% от земеделските земи в Сърбия. Докато в централните и хълмистите планински региони основна причина за ерозия е водата, във Войводина това е вятърът. Около 85% от земеделските земи във Войводина са засегнати от вятърна ерозия, с годишна загуба на над 0,9 т материал/ha (Vidojevic и Manojlovich, 2007 г.).

Според анализа на Сръбската агенция за опазване на околната среда (Състояние на почвите в Република Сърбия, 2009 г.), в момента има 375 потенциално замърсени обекта. Най-голям брой регистрирани източници на локализирано замърсяване на почвите е свързан с общинските сметища, обектите за добив и съхранение на нефт, промишлени и търговски обекти. Базата данни за общинските сметища е осъвременена през 2005 г. На територията на Сърбия има 164 общински сметища, които се явяват потенциален източник на замърсяване на почвите и подземните води. Най-големият брой установени места със замърсени почви в промишлеността се пада на нефтената промишленост (59,2%), следвани от химическата (15,2%) и металообработващата промишленост (13,3%).

Нулев сценарий: За България до момента не са разработвани сценарии и до 2020 г. не се очакват големи промени, включително такива по отношение размерите на площите и дългосрочното им предназначение. Очакванията са, че ще бъде възможно да се развива биологично земеделие (чрез увеличаване на обработваните площи за достигане до средни европейски равнища); да се сведе до минимум земята, която не се обработва поради липса на интерес у фермерите и да се ограничи неуреденото застрояване в морските и планинските курорти. Основните фактори, които създават натиск върху земеползването, са стопанските сектори като земеделие, транспорт, а също и високото равнище на урбанизация. Равнището на натиск от различните фактори е различно в отделните части на страната. Видовете натиск в областта на земеделието могат да бъдат категоризирани, както следва:

- изоставяне на земи, дължащо се най-вече на промените в собствеността на земите. Връщане на земята, ползвана от кооперации и предприятия, на собствениците, твърде малък брой от които имат интерес да се занимават със земеделие;
- слабо или липсващо подпомагане и субсидии за земеделието. Като резултат някои земеделски предприятия фалираха, а нови не бяха създадени;
- изграждане на нови водоеми, като яз. Козяк с площ около 13 км² - като част от стратегията на страната въз основа на Проекта за долината на р. Вардар.

Застрояването със жилищни и търговски обекти около по-големите градове се разраства - най-вече в столицата Скопие и градове в западната част на страната. Малка част от земите се изваждат от ползване с цел развитие на транспорта, най-вече за строеж на автомагистралаи.

В Сърбия основната цел за по-нататъшното развитие на планирането на земеползването, предвидена в Стратегията за устройство на територията на Република Сърбия, 2010 г., е рационалното използване на земите - да се спре по-нататъшната деградация, да се намали строителството без план и да бъдат защитени застрашените територии. Приоритетите на стратегическото планиране на земеползването до 2020 г. не предвиждат увеличаване на застроената земя, запазвайки досегашния ѝ дял от 9,5% от общите резерви. Частта на сръбската територия, залесена като гори, следва да достигне 41% по сравнение с 29,1% в момента; с други думи Сърбия трябва да се сдобие с нови 90 000 ha гори.

Земеделската земя ще се простира на 45,2%, докато на останалите видове земеползване ще се падат 4,3% от територията на Сърбия.

5.5 Културно/природно наследство и ландшафт

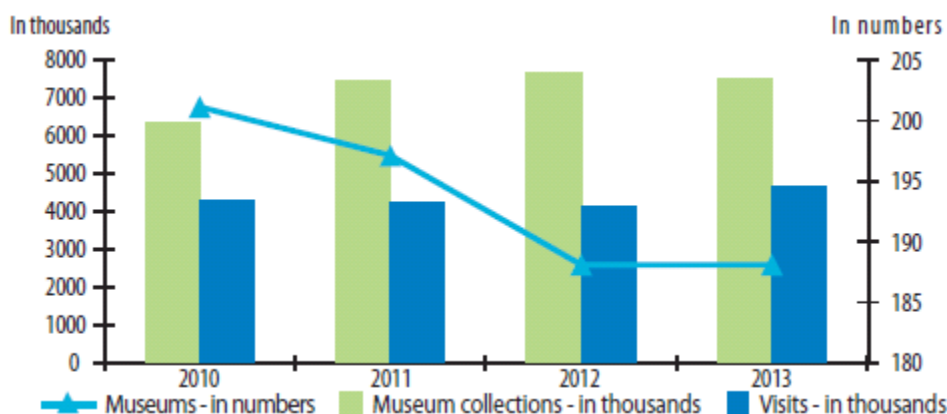
Пограничните региони разполагат с богата и уникална култура, която лесно би могла да послужи като двигател за регионално развитие, възстановяване и благоденствие. Културата е сред най-важните фактори в трансграничната мрежа за сътрудничество, тъй като тя дава ясна картина за общите черти и осигурява обща идентичност на региона.

Традиционните културни институции са много добре развити и в България, и в Сърбия - като библиотеки, музеи, галерии, читалища и културни центрове и др.; те имат дългогодишно присъствие и са добре приети от местните общности. Въпреки значителния си потенциал паметниците на културното наследство са в лошо състояние и за реставрацията и съхраняването им са необходими огромни инвестиции. В опазването на културата се влагат средства от 2007 г., но все още има необходимост от инвестиции в развитието на туристическите атракции и паметниците на културата. Така през 2012 г. музеите в географския район на Програмата за ТГС са посетени от 850 000 гости, от които 350 000 в Сърбия и 530 000 в България.

България

Музеите са постоянно действащи обществени институции, които придобиват, съхраняват, излагат и проучват доказателствени материали, свързани с обществото и неговата околна среда. През последната наблюдавана година музейните сбирки (движимо културно имущество) (в т.ч. тези от основните музейни фондове, както и от фондовете за проучване, помощни материали и обмен) намаляват с 1,9%, но броят посетители нараства с 13,2%.

Музеи и посетители в България

Източник: Република България - НСИ, Статистически годишник, 2014 г.

Народните читалища са „традиционни самоуправляващи се български културно-просветни сдружения в населените места, които изпълняват и държавни културно-просветни задачи“ (чл. 2, ал. 1 от Закона за народните читалища).

Читалища и техните членове в България

Източник: Република България - НСИ, Статистически годишник, 2014 г.

Част от описаното по-горе богатство се намира също в трансграничния регион. Той има своята уникална култура. **Културното наследство на региона включва паметници и обекти**, свързани с храмове, стари градски и селски части, археологически обекти, както и паметници, посветени на исторически събития или фигури. Руини от антични цивилизации все още се срещат на много места от двете страни на границата. Античната архитектура, където е запазена, има много близки черти. В пограничния регион съществуват много и разнообразни архитектурни, археологически и етнографски паметници от културно значение.

Въпреки много добрия потенциал на културните институции и читалищата в региона те страдат от явна липса на финансиране, както от държавата, така и частно. Поради бюджетни ограничения няма инвестиции в инфраструктурата и липсва единна държавна политика за подпомагане. Сградите са стари и не са модернизирани, за да могат да отговорят на потребностите на съвременните технологии. Изпълнението на ОП за ТГС ще спомогне за подобряване на положението.

Сърбия

По-долу е представено природното и културно наследство, което е под международна закрила (ЮНЕСКО, мрежата EMERALD и др.)

NATURAL AND CULTURAL PATRIMONY UNDER
INTERNATIONAL PROTECTION

UNESCO World Heritage List (whc.unesco.org)

Cultural

Stari Ras - Monastery of Sopoćani (1979)
 Studenica Monastery (1986)
 Gamzigrad-Romuliana, Palace of Galerius - 2007
 Medieval Monuments in Kosovo and Metohia:
 Monastery of Dečani - 2004
 Peć Patriarchate - 2006
 Gračanica Monastery - 2006
 The Church of the Holy Virgin of Ljeviš - 2006.

Biosphere reserves

Golija – Studenica Monastery²⁾ (2005)

Ramsar sites³⁾

Obedska bara, (1977)
 Ludoško jezero, (1977)
 Stari Begej - Carska bara, (1996)
 Slano Kopovo, (2004)
 Labudovo okno (2006)
 Peštersko polje (2006)
 Gornje Podunavlje (2007)
 Vlasina (2007)
 Zasavica (2008)

42 IBA sites - Important Bird Areas⁴⁾

61 IPA sites - Important Plant Areas⁵⁾

40 PBA sites - Prime Butterfly Areas⁶⁾

61 potential EMERALD sites⁷⁾

Source: Institute for Nature Conservation of Serbia.

¹⁾ Law on Ratification on the Convention on the Protection of the World Cultural and Natural Heritage („The Official Gazette of SFRJ 56/1974“)

²⁾ UNESCO - MAB program (Man and the Biosphere). (www.unesco.org/mab)

³⁾ Decree on the Ratification on the Convention on wetlands of the International Importance, especially as a wading bird habitat („The Official Gazette of SFRJ 9/1977“)
 (www.ramsar.wetlands.org)

⁴⁾ IBAs sites - Important Bird Areas. (www.birdlife.org)

⁵⁾ IPAs sites - Important Plant Areas. (www.plantlifeipa.org)

⁶⁾ PBAs sites - Prime Butterfly Areas. (www.butterfly-conservation.org)

⁷⁾ EMERALD Network

⁸⁾ Law on ratification of the Convention of the Conservation of European wild flora and fauna and natural habitats („The Official Gazette of the Republic of Serbia 102/2007“).

Източник: Статистически годишник на Сърбия, 2012 г.

Общият брой туристи през 2011 г. е 2 069 хил. и е по-малък с 0,3% отколкото през 2010 г., от тях броят на местните туристи е 1 304 хил. - намаление от 5,6%, а броят на туристите от чужбина, посетили нашата страна, достига 764 хил., което съставлява нарастване от 9,8% по сравнение с 2010 г. Реализираният брой на всички нощувки на туристи, използвали заведенията за настаняване, е 6 645 хил. и е по-малък с 10,1% по сравнение с предходната година. Местните туристи са реализирали 5 002 хил. нощувки (спад от 15,1% в сравнение с 2010 г.), докато броят на нощувките на туристите от чужбина е по-нисък с 6,2% отколкото през 2010 г. и възлиза на 1 643 хил. нощувки.

Структурата на туристическите посещения през 2011 г. по вид туристически курорти е подобна на тази от 2010 г., така че най-големият брой туристи са посетили големите административни центрове - 33,7% (697 хил.), други туристически курорти - 24,8% (512 хил.), планински курорти - 19,4% (402 хил.), балнеоложки курорти - 18,2% (375 хил.) и други курорти - 3,9% (81 хил.).

Най-голям брой местни туристи посещават други туристически курорти - 27,2% (355 хил.), следвани от планинските курорти - 26,6% (346 хил.), докато туристите от чужбина посещават големите административни центрове - 64,83% (491 хил.) и другите туристически курорти - 21,7% (166 хил.).

Структурата на туристическите нощувки през 2011 г. показва, че най-голям брой нощувки е реализиран в балнеоложките курорти - 34,7% (2 308 хил.) , след това в планинските курорти - 23,9% (1 590 хил.), в големите административни центрове - 20,5% (1 363 хил.), в другите туристически курорти - 17,6% (1 173 хил.) и в други курорти - 3,2% (211 хил.).

Най-голям брой туристи от чужбина, посетили Република Сърбия през 2011 г., са туристи от Словения (75 хил. души, 125 хил. нощувки), Черна гора (67 хил. души, 129 хил. нощувки), Босна и Херцеговина (66 хил. души, 166 хил. нощувки), Хърватия (51 хил. души, 93 хил. нощувки) и Германия (48 хил. души, 97 хил. нощувки).

16.1. ДОЛАСЦИ И НОЋЕЊА ТУРИСТА, 2007–2011.

TOURISTS' ARRIVALS AND NIGHTS, 2007-2011

Република Србија / Republic of Serbia												
укупно Total	Београдски регион Belgrade region	Регион Војводине Vojvodina region	Регион Шумадије и Западне Србија Šumadija and West- ern Serbia region	Регион Јужне и Источне Србије Southern and Eastern Serbia region	Регион Косово и Метохија Kosovo and Metohija region	укупно Total	Београдски регион Belgrade region	Регион Војводине Vojvodina region	Регион Шумадије и Западне Србија Šumadija and West- ern Serbia region	Регион Јужне и Источне Србије Southern and Eastern Serbia region	Регион Косово и Метохија Kosovo and Metohija region	
Доласци / Arrivals						Ноћења / Nights						
Укупно / Total												
2007	2306558	764466	314222	826601	401269	...	7328692	1563526	834487	3457972	1472707	...
2008	2266166	705574	330556	817702	412334	...	7334106	1431328	880942	3480101	1541735	...
2009	2018466	602034	289751	755443	371238	...	6761715	1368842	762115	3249302	1381456	...
2010	2000597	618454	281842	747748	352553	...	6413515	1319629	767304	3011875	1314707	...
2011	2068610	619124	289398	798039	362049	...	6644738	1337199	756723	3200295	1350521	...
Домаћи / Domestic												
2007	1610513	328528	215806	729400	336779	...	5853017	701405	603791	3184650	1363171	...
2008	1619672	328657	226096	717543	347376	...	5935219	671485	649474	3189632	1424628	...
2009	1373444	232457	191474	654884	294629	...	5292613	540112	539597	2969396	1243508	...
2010	1317916	223046	179385	641085	274400	...	4961359	509807	550278	2715864	1185410	...
2011	1304443	169401	169297	670765	285500	...	5001684	466227	478068	2840286	1217103	...
Страни / Foreign												
2007	696045	435938	98416	97201	64490	...	1475675	862121	230696	273322	109536	...
2008	646494	376917	104460	100159	64958	...	1398887	759843	231468	290469	117107	...
2009	645022	369577	98277	100559	76609	...	1469102	828730	222518	279906	137948	...
2010	682681	395408	102457	106663	78153	...	1452156	809822	217026	296011	129297	...
2011	764167	440347	119997	127274	76549	...	1643054	870972	278655	360009	133418	...

Източник: Статистически годишник на Србија, 2012 г.

Сценарий с нулева опция: За Българија и Србија не са разработвани сценарии в Прогноза 2020 на ЕАОС.

5.6 Междудисциплинарни теми

5.6.1 Обзор на енергетиката в трансграничната област

Енергийна ефективност

Ефективното използване на енергията е една от най-важните предпоставки за икономическата конкурентоспособност и тя има връзка с устойчивото развитие и опазването на околната среда.

Необходимостта от подобряване на енергийната ефективност в **България** е един от основните приоритети на българското правителство. Страната има значителен потенциал за прилагане на мерки за енергийна ефективност. Една от мерките, взети от българското правителство за подобряване на енергийната ефективност, е **Законът за енергийната ефективност**. С този закон се въвеждат изискванията на **Директива 2006/32/ЕО**. Въз основа на Директива 2006/32/ЕО и Закона за енергийната ефективност са разработени Национални планове за действие за енергийна ефективност. С тези планове България приема национални индикативни показатели за пестене на енергия към 2016 г. в размер не по-малък от 9% от крайното потребление на енергия за 9 години (средно по 1% годишно).⁵⁸

⁵⁸ Вж. Подготовка на анализ на положението по ИПП Програма за ТГС - България - Србија 2014-2020 г., стр. 18.

Енергийната ефективност в **Сърбия** е на ранен етап на изпълнение и реализация, с приемането на Стратегията за развитие на енергетиката и на програмата за прилагането ѝ за периода 2007-2015 г.

Потребление и производство на енергия

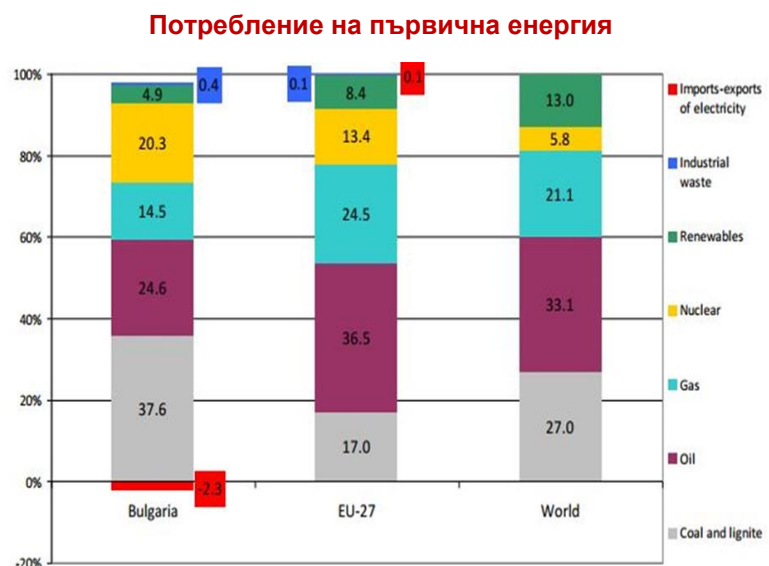
И в двете страни е необходимо да се ограничи търсенето на енергия и да се намали въздействието върху околната среда, за да се подобри енергийната ефективност на икономиката и да се сведат до минимум загубите, дължащи се на морално остарелите технологии и инфраструктура. По-конкретно основният проблем, който стои пред България, е високото потребление на енергия. **Крайното потребление на енергия** възлиза на **9,3 Mtoe** [млн. т нефтен еквивалент]. По-конкретно секторите, в които се регистрират значителни равнища, са Промисленост (2,7 Mtoe) и Транспорт (2,9 Mtoe)⁵⁹.

Графиката показва, че основният енергиен ресурс са черните и лигнитните въглища. Освен това ядрената енергетика остава един от основните фактори за мощностите и енергийния баланс на страната.

През 2013 г. добивът на петрол възлиза на 3,38 хил. барела/дневно, а потреблението на 114,99 хил. барела/дневно (оценка). Колкото до производството на въглища добивът е 35,846 млн. къси тона при потребление от 38,279 млн. къси тона⁶⁰. Общото производство на първична енергия е 0,476 квадрилона btu [британски топлинни единици].

Освен това България трябва да преодолява и друго предизвикателство - значителният внос на енергийни ресурси - около 70% (при средна стойност за ЕС от 40%), а Сърбия зависи в голяма степен от вноса на енергия: 30%⁶¹.

В Сърбия изгарянето на въглища с все по-ниско качество и липсата на финансиране за поддържане и модернизиране на остарялата и неефективна енергийна инфраструктура също допринасят за по-голямата енергоемкост. Влошаването на технологията за производство на енергия и

Източник: Обзор за 2011 г. на политиките по ефективно използване на ресурсите в членовете на ЕИП и страните-партньорки, Профил за страната - България, стр. 5¹

⁵⁹ Вж. Европейска комисия, „Транспортът в ЕС в цифри - Статистически бележник“, 2013 г., стр. 116

⁶⁰ Източник: ОВОС - Администрация по информация за енергетиката на САЩ, Звено Независима статистика и анализ, Раздел: Общи данни за България url: <http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=rb>

⁶¹ Вж. ОР 2014-2020.

на разпределителната система, което причинява големи загуби, е друг голям проблем⁶². **Производството в Сърбия на обща първична енергия** възлиза на **0,504 квадрилона btu**; потреблението е 0,733 квадрилона btu⁶³. В таблицата по-долу са показани конкретните стойности, свързани с производството и потреблението на различните видове енергия в Сърбия:

ПОТРЕБЛЕНИЕ И ПРОИЗВОДСТВО НА ЕНЕРГИЯ В СЪРБИЯ (2013 г.)				
	Нефт (в хил. барела дневно)	Природен газ (млрд. куб. фута)	Въглища (млн. къси тона)	Електричество (млрд. кВт/ч)
Потребление	80,02	102,77	43,307	29,77
Производство	21,22	19,85	41,912	35,89

Източник: ОВОС (2013 г.)

Възобновяеми енергийни източници

Що се отнася до **Възобновяемите енергийни източници (ВЕИ)** те са друг местен източник, който може да помогне за намаляване на зависимостта от вноса, подобряване на сигурността на снабдяването с енергия, спазване на ангажиментите за опазване на природната среда и принос към създаването на работни места.

Съгласно българската Национална стратегическа референтна рамка 2007-2013 г. „електроенергията произведена от ВЕИ, включва основно ВЕЦ, както и относително малък дял произведен от вятърни генератори.

В България **делът на енергията от възобновяеми източници** е **16,3%** от общото количество. По-конкретно делът, свързан с транспортния сектор, е 0,3%, с електричеството - 17%, с отоплението и охлаждането - 27,5%⁶⁴. Делът на **електричеството от ВЕЦ** от общото очаквано електропроизводство за периода 2005-2015 г. (без значителни допълнителни усилия) е средно около 5,5%. Около 116 ГВт/ч (10 ktoe) електроенергия се произвежда от биомаса и по-специално от черна луга в заводите за целулоза и хартия⁶⁵.

Потенциалът на ВЕИ в България е в използването на **геотермална енергия** и енергията на вятъра и Слънцето. В по-голямата част от пограничния регион потенциалът на **енергията на вятъра** е нисък, при средна годишна скорост на вятъра от 2-3 m/s, което е на границата на икономическата жизнеспособност на вятърните електроцентрали. Развитието на вятърните електроцентрали в бъдеще предвид ниските скорости на вятъра ще зависи от изнамирането на нови технически решения.

Значителен потенциал на възобновяеми енергийни източници в региона се осигурява от големите горски и земеделски площи, които могат да осигуряват **енергийна**

⁶² Пак там, стр. 21

⁶³ Източник: ОВОС - Администрация по информация за енергетиката на САЩ, Звено Независима статистика и анализ, Раздел: Общи данни за Сърбия url: <http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=rb>

⁶⁴ Източник: ЕВРОСТАТ (2014)

url:http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nrg_ind_335a&lang=en

⁶⁵ Вж. Република България, Национална стратегическа референтна рамка 2007-2013 г., стр.

биомаса. Налице е голям потенциал за използване на горски и земеделски отпадъци, дървесина, слама и други отпадъци като биогориво и за отопление, както и за комбинирано производство на топлинна и електрическа енергия. Определеният географски район на Програмата е богат и на геотермални ресурси. По-голямата част от **геотермалната енергия** се използва за плавни басейни, къпане и в балнеологията. Няколко проекта за геотермална топлинна централа, мрежа за топлофикация и геотермални води вече са започнати и подготвени в Сапарева Баня и Кюстендил⁶⁶.

Според оценки на Сръбската агенция за инвестиции и насърчаване на износа (САИНИ) общият потенциал на възобновяемата енергия в **Сърбия** е 4,3 Mtoe. Данните по-долу показват, че основният възобновяем източник е **биомасата**, макар че в бъдещото развитие на сектора на възобновяемите енергии в Сърбия важна роля ще има и енергията на **водите, Слънцето и вятъра**.

Потенциал на възобновяемата енергия, 2009 г.

Potentials (Mtoe)	
Biomass	2.70
Hydro	0.60
Solar	0.60
Geothermal	0.20
Wind	0.20
Total	4.30

Източник: Сръбска агенция за инвестиции и насърчаване на износа (САИНИ)

През 2009 г. правителството на Сърбия прие постановление за въвеждане на система на стимулиращи изкупни цени за енергията, произведена от възобновяеми източници в електроцентрали. Обаче секторът на възобновяемите енергии в Сърбия е в първоначален етап на развитие⁶⁷.

5.6.2 Текущо състояние на системата за мобилност и транспорт

Видове транспорт

Системата за мобилност, която свързва България и Република Сърбия, се пресича от Общоевропейските коридори: № 4 - Гръцка граница-София-Видин/Лом (с ферибот до Калафат в Румъния), № 8 - Гюешево (на границата с Бивша югославска република Македония) - София - Пловдив - Бургас (с автомагистрала между София и Пловдив - извън пограничния регион) и № 10 с участък, който прекосява българско-сръбския пограничен регион. Въпреки стратегическото си положение по текущите и бъдещите международни транспортни пътни потоци, пограничният район се нуждае от мерки по транспортните инфраструктури. По-конкретно, връзките между българските и сръбските региони са незавършени: няма автомагистрална връзка, само една ж.п. линия. Поради липсата на съвременни логистични технологии, както и на информационни технологии за транспортните системи, развитието на трансграничните

⁶⁶ Вж. Анализ на положението - окончателен проект, България и Сърбия. url: <http://siepa.gov.rs/en/index-en/key-industries/renewable-energy.html>

⁶⁷ Вж. Сръбска агенция за инвестиции и насърчаване на износа (САИНИ)

отношения трудно стартира. По-конкретно ще бъде необходимо да се подобрят пътните връзки с Турция и Гърция и вътрешните връзки между София, Пловдив и Бургас.

Плътността на **пътната мрежа в България** е 0,17 км/км², която е по-висока от средната за ЕС (0,09 км/км²). Най-висока е плътността на републиканските пътища в Северен централен район (0,195 км/км²), а най-ниска - в Югоизточния район (0,154 км/км²).

Пътната мрежа в Република Сърбия се състои от 43 763 км пътища. Макар и пътната мрежа да е доста добре развита по сравнение с българската, в Сърбия нейното качество и техническо състояние не е задоволително: 32% от първокласните и регионалните пътища са строени преди 20 или повече години.

В таблицата по-долу са показани всички данни във връзка с пътищата в България и Република Сърбия: магистрали, първокласни, главни или републикански пътища, второкласни или регионални пътища и други градски и селски пътища.

Дължина на пътната мрежа (км) - 2010 г.

	БЪЛГАРИЯ	СЪРБИЯ
Автомостри	437	495
Главни или републикански пътища	2 970	4 592
Второкласни или регионални пътища	4 030	10,398
Други пътища	12 019	28,188

Източник: Транспортът в ЕС в цифри - Статистически бележник, 2013 г.

Що се отнася до **ж.п. мрежата** общата дължина на **ж.п. линиите в България** е 3 947 км (2010 г.), от които 2 853 км са електрифицирани.

Въпреки продължаващата реконструкция на ж.п. линиите ж.п. мрежата в България не е свързана в достатъчна степен с ж.п. мрежите на съседните страни като Турция, Гърция, Сърбия и Черна гора, Румъния. Освен това повечето ж.п. линии в пограничния регион са доста остарели и се нуждаят от основен ремонт.

Плътност на ж.п. линиите

	Ж.п. линия/1 000 км ²	Ж.п. линия/100 000 жит.
България	56	80
Република Сърбия	38,24	-
ЕС	67	42

Източник: Евростат, 2014 г.

Плътността на ж.п. линиите в **Република Сърбия** е сравнима с тази в ЕС-27, само 32,7% от линиите са електрифицирани и 7% са двойни.

Основните ж.п. линии в Сърбия са проектирани за максимални скорости до 120 км/ч. Поради трудната топография и многото остри завои части от линиите Ниш-Прешево и Ниш-Димитровград са проектирани за скорости от само 80-100 км/ч.

Основният транспортен коридор, който свързва България и Република Сърбия, е Коридор X (до Белград, Загреб, Любляна, Будапеща, Виена). Средната допустима скорост по линиите на Коридор X понастоящем е намалена до 82 км/ч.

Общоевропейският транспортен Коридор X е гръбнакът на системата на ж.п. инфраструктура в Сърбия, тъй като над 50% от пътуванията се осъществяват в този коридор. Тази част от мрежата би трябвало да е най-добре поддържаната част от мрежата в Сърбия - но дори и там разликата между проектните и действителните скорости на движение е от 15% до 40%.

В **България** има две основни **летища** в пограничния регион, където обемите на търговията със стоки са съществени (освен движението на пътници) - международното летище в гр. София (столицата на България) и международното летище в Ниш (Сърбия). Макар и гр. София да е извън определения географски район, летището му остава единственото от българската страна на пограничния регион. Има още едно летище във Видин (България), но то не се използва от началото на 90-те години на XX век.

В трансграничния регион от страната на **Република Сърбия** има само едно **летище в Ниш**. Международното летище „Константин Велики“ в гр. Ниш е второто по големина в Сърбия - малко, но развиващо се международно летище. То е проектирано за превози и на товари, и на пътници. За да насърчат развитието на летището местните власти субсидираха билетите на самолетите и това привлече няколко нискобюджетни превозвача.

В България **водният транспорт** дава възможности за развитие на екосъобразни и евтини транспортни услуги, което го прави жизнеспособна алтернатива на шосейните превози. Тъй като има излаз на един от най-важните европейски водни пътища - Общоевропейски коридор № 7 - р. Дунав, регионът се ползва със значително предимство. Две от българските пристанища от международно значение се намират в пограничната територия - пристанищата Лом и Видин. Друго важно пристанище в региона е сръбското пристанище Кладово. Техните основни проблеми са остарелите съоръжения, липсата на инвестиции за подобряване и развитие на пристанищната инфраструктура.

Търсене на транспорт

Транспортният сектор има значително влияние върху околната среда чрез замърсяването на въздуха, шума, образуването на отпадъци и като влияе върху ландшафта и земеползването при изпълнението на големи проекти в транспортната инфраструктура.

В **България** се увеличава ползването на **леки автомобили**, което през 2011 г. е 48,1 млрд. пкм [пътнико-километра]; докато това на автобуси намалява (10,8 млрд. пкм); на **трамваите и метрото** се падат 0,9 млрд. пкм и на железниците - 2,1 млрд. пкм⁶⁸.

Въпреки силното си нарастване притежанието на автомобили, което е 264/1000 жители, е доста под средното за ЕС 25.

Като цяло 58% от автомобилите (1 543 229) са по-стари от 16 г., а по-голямата част от тях са по-стари от 20 г.

Съчетаните данни относно броя леки автомобили и плътността на републиканската пътна мрежа показва, че собствеността е относително висока спрямо пътната мрежа.

---

⁶⁸ Вж. „Транспортът в ЕС в цифри - Статистически бележник“, 2013 г.,
url: <http://ec.europa.eu/transport/facts-fundings/statistics/doc/2013/pocketbook2013.pdf>

Автобусният транспорт е сравнително добре развит и разпространен в страната в т.ч. дестинации, до които няма ж.п. транспорт. Основните проблеми на автобусния транспорт са: безопасността при пътуване, неспазването на часовете на пристигане, услугите за пътниците по автогарите, отсъствието на комплексни услуги (автобус-автобус или автобус-влак).

Данните по-долу потвърждават тенденцията към все по-широко ползване на автомобили в България и намаление в ползването на ж.п. транспорт.

Разпределение по видове наземен пътнически транспорт (2011 г.)/пкм като %

	ЛЕКИ АВТОМОБИЛИ	АВТОБУСИ	ЖЕЛЕЗОПЪТНИ ЛИНИИ	ТРАМВАИ И МЕТРО
България	77,7	17,5	3,3	1,4
EU-27	82,7	8,8	7,0	1,6

Източник: Транспортът в ЕС в цифри - Статистически бележник, 2013 г.⁶⁹

По отношение на **транспортната система в Сърбия** има модернизирани и изградени широки магистрали и ж.п. системи, които свързват едни части на страната с други. Една от най-развитите системи за обществен транспорт е в Ниш. Има 5 доставчици на транспортни услуги, които обслужват повече от 30 местни и регионални автобусни линии. Няма точна информация за броя пътници, които използват обществен транспорт, но по приблизителни оценки те са 200 000 пътници годишно.

Въпреки ефективната транспортна система броят регистрирани леки автомобили в Сърбия значително нараства през последните години. В Сърбия се падат по **231 леки автомобили** (на 1 000 души население), докато в България те са 367⁷⁰.

Основни въздействия върху околната среда

Макар транспортът да е жизнено важна част от икономиката и да е съществен за ежедневните дейности, той също е значителен източник на емисии на парникови газове. През 2010 г. **общите емисии на парникови газове в България** възлизат на **61,4 млн. т еквивалент на CO₂**, от които **8,8 млн. т емисии**⁷¹ на CO₂ се падат на транспорта, което отговаря на 14,2% от общото количество.

През 2002 г. транспортът като цяло е основният източник на азотен диоксид и един от най-големите източници на въглероден оксид в България. Шосейният транспорт е основният източник на бракувани акумулатори и гуми. Тъй като голям дял от автомобилното движение преминава през населени места, има значими последици за качеството на атмосферния въздух.

Емисии на ПГ по вид транспорт в България - 2010 г.

	ГРАЖДАНСКА АВИАЦИЯ, ОБЩО	ШОСЕЕН ТРАНСПОРТ	ЖЕЛЕЗОПЪТНИ ЛИНИИ	КОРАБОПЛАВАНЕ, ОБЩО	ДРУГ ТРАНСПОРТ
Дял в %	6,3	85	0,8	4,3	3,7
Млн. еквивалент	0,6	7,5	0,1	0,4	0,3

⁶⁹ Вж. „Транспортът в ЕС в цифри - Статистически бележник“, 2013 г., стр. 47-48

⁷⁰ Вж. Световна банка, <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx>

⁷¹ Вж. „Транспортът в ЕС в цифри - Статистически бележник“, 2013 г., стр. 62

на CO2					
--------	--	--	--	--	--

Източник: Транспортът в ЕС в цифри - Статистически бележник, 2013 г.⁷²

Колкото до **потреблението на гориво** събраните данни показват голямо ползване на бензин и дизелово гориво в размер на 2 098 ktоe срещу 1 524 ktоe на газ и 17 ktоe на биогорива⁷³.

Сравнението на данните за България и Република Сърбия за потреблението на горива показва по-високи стойности за България. Всъщност потреблението на бензиново гориво за шосейни превози в Сърбия в през 2010 г. възлиза на 464 ktоe, докато в България то е 581 ktоe. Освен това в Сърбия потреблението на дизелово гориво за шосейни превози е 1 289 ktоe, а в България - 1 426 ktоe.

Предвид тенденциите до момента и текущото състояние на транспорта и неговите екологични последици, вероятно е личният автомобилен транспорт да продължи да нараства и затова екологичните последици от транспорта ще намаляват бавно.

Трябва да се насърчава преминаване от шосеен транспорт към начини с по-малко екологично въздействие, като чисти автобуси, кораби и ж.п. превози. Освен това е необходимо съдействие за съгласувано планиране на транспортната инфраструктура и развитието на екосъобразни и взаимно съвместими начини на транспорт в по-големите географски райони.

5.6.3 Състояние на системата за отпадъци в трансграничния регион България - Сърбия

Политиката за управление на отпадъците е подчинена на целите на политиката на ЕС за предотвратяване образуването на отпадъци и се стреми да намали използването на ресурси и да се приложи на практика йерархията на отпадъците.

Поради това,² че в системата не са достатъчно развити инфраструктурата за третиране на твърди отпадъци и съоръженията за отпадъчни води, необходимо е да се развива комплексно управление на отпадъците. Освен това финансовите средства от държавните бюджети са недостатъчни за финансиране на екологичната инфраструктура и това води до неефективно предотвратяване и управление на рисковете, свързани с климата в пограничния регион.

За превръщане на отпадъците в ресурс ще бъде нужно прилагане на йерархия на отпадъците и ефективно използване на пазарни инструменти и мерки за осигуряване на постепенното отпадане на сметищата, ограничаване на възстановяването на енергия до материалите, които не може да се рециклират, използването на рециклирани отпадъци като основен и надежден източник на суровини за ЕС, безопасно управление на опасните отпадъци и ограничаване на тяхното създаване, премахване на незаконния транспорт на отпадъци и премахване на вътрешните препятствия пред дейностите за екологично рециклиране.

Освен това е от съществено значение да бъде засилен административният капацитет на институциите, отговорни за управлението на ОСП и да се подобри

⁷² Пак там, стр. 64.

⁷³ Вж. Световна банка,

<http://www.factfish.com/statistic/road%20sector%20diesel%20fuel%20consumption>

взаимодействието между институциите; като заедно с това се променят нагласите на всички граждани за възприемане на устойчиви начини на поведение.

Програмата за ТГС България - Република Сърбия ще допринесе за това главно чрез своите приоритети за развитието на щадяща околната среда нисковъглеродна транспортна система.

Характеристиките на страните по-долу описват текущото състояние на системите за отпадъците в България и Сърбия, за да се задълбочим в основния проблем за решаване при управлението на отпадъците (т.е. за разработване на секторна стратегия за намаляване емисиите на парникови газове; предотвратяване образуването на отпадъци; намаляване на обемите органични отпадъци, депонирани в сметища).

България

Според доклада - преглед по резултатите от управлението на отпадъците в държавите-членки на ЕС, публикуван от Европейския съюз през 2012 г., България е поставена в групата страни с най-големи пропуски при прилагането на управление на отпадъците.

След като България е отчетла 0% рециклиране през 2010 г., за да постигне показателя от 50% рециклиране на ТБО към 2020 г., ще се налага делът на рециклиране да нараства средно с 5 процентни пункта годишно от 2010 до 2020 г. Такъв годишен темп на нарастване не е постигнат от нито една европейска страна през периода от 2000 до 2010 г. Дори и ако отпадъците от опаковки бъдат включени в отчета пред Евростат за рециклирането на твърдите битови отпадъци, ще се изисква изключително усилия от страна България, за да постигне целта от 50% рециклиране към 2020 г.

Вероятно някои неотдавнашни инициативи, предприети след 2010 г. от правителството на България, ще допринесат за подобряване на процента на рециклиране в страната.

Наистина Република България прие **Национален стратегически план за управление на отпадъци** от строителство и разрушаване на територията на Република България за периода 2011-2020 г., чиито основни цели са:

- предотвратяване и намаляване на образуваните количества ОСП;
- въвеждане на избирателно унищожаване и разделно събиране и съхранение на ОСП на строителната площадка по начин, който осигурява тяхното максимално последващо икономически и технически оправдано рециклиране и използване;
- създаване на условия за рециклиране и извличане на отпадъци от строителни остатъци постигане на 70% рециклиране към 2020 г. на образуваните в страната ОСП съгласно новата рамкова директива 2008/98/ЕО за отпадъците.

Осведомеността на обществото относно екологичните съображения във връзка с отпадъците не е достатъчно добра. Организациите и предприятията по събирането, които имат лицензи за отделните схеми по съответствие, са задължени съгласно Наредбата за опаковките и отпадъците от опаковки (2012 г.) да провеждат ежегодно информационни кампании. Изпълнението на това задължение подлежи на контрол от страна на МОСВ в процеса на одобряване на годишните доклади за одит. Един от приоритетите на Националната програма за управление на отпадъците (2009-2013 г.) е

свързан с мерките за подобряване осведомеността на гражданите във всички области на управление на отпадъците чрез различни кампании⁷⁴.

В раздела по-долу е показано текущото състояние на системата за управление на отпадъците в страната по отношение на отпадъците от опаковки.

Отпадъци от опаковки, изгорени в инсталации за изгаряне

Material	2009	2010	2011	2012
Plastic	278	558	M	3250
Paper/cardboard (incl. composites)	581	24	M	46
Metal	M	M	M	M
Wood	120	148	2482	0
Glass	M	M	M	M
Other	50	28	M	14
Total	1028	758	2482	3310

Източник: НСИ, 2012 г.

Образувани отпадъци от опаковки

Material	2010	2011	2012
Plastic	81978	94963	96123
Paper/cardboard (incl. composites)	138716	110270	122270
Metal	15744	13414	14587
Wood	18741	21444	20121
Glass	63962	69374	70521
Other	2055	5174	5174
Total	321197	314639	328797

Източник: НСИ, 2012 г.⁷⁵

Твърди битови отпадъци (ТБО)

Общините (264 на брой) играят важна роля при прилагането на политиката в сектора на околната среда. Общините са организирани в Регионални сдружения на общините, които отговарят за прилагането на националната политика по управление на отпадъците на регионално ниво⁷⁶.

По данни на Евростат България не е отчетала материално или органично рециклиране на битови отпадъци от 2001 до 2010 г.

В Българи отпадъците от опаковки не са включени в отчетането пред Евростат за рециклирането на твърди битови отпадъци.

По-конкретно, наблюдава се значително нарастване на рециклирането на отпадъците от опаковки от 2004 до 2010 г. Най-голям дял в рециклирането на отпадъците от опаковки е свързан с хартията и картона.

⁷⁴ Вж. Европейска комисия, Фактологична справка за България (BG) 070307/2011/606502/SER/C2

⁷⁵ Вж. ЕАОС, НСИ, url: <http://www.nsi.bg/en/content/5177/generated-packaging-waste>

⁷⁶ Пак там.

**Състав на рециклираните отпадъци от опаковки в България през 2004 г., 2006 г., 2008 г. и 2010 г.
Посочено в тонове**

	2004	2006	2008	2010
Total packaging waste recycling	100 610	129 129	152 057	197 958
Plastics	7 622	17 996	12 084	33 553
Paper/cardboard (including composites)	74 898	65 770	73 945	113 543
Metals	5 875	1 498	11 806	8 052
Wood	-	-	2 827	10 074
Glass	12 215	43 767	51 395	32 735
Other	-	98	-	-

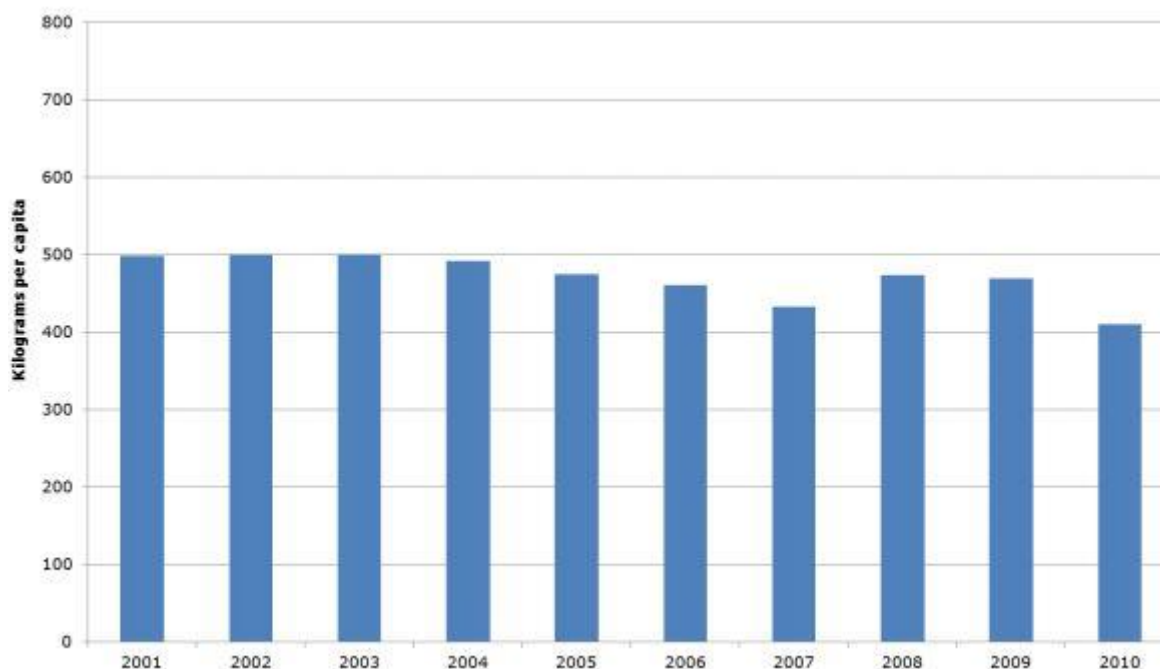
Източник: Български Национален статистически институт, 2012 г.⁷⁷

Много голям дял от битовите отпадъци в България се депонира в сметища. Количеството битови отпадъци, депонирано в сметища през 2010 г. е 3 млн. т, което представлява 98% от образуваното количество (3,1 млн. т)⁷⁸

На фигурата по-долу е показано развитието на образуването на ТБО на глава от населението в България от 2001 до 2010 г.

През периода се наблюдава намаляване на образуването на ТБО на глава от населението.

Образуване на ТБО на глава от населението в България

⁷⁷ Вж. ЕАОС, Управление на битовите отпадъци в България, 2013 г., стр. 6.

⁷⁸ Вж., пак там.

Източник: Евростат, 2012 г.

Сърбия

Общата политика на сръбското правителство е да развие нова, по-устойчива система за управление на отпадъците чрез регионализация. Доскоро управлението на отпадъците в Сърбия се основаваше само на събиране и депониране на отпадъци в обекти, не отговарящи на строги санитарни изисквания, а често пъти в малки сметища на открито. За да бъде променена тази практика основните цели на управлението на отпадъците в Сърбия са по-добър подбор и разделяне на годните за рециклиране отпадъци, особено тези от опаковки и депониране на останалите отпадъци в отговарящи на изискванията (регионални) сметища.

Понастоящем повечето сметища в Сърбия са публична собственост.

Към енергийните съоръжения няма инсталации (печи) за изгаряне на отпадъци и др. Подборът на отпадъците и разделянето им са на много ниско равнище⁷⁹.

Преглед на съществуващите практики относно сметищата в Сърбия

Existing Sanitary landfills	Number of citizens / waste (t/year)	% of total waste generated
Kikinda	67.002 (16480)	3,95%
Lapovo (Lapovo, Batočina, Despotovac, Velika Plana, Rača)	99.698 (14480)	
Leskovac (Leskovac, Bojnik, Lebane, Medveđa, Vlasotince, Crna Trava, Vladičin Han, Surdulica)	240.621 (50421)	
Sanitary landfill under construction, EU funding, 2010		
Sremska Mitrovica (Sremska Mitrovica, Šabac)	209.057 (46905)	7,24%
Pirot (Pirot, Babušnica, Bela Palanka, Dimitrovgrad)	100.133 (19676)	
Užice (Užice, Arilje, Bajina Bašta, Čačak, Čajetina, Ivanjica, Kosjerić, Lučani, Požega)	371.010(82366)	
Total (comparing to entire country)	14,5%	11,19%

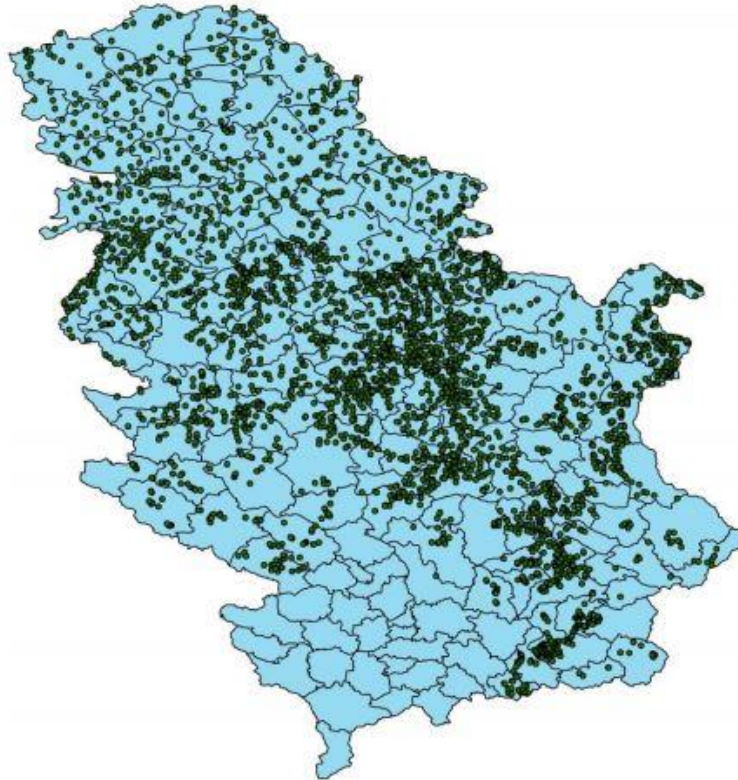
Източник: МОТО [Международна организация по твърдите отпадъци] (2012 г.)

До 2009 г. сметищата не са строени по европейски стандарти и не отговарят на минималните технически изисквания за опазване на околната среда и общественото здраве. Те са построени без долен изолационен слой и без системи за преработка на инфилтратите и често в място извън града, където вече е изпълнен някакъв изкоп. Също така до този момент няма системи за събиране на и пречистване на газове от сметищата.

⁷⁹ Вж. Състояние на държавите. Доклад за практиките и регламентацията относно сметищата в Сърбия, МОТО [Международна организация по твърдите отпадъци].

По-конкретно в Сърбия има повече от 3 000 сметища, от които повечето са малки открити сметища.

Места на сметищата в Сърбия

В таблицата по-долу са показани данни за сметищата в Сърбия.

Данни за сметищата в Сърбия

Criteria [m ³]	Number of Landfills	Total Area [ha]	Total Volume[m ³]
do 1.000	2.702	154,50	604.628,93
od 1.001 do 10.000	698	480,04	2.251.995
od 10.001 do 100.000	131	313,11	4.087.590
od 100.001 do 500.000	37	199,24	8.693.492
od 500.001 do 1.000.000	7	62,59	5.296.214
preko 1.000.000	7	131,98	23.123.124
Ukupno	3.582	1.341,46	44.057.045

Източник: МОТО (2012 г.)

6 Характеристики на околната среда за територии, които вероятно ще бъдат значително засегнати

Програмата за ТГС е разработена за цялата територия на трансграничния регион. Тъй като не е възможно да бъдат определени местоположенията на планираните приоритети и дейности (нито конкретните проекти) в рамките на Програмата за ТГС (стратегическото равнище на програмата е от мащаба на региона), приложим е екологичният анализ на характеристиките и въпросите, предвидени в глава 5, който отговаря на нуждите на тази конкретна точка от съдържанието, както се изисква от местния закон и Директивата на ЕО.

Екологичните характеристики на териториите, където определени проекти ще бъдат подкрепени по Програмата за ТГС, се оценяват по процедурата за ОВОС, където е приложимо.

7 Съществуващи екологични проблеми, установени на различни равнища и имащи отношение към програмата включително по-конкретно тези, свързани с области от конкретна екологична важност

От гледна точка на **екологичните рискове** положението в определената територия на Програмата може да се обобщи, както следва:

- ♦ **Замърсяване на въздуха** (ниски рискове) Упадъкът на промишлените предприятия, които сериозно увреждаха околната среда, предполага относително ниските рискове по отношение замърсяване на въздуха. Обаче има няколко регионални „черни точки“ с голямо промишлено замърсяване, най-вече свързани с въгледобива и все още съществуващата тежка промишленост. Промислените комплекси в Неготин и Бор (Сърбия), София и Перник (България) поставят сериозни проблеми със **замърсяването на въздуха**.

- ♦ **Замърсяване на водите** (умерени рискове) Отделно от ангажимента си да спазват законодателството на ЕС в областта на водите и околната среда България и Сърбия реално участват в трансгранично сътрудничество в рамките на международни конвенции, по-конкретно в басейна на р. Дунав. Като страни по Конвенцията за опазване на река Дунав двете държави са приели да сътрудничат по основни въпроси на управлението на водите, като вземат *„всички подходящи правни, административни и технически мерки с цел най-малкото да поддържат и, когато е възможно, да подобряват съществуващото качество на водите и екологичните условия на р. Дунав и на водите в неговия водосборен район и да предотвратяват и намаляват доколкото е възможно евентуални неблагоприятни последици и промени които настъпват или е вероятно да бъдат предизвикани“*.

- ♦ **Суши, наводнения, горски пожари, свлачища** (големи рискове) Предвид продължаващото изменение на климата увеличаването в бъдеще на природните рискове като суши, наводнения, горски пожари, свлачища и т.н. трябва да бъде предвидено за географския обхват на Програмата. В централната и южната част от обхвата са по-големи рисковете от суши, пожари и свлачища в планинските райони, докато в северната му част са по-големи рисковете от наводнения в равнините. Горите в региона предпазват повечето от защитените растения и застрашени животински видове. В този смисъл горските пожари също представляват конкретен риск за

околната среда в региона. През 2012 г. на територията на държавните гори, които се управляват от публичното дружество „Сръбски гори“, са регистрирани общо 328 пожара, обхванали територия от 11 462,73 хектара. Според дирекцията по извънредните ситуации към МВР общите щети са за около 50 млн. евро. По-голямата част от обхванатите от пожара площи са докладвани в югоизточната част от Сърбия (част от пограничния регион) - около 60%. По същия начин пожари в България поглъщат около 32 000 ha гори (само през 2012 г.).

По-долу следват Слабите страни и Заплахите при опазване на околната среда, изменение на климата и предотвратяване на риска, установени в анализа SWOT по Програмата:

Слаби страни:

- Ниско равнище на системите за управление при бедствия и на подготвеността за извънредни ситуации;
- Слабо развита инфраструктура за обработка на твърдите отпадъци и съоръжения за отпадъчни води
- Недостатъчни системи за управление на опасните отпадъци

Заплахи:

- Недостатъчни финансови източници от държавния бюджет за финансиране на екологичната инфраструктура
- Неефективни мерки за борба и превенция на пожари.

8 Евентуални последици и въздействия върху околната среда, произтичащи от изпълнението на Програмата и препоръки за смекчаване на значимите отрицателни последици

8.1 Очаквани последици и въздействия от предвижданите действия върху околната среда

В този абзац се представят очаквани последици и въздействия от предвижданите действия върху околната среда. Всички компоненти, представени в предишните глави - дейностите, предвидени в Програмата, целите по опазване на околната среда на европейско и национално равнище, състоянието на околната среда, екологичните проблеми - са разгледани с цел осигуряване на конкретен и изчерпателен анализ.

Резултатите от анализа са дадени в матрица за **екологична оценка за всяка Специфична цел, включена в Приоритетна ос. Матриците** (вж. таблиците по-долу) дават обзор на възможните последици от Програмата върху включените екологични проблеми (междудисциплинарните теми са разгледани при оценката на съответните екологични проблеми).

Следва да се отбележи, че **вероятните значими последици** и въздействия върху околната среда, които са резултат от изпълнението на Програмата са **най-вече косвени**, макар че в някои от случаите - СЦ 1.1. Привлекателност за туризъм, СЦ 3.1 - Съвместно управление на риска те могат да са по-преки.

Само дейности, които биха могли да имат последици за околната среда, са включени в списъците на „Предвидените индикативни дейности“ в таблиците по-долу.

Tab. 1. Обща оценка на СЦ 1.1. Привлекателност за туризъм

Приоритетна ос 1: Устойчив туризъм			
СЦ 1.1. Привлекателност за туризъм			
Предвидени индикативни дейности	<ul style="list-style-type: none"> Рехабилитация на пътищата за достъп до природни, културни и исторически туристически обекти; Трансграничен обществен транспорт, велосипедни или пешеходни алеи до туристически обекти; Подобряване на комуналните услуги (по-конкретно системите за ВиК) Възстановяване/поддържане на обекти от историческо и културно значение Опазване/съхраняване на природното и културното наследство 		
Проучен екологичен проблем	Биологично разнообразие, Флора и Фауна	Оценка	+/-
	Води		+/-
	Въздух и климат		+/-
	Културно/природно наследство и ландшафт		+/-
Възможни последици за околната среда	<p>Растящото туристическо присъствие вследствие на инициативите на Програмата - ако не бъде правилно управлявано - може да породи различни рискове, които следва да бъдат избегнати ако бъдат изпълнени всички компоненти на Програмата:</p> <ul style="list-style-type: none"> отрицателните последици върху замърсяването на въздуха поради засиленото пътно движение, ще бъдат компенсирани от развитието на устойчива транспортна система в някои природни местообитания (особено в защитените територии) заплахите от отрицателно въздействие върху биологичното разнообразие, флората и фауната могат да бъдат избегнати чрез прилагане на наличните регламенти за ограниченията върху тяхното използване или определяне на подходящи норми, ако такива липсват; подобряването на ВиК системите ще поеме увеличеното потребление на вода и отрицателните последици за качеството на водата <p>Възстановяването/поддържането на обекти от историческо и културно значение и съхраняването/опазването на природното и културното наследство ще позволи да бъде опазен и подобрен традиционният ландшафт.</p>		
Препоръки	<ul style="list-style-type: none"> Увеличеният капацитет за настаняване на туристи, който би могъл да бъде резултат от инициативите на Програмата, трябва да бъде съпътстван от подходящи подобрения във ВиК системите Трябва строго да се спазват подходящи ограничения върху използването на природни обекти, които се нуждаят от специална защита (прилагане на действащите норми или приемане на нови такива); Подготовка на законодателство за разрешителните за нови съоръжения/места за настаняване на туристи/сгради, които следва да съответстват на традиционния ландшафт, като по възможност се използват местни материали и техники на строителство. 		

Tab. 2. Обща оценка на СЦ 1.2. Трансгранични туристически продукти

Приоритетна ос 1: Устойчив туризъм			
СЦ 1.2 Трансгранични туристически продукти			
Предвидени индикативни дейности	За никоя от предвидените дейности не се очаква да има последици за околната среда		
Проучен екологичен проблем	-----	Оценка	-----
Възможни последици за околната среда	Няма		
Препоръки	Няма		

Tab. 3. Обща оценка на СЦ 1.3. Контакти между хората

Приоритетна ос 1: Устойчив туризъм			
СЦ 1.3. Контакти между хората			
Предвидени индикативни дейности	Кампании за подобряване на осведомеността за ценностите на регионалното и природното наследство, в т.ч. сред младите хора		
Проучен екологичен проблем	Всички	Оценка	+
Възможни последици за околната среда	Макар очакваните последици да са косвени, тази дейност би могла да има общо положително влияние върху подготовката на местните предприемачи, които ще бъдат в състояние по-ефикасно да рекламират своята територия.		
Препоръки	Няма		

Tab. 4. Обща оценка на СЦ 2.1. Умения и предприемачество

Приоритетна ос 2: Младеш			
СЦ 2.1 Умения и предприемачество			
Предвидени индикативни дейности	Обучение по бизнес		
Проучен екологичен проблем	Всички	Оценка	+

Възможни последици за околната среда	Да се включат - наред с другите теми - и екологични проблеми, което ще позволи да се подобри екологичната осведоменост на младите предприемачи.
Препоръки	Да се включат - ако още не е направено - екологични проблеми сред разглежданите теми по отделните информационни/учебни дейности

Tab. 5. Обща оценка на СЦ 2.2. Контакти между хората

Приоритетна ос 2: Младеж			
СЦ 2.2. Контакти между хората			
Предвидени индикативни дейности	За никоя от предвидените дейности не се очаква да има последици за околната среда		
Проучен екологичен проблем	--	Оценка	---
Възможни последици за околната среда	---		
Препоръки	---		

Tab. 6. Обща оценка на СЦ 3.1.

Приоритетна ос 3: Околна среда			
(СЦ 3.1) Съвместно управление на риска			
Предвидени индикативни дейности	<ul style="list-style-type: none"> Системи за ранно предупреждение и управление при бедствия Оборудване, свързано с устойчивостта на бедствия Подпомагане на дейности от малък мащаб (повторно залесяване на брегове на реки, мерки за борба с наводнения; залесяване и др.); Дейности за връзка при превенция на рискове и управлението на природни и предизвикани от човека бедствия Кампании за осведомяване за превенцията и управлението на рискове Обучение в използването на ИКТ 		
Проучен екологичен проблем	Биологично разнообразие, Флора и Фауна	Оценка	+
	Води		+
	Почви		+
	Въздух и климат		+
	Население и човешко здраве		+

	Културно/природно наследство и ландшафт		+
Възможни последици за околната среда	<ul style="list-style-type: none"> Отрицателните последици от природни бедствия (горски пожари, наводнения) за ландшафта и природното наследство могат да бъдат избегнати или смекчени Емисиите CO₂ дължащи се на пожари могат да бъдат избегнати Капацитетът на горите да задържат CO₂ може да се поддържа Местното биологично разнообразие, флора и фауна могат да бъдат опазени като се избягва унищожаването на местообитанията от пожари или от наводнения Като се поддържа покритието от дървета може да бъде опазено и качеството на почвите, избягвайки ерозията поради валежи и загуби на горния почвен слой, който е най-богат на органични вещества Може да бъде установено и положително влияние върху качеството на водата, предвид филтриращото действие на покритието от дървета. 		
Препоръки	Няма		

Tab. 7. Обща оценка на СЦ 3.2. Защита на природата

Приоритетна ос 3: Околна среда			
СЦ 3.2. Защита на природата			
Предвидени индикативни дейности	<ul style="list-style-type: none"> Ефективно управление на защитените територии Инициативи за опазване и възстановяване на екосистеми и застрашени видове флора и фауна Опазване и подобряване на качеството на природните ресурси Изграждане на капацитет на местните власти по въпроси, свързани с околната среда Дейност за осведомяване на местните общности относно опазването на околната среда и природата 		
Проучен екологичен проблем	Биологично разнообразие, Флора и Фауна	Оценка	+
	Води		+
	Почви		+
	Въздух и климат		+
	Културно/природно наследство и ландшафт		+

Възможни последици за околната среда	<ul style="list-style-type: none"> • Подобряване на качеството на природните територии от гледна точка на биологично разнообразие, флора и фауна • Опазването на традиционния ландшафт е <i>задължително условие</i> за привлекателността на района (вземайки също предвид целите от Приоритетна ос 1) • Повишена устойчивост на изменението на климата и капацитет за съхранение на CO₂ • Благоприятни последици за качеството на почвите и водите • Наличието на природни територии за населението може да допринесе за благосъстоянието на хората
Препоръки	Няма

В таблицата по-долу се дава обзор на глобалните възможни последици върху околната среда от прилагането на дейностите, предвидени по Програмата.

Tab. 8. Обзор на последиците за околната среда от Програмата

	Екологичен проблем					
	Въздух и климат	Биологично разнообразие, Флора и Фауна	Води	Почви	Население и човешко здраве	Културно/природно наследство и ландшафт
Приоритетна ос 1: Устойчив туризъм						
<i>СЦ 1.1. Привлекателност за туризъм</i>	+/-	+/-	+/-	0	0	+/-
<i>СЦ 1.2 Общи туристически продукти</i>	0	0	0	0	0	0
<i>СЦ 1.3. Контакти между хората</i>	+	+	+	+	+	+
Приоритетна ос 2: Младез						
<i>СЦ 2.1 Умения и предприемачество</i>	+	+	+	+	+	+
<i>СЦ 2.2. Контакти между хората</i>	0	0	0	0	0	0
Приоритетна ос 3: Околна среда						
<i>(СЦ 3.1) Съвместно управление на риска</i>	+	+	+	+	+	+
<i>СЦ 3.2. Защита на природата</i>	+	+	+	+	0	+
Натрупване на въздействия	+	+	+	+	+	+

8.1.1 Кумулативни въздействия

Не се очаква значително отрицателно кумулативно въздействие от дейностите, финансирани по Програмата.

Вместо това се очакват положителни кумулативни последици за всички разгледани екологични проблеми, тъй като в Програмата в цялост опазването на околната среда и устойчивото развитие на производствените дейности е възприето като стратегически подход, на който се основават всички дейности, в съответствие също така с европейските и вътрешните политики.

Най-важните положителни резултати се очаква да бъдат постигнати в опазването на природните ресурси в географския район на проекта благодарение на подобрен капацитет за справяне с критични ситуации (горски пожари и други природни бедствия), но също и на дейности по информация/обучение, ориентирани към местните органи и местните общности, относно важността на управлението/опазването на природното, културното и историческото наследство на Региона.

Очаква се също запазване и подобряване на водните ресурси. Развитието на туристическия сектор може да бъде сметнато за „устойчиво“ само ако се съпътства от успоредно подобряване на наличните системи за ВиК, като и местното население ще може да се ползва от тези конструкции.

Потенциалните рискове за околната среда могат да бъдат свързани най-вече със същото, а именно с безконтролното развитие на инициативи в туристическия сектор: строеж на места за настаняване без подходящи инфраструктури за подаване и пречистване на води, липса на обществен транспорт, увеличаване на броя съоръжения с отрицателно въздействие върху ландшафта.

Някои други отрицателни въздействия могат да се очакват на етапа на строителство на предвидените съоръжения, но те могат да се разглеждат като временни.

Прилагането на мерките, финансирани от Програмата, не следва да има отрицателно въздействие, както е отбелязано и в конкретния анализ, вече проведен от Министерството на околната среда и водите във връзка с изискванията на чл. 31 от Закона за биологичното разнообразие (ЗБР). Според това проучване „*няма вероятност програмата да има значимо отрицателно въздействие върху природните местообитания, популациите и местообитанията на видове, които са обект на опазване в защитените територии от мрежата Натура 2000*“.

8.2 Препоръки и допълнителни предложения

Препоръките по-долу се отнасят най-вече за дейностите по Приоритетна ос 1 „Устойчив туризъм“:

- Очаква се дейностите по Програмата да подтикнат развитието на частни инициативи във връзка с туристическия сектор, но този ръст трябва да върви ръка за ръка с подобряването на свързаните с това инфраструктури (ВиК системи, транспортни съоръжения и др.) в противен случай устойчивостта на цялата система ще бъде отслабена.

- Също така едно неконтролирано развитие на туристическите структури би могло да доведе до изчерпване на природното, историческото и традиционното наследство на региона и на свързания с него местен ландшафт. Поради това може да е подходящо да се подготви конкретно законодателство за разрешителните за нови съоръжения/места за настаняване на туристи/сгради, които следва да съответстват на традиционния ландшафт, като по възможност се използват местни материали и техники на строителство.
- Поради това следва да се предвиди, където е целесъобразно, въвеждане/прилагане на конкретни ограничения върху използването на природни обекти, които се нуждаят от специална закрила;

Едно допълнително съображение - което ще се използва най-вече като принос за засилване на положителните въздействия от Програмата върху околната среда - е свързано с възможността екологичните проблеми да бъдат включени в рамките на общата подкрепа, осигурявана за младите предприемачи (Приоритета ос 2, СЦ 2.1).

9 Съображения за избор на алтернативите

Законодателството за СЕО изисква също да бъдат изяснени **обоснованите алтернативи на Програмата**. Всъщност няма алтернатива за внасяне на основна промяна в общата структура на Програмата, тъй като тематичните приоритети и приоритетните оси трябва да отговарят на регламента за ИПП II и Рамковия регламент за изпълнение на инициативите по ЕТС.

Както вече е упоменато в предходните абзаци не се очакват значими отрицателни въздействия, които биха насочили към възможността да се обмисли алтернатива на настоящата Програма. Някои предложения за повишаване на устойчивостта на действията са посочени в предходния абзац.

10 Описание на предвидените мерки за мониторинг

Съгласно чл. 10 от Директивата за СЕО се извършва мониторинг на съществените екологични последици от изпълнението на Програмата, за да се идентифицират на ранен етап непредвидени неблагоприятни последици и за да може Управляващият орган на Програмата да предприеме подходящи оздравителни действия. В този контекст настоящата глава представя, на равнище програма и проект, различните видове мерки, които могат да спомогнат за изясняването и мониторинга на възможни значими последици за околната среда, произтичащи от прилагането на Програмата за ТГС ИПП България - Сърбия 2014-2020 г.

Предлаганата система за мониторинг определя на равнище Програма подходящи екологични показатели („показатели за СЕО“), **които вече са включени в рамката за мониторинг и оценка на Програмата**⁸⁰, за да няма дублиране на мониторинга, както се изисква от правото по СЕО.

---

⁸⁰ Вече включва екологични показатели (показатели за работа, резултати и въздействие).

10.1 Показатели

Предлаганата система за мониторинг е разработена въз основа на възможните екологични последици от прилагането на Програмата, установени при екологичната оценка, представена в глава 8. Ще бъдат използвани следните общи и конкретни показатели за работа, включени в Проекта на програмата (версия 2.0 - 8 юли 2014 г.):

Tab. 9. Общи показатели за резултатите и показатели за резултатите за конкретната програма

№	Показател (наименование на показателя)	Единица за измерване	Целеви показатели (2023 г.)	Източник на данни	Честота на отчитане
ОИ 1.1.1	Общ брой реконструирани/възстановени културни и исторически туристически обекти в определената погранична територия	Брой	15	Ежегодни доклади за изпълнението	Ежегодно
ОИ 1.1.2	Обща дължина на реконструираните или разширени съоръжения за достъп (пътища/велоалеи/пешеходни алеи) до природни, културни и исторически туристически обекти	километри	5	Ежегодни доклади за изпълнението	Ежегодно
ОИ 1.1.3	Общ брой техническа инфраструктура от малък мащаб, съдействаща за посещенията на туристически атракции	Брой	15	Ежегодни доклади за изпълнението	Ежегодно
ОИ 2.1.1	Общ брой подпомогната техническа инфраструктура от малък мащаб свързана с младите хора и съоръжения за обучение и информация	Брой	20	Доклади за напредъка и Годишни доклади за изпълнението	Ежегодно
ОИ 2.1.2	Общ брой „предприемаческа“ инфраструктура от малък мащаб	Брой	5	Доклади за напредъка и Годишни доклади за изпълнението	Ежегодно
ОИ 3.1.1	Общ брой съвместни дейности насочени към създаване на общи системи за ранно предупреждение и управление при бедствия	Брой	6	Доклади за напредъка и Годишни доклади за изпълнението	Ежегодно
ОИ 3.1.2	Закупено специализирано оборудване, свързано с управлението при бедствия	Брой	10	Доклади за напредъка и Годишни доклади за изпълнението	Ежегодно
ОИ 3.1.3	Общ брой подпомогнати дейности/инвестиции, свързани с превенцията на рискове	Брой	5	Доклади за напредъка и Годишни	Ежегодно

				доклади за изпълнението	
OI 3.1.4	Общ брой хора, преминали обучение по превенция и управление на рисковете	Брой	600	Доклади за напредъка и Годишни доклади за изпълнението	Ежегодно
OI 3.2.1	Общ брой дейности, допринесли за подпомагане на защитени природни места и застрашени видове	Брой	12	Доклади за напредъка и Годишни доклади за изпълнението	Ежегодно
OI 3.2.2	Инициативи за изграждане на капацитет, обучение, обмен на опит и ноу-хау в областта на устойчивото използване на природните ресурси	Брой	15	Доклади за напредъка и Годишни доклади за изпълнението	Ежегодно

Tab. 10. Показатели за резултатите за конкретната програма

№	Показател	Единица за измерване	Целеви показател (2023 г.)	Източник на данни	Честота на отчитане
RI 3.1.1	Състояние на готовността за управление на рисковете с транснационално измерение (съставен показател)	Скала за степенуване (напр. 1-10)	Нарастване (качество на задача)	Проучване	2019 г. 2023 г.
RI 3.2.1	Съвместни инициативи във връзка с опазване на природата и устойчиво използване на общите природни ресурси	Процентен дял	Нарастване (количествена задача)	Проучване Ежегодни доклади за изпълнението	2019 г. 2023 г.

10.2 Екологична самооценка

На равнище проект се препоръчва предварителна оценка на въздействието по екологични проблеми: кандидатите ще направят **Екологична самооценка** на екологичните аспекти на предлаганите проекти, следвайки списъка на определените Въпроси за оценка като таблица за оценка.

По-долу се дава пример за възможен въпросник за екологичната самооценка въз основа на примерно възможно действие по Приоритетна ос 1: Устойчив туризъм - СЦ 1.1. Привлекателност за туризъм *Рехабилитация на пътищата за достъп до природни, културни и исторически туристически обекти*; Това действие може да има както евентуални положителни, така и отрицателни последици за Биологично разнообразие, Флора и фауна, Води, Почви, Въздух и климат, Културно/природно наследство и Ландшафт (за екологичната оценка вж. глава 8)

Tab. 11. Пример за въпросник за самооценка

Екологичен проблем	Въпроси за оценка	Единица за измерване
Въздух и климат	<p>8. Проектът ще способства ли за намаляване на замърсяването на въздуха?</p> <p>9. Проектът ще способства ли за намаляване на емисиите на парникови газове?</p> <p>10. Проектът ще способства ли за подпомагане на екосъобразни видове транспорт?</p> <p>11. Проектът ще способства ли за подпомагане на управлението на борбата с горските пожари и превенцията?</p> <p>12. Проектът ще способства ли за насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в борбата с изменението на климата?</p>	<p>Скала за степенуване (напр. 1-10)</p>
Биологично разнообразие, флора и фауна	<p>7. Проектът ще способства ли за опазване на биологичното разнообразие, местообитанията и екосистемите и техните услуги?</p> <p>8. Проектът ще способства ли за намаляване загубата на биологично разнообразие?</p> <p>9. Проектът ще способства ли за насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в опазването на биологичното разнообразие и природните територии?</p> <p>10. Проектът ще способства ли за насърчаване на туризма, което да осигури висока степен на опазване на природата?</p>	<p>Скала за степенуване (напр. 1-10)</p>
Води	<p>8. Проектът ще способства ли за подобряване на екологичното и химичното състояние на водните обекти?</p> <p>9. Проектът ще способства ли за насърчаване на устойчивото използване на водните ресурси?</p> <p>10. Проектът ще способства ли за насърчаване на устойчив туризъм с оглед опазване на водните ресурси?</p> <p>11. Проектът ще способства ли за насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез включване на гражданите в устойчиво ползване на водите?</p>	<p>Скала за степенуване (напр. 1-10)</p>
Културно/природно наследство и ландшафт	<p>5. Проектът ще способства ли за опазване и възстановяване на културното и природното наследство?</p> <p>6. Проектът ще способства ли за насърчаване на устойчиво управление и планиране на културния</p>	<p>Скала за степенуване (напр. 1-10)</p>

Екологичен проблем	Въпроси за оценка	Единица за измерване
	<p><i>и природния ландшафт?</i></p> <p>7. Проектът ще способства ли за насърчаване на устойчивото използване на природните ресурси с цел устойчив туризъм?</p> <p>8. Проектът ще способства ли за насърчаване на отговорно поведение на обществеността чрез подобряване на обучението и информираността за опазването и съхраняването на наследството и ландшафта?</p>	

11 Изводи и препоръки

Анализът на съществуващата политическа рамка по околна среда позволи определяне на конкретни цели на СЕО и свързани с тях въпроси за оценка. На тази основа са оценени **възможните последици за околната среда**, произтичащи от прилагането на индикативни дейности, които ще бъдат подпомогнати по ТГС България - Сърбия 2014 - 2020 г. Анализът е проведен с отделяне на специално внимание на екологичните аспекти и рисковете, които могат да бъдат сметнати за особено критични по отношение на изпълнението на Програмата (вж. също глава 7): а) **суши, наводнения, горски пожари, свлачища**; б) **замърсяване на водите**; в) **замърсяване на въздуха**.

За всяка Специфична цел по трите Приоритетни оси са анализирани последиците от предвидените действия върху определените екологични въпроси: а) биологично разнообразие, флора и фауна; б) води; в) почви; г) въздух и климат; д) население и човешко здраве; културно/природно наследство и ландшафт.

Могат а бъдат направени следните изводи:

За всички Оси: Като цяло **вероятните значими последици** и въздействия върху околната среда, които са резултат от изпълнението на Програмата са **най-вече косвени**, макар че в някои от случаите - СЦ 1.1. Привлекателност за туризъм, СЦ 3.1 - Съвместно управление на риска - те могат да са по-преки.

Приоритетна ос 1 - Устойчив туризъм: Специфичната цел, която би могла да предизвика най-важните последици, е СЦ 1.1. Привлекателност за туризъм. **Засилването на присъствието на туристи**, предизвикано от инициативите по Програмата - ако не се управлява правилно - може да доведе до други екологични рискове, които подходът възприет от Програмата за ТГС ИПП би следвало да може да избегне:

- отрицателните последици върху замърсяването на въздуха поради засиленото пътно движение ще бъдат компенсирани от **развитието на устойчива транспортна система**
- в някои природни местообитания (особено в защитените територии) заплахите от отрицателно въздействие върху биологичното разнообразие, флората и фауната могат да бъдат избегнати чрез прилагане на наличните регламенти за **ограниченията върху тяхното използване** или определяне на подходящи норми, ако такива липсват;

- **подобряването на ВиК системите** ще поеме увеличеното потребление на вода и отрицателните последици за качеството на водата
- Възстановяването/поддържането на обекти от **историческо и културно значение** и съхраняването/опазването на **природното и културното наследство** ще позволи да бъде опазен и подобрен традиционният ландшафт.

Общата устойчивост на тази ОС се подсилва от кампаниите за подобряване на **осведомеността на ценностите** на регионалното културно и природно наследство (особено подходящо за младите хора).

Приоритетна ос 2 - Младеш: може да се направи извод, че действията, предвидени по Програмата, **не могат да доведат до значими последици за околната среда**. При все това известни положителни последици могат да се очакват в случай, че - наред с другите теми на обучението по бизнес към СЦ 2.1. Умения и предприемачество - бъдат включени и екологични проблеми, което да позволи да се подобри екологичната осведоменост на младите предприемачи.

Приоритетна ос 3: Околна среда: този компонент е пряко насочен към най-важните проблеми в географския район на проекта, а именно **предотвратяване на природните бедствия и замърсяването на водите**. СЦ 3.1. е насочена към управление на риска и насърчава общ подход между България и Сърбия с цел създаване на система за **ранно предупреждение и управление при бедствия**, в т.ч. инвестиции в оборудване, действия в малки мащаби (повторно залесяване, борба срещу наводнения и др.), както и неосезаеми действия, като кампании за разгласяване и осведомяване за предотвратяването на рискове. Инициативите от СЦ 3.2 Защита на природата са свързани с материални инвестиции в защитени територии и защита/възстановяване на екосистеми/застрашени видове флора и фауна, обуславящи положителни въздействия върху биологичното разнообразие, традиционния ландшафт, подобрена устойчивост на изменението на климата.

Препоръките по-долу се отнасят най-вече за дейностите по Приоритетна ос 1 - Устойчив туризъм:

- Очаква се дейностите по Програмата да подтикнат развитието на частни инициативи във връзка с туристическия сектор, но този ръст трябва да върви ръка за ръка с **подобряването на свързаните с това инфраструктури** (ВиК системи, транспортни съоръжения и др.) в противен случай устойчивостта на цялата система ще бъде отслабена.
- Също така едно неконтролирано развитие на туристическите структури би могло да доведе до изчерпване на природното, историческото и традиционното наследство на региона и на свързания с него местен ландшафт. Поради това може да е подходящо да се подготви **конкретно законодателство** за разрешителните за нови съоръжения/места за настаняване на туристи/сгради, които следва да съответстват на традиционния ландшафт, като по възможност се използват местни материали и техники на строителство.
- Поради това следва да се предвиди, където е целесъобразно, въвеждане/прилагане на **конкретни ограничения** върху използването на природни обекти, които се нуждаят от специална закрила;

Едно допълнително съображение - което ще се използва най-вече като принос за засилване на положителните въздействия от Програмата върху околната среда - е свързано с възможността екологичните проблеми да бъдат включени в рамките на общата подкрепа, осигурявана за младите предприемачи (Приоритетна ос 2, СЦ 2.1).

